

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

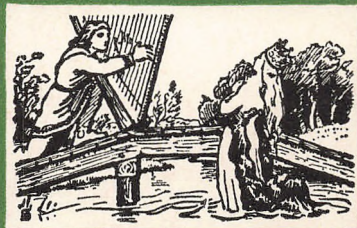
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

GRUNDTVIGS HØJSKOLE

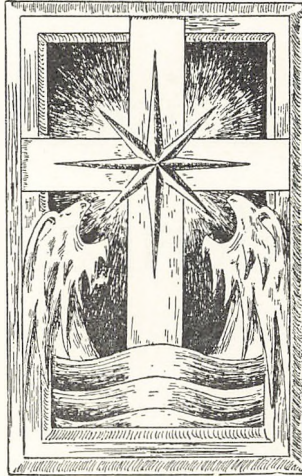
FREDERIKSBORG
1965

Grundtvigs Højskole . Frederiksborg

Grundtvigs
Højskole
Frederiksborg

Udgivet af Elevforeningen

1965

Redigeret af
S. HAUGSTRUP JENSEN

Udgivet af
ELEVFORENINGEN

Trykt i
Frederiksborg Amts Avis bogtrykkeri

Eftertryk uden kildeangivelse ikke tilladt

INDHOLD

Kuglen ved hjertet	7
Det varige	14
I hjärtats motvåg	19
En dag i oktober	20
Gift dig eller gift dig ikke	26
Samtale med en dramatiker	30
Fra en sen barndom	36
Om højskole og foreningsliv	39
Fandens nye idé	44
Tradisjon og kultur	49
Skoleåret 1964-65	54
Elevforeningen	69
Grænsepræsten fyldte firs	71
Brev fra Paris	72
Meddelelser	76
Højskolernes Sekretariat og Landselev- foreningen	78
Elevlisten	81

Kuglen ved hjertet

En professor ved Bonn-universitetets røntgen-institut oplyste for nogen tid siden, at der i Vesttyskland lever henved 500 mænd med en kugle indkapslet i hjertet eller i nærheden af hjertet. De er alle forhenværende soldater. Foruden andre uhyggelige minder fra den anden verdenskrig bærer de også på denne erindring, som man ikke tør forsøge at befri dem for, da en operation vil bringe dem i livsfare.

Egentlig kunne man opfatte denne oplysning som et billede. For trods velfærd og materiel udfoldelse kan mange nulevende ikke glemme menneskets dybe fald under nazismen – terror og flugt, krig og koncentrationslejre, en verden i ruiner. Og i dag virker på samme måde meget af det, som er sket i tiden, der fulgte – jerntæpper, atomoprustning, terrorbalance, Korea, Berlin, Vietnam . . . Som noget uformeligt sidder en smerte i sindet. Undertiden kan den forsvinde. Men gang på gang tager den plads hos os og fylder os med angst, et tryk om hjertet. Vi véd, at fredens kræfter er stærke. Vi véd, at »lægerne« har været samlet flere gange. Men vi har også set, hvor let livsfarlige situationer opstår, og at forsøg på indgreb ofte er mislykkedes.

Man spørger sig uvilkårligt, om den tilstand er så usædvanlig. Det er den ikke. Gennem århundreder har natvægteren sunget sit vers: »Gud, lad dem blive borte, som os bedrøve vil.« De, der oplever den nuværende tid som en urimelighed, kan begrænse deres kortsynethed ved hjælp af historien. De, der føler forholdene næsten som en personlig forurettelse, må gøre sig klart, at en optimistisk indstilling som den fremskridts-tro, der herskede i »gamle dage«, d. v. s. en kort overgang før 1914, er mere virkelighedsfjern, end man dengang vidste.

Men selv om det lader sig gøre at se vor uro som en følge af den flydende og farlige tilstand, verden er viklet ind i, så er der utvivlsomt tale om et mere grundlæggende misforhold. »Gud, lad dem blive borte« svarer til det faktum, at ingen formår at indrette sig i en varig idyl uden for det spændingsfelt, som tilværelsen er.

Alligevel bliver alverden ved at drømme om et dyb af lykke. Når unge har været samlet til deres stævner, er slagordene om »det hele men-

neske« og om »en sund sjæl i et sundt legeme« ofte blevet trukket frem. Jeg har selv overværet det så sent som i september 1965. Talere har ladet skinne igennem, at en sådan harmonisk livsholdning var opnåelig, specielt for dem, som just nu var kommet sammen. Men vi må be' os fri og bevaret for folk, der ved uklare idealforestillinger – bevidst eller ubevidst – kaster glemsel over både tidens og tilværelsens dybe hjertesår.

Tanken om »det hele menneske« har længere rødder, end her kan udredes. En af dem er det romantiske syn på historien som et tilbage-skrift . . . den strålende top, hvorfra vi er sunket, men atter skal op . . . dengang da jeg var pige osv. Hos mange af os har tanken ganske simpelt rod i forestillingen om vor barndom som en tabt lykketid. H. V. Kaalund har jo lært os at synge: »Giv mig den friske barndomslust!« »Å, kom og tag mig atter med,« bønfaller han barndomstiden.

Men det er forgæves. Enhver kan læse en del af sin egen historie i H. C. Andersens eventyr »Snedronningen«. Det er gået os som Kaj, der fik en splint af troldspejlet i øjet. Hvordan det store uheld er sket, er en hemmelighed. Psykologer og kloge hoveder kan klarlægge ikke så lidt. Men forklaringer fritager ingen for Kajs skæbne. Den er fælles. Verdens uro kan vel skærpe ulykken, så vi oplever det, som var der virkelig en kugle ved hjertet. Men eksisteret har den til enhver tid, og den rammer alle. Engang digtede man myter om syndefald til forklaring. Nu henfører mange ulykken til den sjælelige overgangsalder i ungdomsårene, hvor sindet er søndret og leder efter sin bestemmelse, efter en ny helhed, som vi ikke selv kan nå.

Thomas Bredsdorff sagde engang, at han ikke troede på sagnet om, at »alt skal være lys og lykke for den ungdom, der dur noget.« Det er derfor også en misforståelse af unge menneskers situation, hvis man vifter dem om ørerne med gamle fraser. Det må jo virke næsten som en hån, hvis man taler ind i deres splittethed og ensomhed om »det hele menneske«.

Der er et ordsprog, som siger, at »Drøvelsens torn gør hjertet forn«. Vi kan oversætte det til: Ungdomsårenes forladthedsfølelse og bedrøvelse gør sindet gammelt, forvandler os fra børn til voksne. Nogle husker det fra sig selv og genkender det måske hos deres halv voksne børn.

Digterne har skrevet om sagen. Bjørnson i fortællingen »Fiskerjenten«. To gange ser Petra sit billede i spejlet. Første gang er hun overstrømmende glad, hun er forelsket og derfor som et barn. Uvilkårligt hvisker

hun: »Er jeg virkelig så smuk?« Men så kommer forviklingerne, og hun flygter hjemmefra til Bergen for at begynde forfra. Sorger bylter sig på hende og gør hende ældre, end hun er af år. Hun ser sit billede igen: »Hun var blevet ny, syntes hun, da hun standsede foran spejlet; dette ansigt var ikke det gamle. Hun kunne vel ikke udrede sig forskellen og forstod ikke, at i hendes alder gør sorg og ængstelse finere og åndigere.« Bjørnson siger ikke, at bedrøvelsens torn gør hjertet gammelt, men det er, hvad han skriver om. For »åndig« betyder ikke her »åndfuld« eller »religiøs«, men »moden« eller »personligt udviklet«.

Vi møder det samme i »Drengen vender hjem«, et engelsk skuespil af Milne. Det foregår dagen efter krigen, hvor den 23-årige Philip er kommet tilbage til sin formynders hus i London. Philip har altid været bange for den brøsig onkel James. Men han tager nu mod til sig og beder om at få sin fædrearv udbetalt. Han vil ikke ind i onkelens konservesfirma. Han vil uddanne sig og bryde sig selv en vej. Men onkelen afviser ham: »Du kan disponere over pengene, når du er 25 år. Din far følte meget klogt, at det var at friste en dreng på kun 20 at betro ham så stort et beløb. Hvad enten jeg har magt eller ikke til at ændre hans dispositioner, foretrækker jeg ikke at gøre det!« Da siger Philip pludselig: »Hvis det endelig kommer an på det, så er jeg 25 år!« – »Nej, virkelig, jeg har den opfattelse, at den begivenhed først finder sted om to år. Hvornår blev du 25, om jeg tør spørge?« – Så fortæller Philip: »Det var i Belgien. Vi skulle angribe næste dag, og mit kompagni lå i reserve. Vi opholdt os i en såkaldt skyttegrav i udkanten af en skov, et forbandet sted at være, og det blev et rent helvede. Kompagnichefen sendte bud tilbage for at spørge, om vi måtte flytte. Obersten svarede: »Absolut ikke! Hæng fast!« – Vi hang altså fast, lavede ingenting, ventede på næste dag – du forstår: bare hang fast og ventede. Tyskerne vidste selvfølgelig besked. De skød på os – nydeligt – stakkels Billy – han var en af de bedste – kompagnichefen, forstår du – de fik ram på ham, sølle djævel! Så var det mig, der skulle kommandere. Jeg sendte en ordonnans tilbage for at spørge, om vi kunne flytte. Nå, jeg havde også selv foretaget en smule recognoscering og fundet en skyttegrav 500 m til højre. Ikke hvad du ville kalde en skyttegrav, naturligvis, men sammenlignet med den skov var det absolut Hyde Park. Jeg beskrev stillingen og lod forhøre, om jeg kunne flytte derover. Manden kom aldrig tilbage. Jeg ventede en time og sendte en ny. Han forsvandt også. Nå, jeg ville ikke sende en

tredje – det var det rene mord. Så måtte jeg selv afgøre. Vi havde mistet halvdelen af kompagniet dengang, ser du. Der var tre ting, jeg kunne: hænge fast, flytte til den anden skyttegrav, imod ordre, eller selv gå tilbage og forklare situationen. Jeg flyttede ... og så gik jeg tilbage til obersten og meldte, at vi var flyttet ... og så gik jeg tilbage til kompagniet igen ... det var den gang, jeg blev 25 ... eller 35 ... eller 45 ...« – Her er sagt det samme som i Bjørnsons fortælling, blot mere direkte, om modgang og bedrøvelse.

I Martin A. Hansens novelle »Septembertågen« er verdenskrigen brudt ud. De unge er indkaldt og ligger i beredskab før den 9. april. Da lyder krigsalarmsignalet midt i septembernattens mørke. Op, i munderingen, til våben, korte, dæmpede kommandoråb, et øjeblik efter marcherer soldaterne mod syd. Men de unge forvandles under denne march. Siden viser det sig, at det kun var en beredskabsøvelse. Men oplevelsen går alligevel ikke sporløs hen over mandskabet. »Hærormen vrider sig, noget har trådt på den i mørket,« siger Martin A. Hansen om de marcherende kolonner. Det er selve ondskaben i verden, der som en jätte har trådt på de unge. Et dybt sug af angst går igennem dem. Som efterårsnattens tåge gusende grå og varslende om vinter svøber sig om træer og huse, lægger frygten sig fast i sindene og begynder at drage ånde. Skønt det kun var blind alarm, går ingen uforandret fra nattens oplevelse. Det er selve den uvished, der råder i verden, som besætter de unge soldater. En rædsel for ondskabens magt. En lidelse, der bogstaveligt lammer alle deres lemmer, sidder tilbage.

Og i dag ligger andre unge i beredskab og er på natlige øvelser. Det er endnu nødvendigt. Drøvelsens torn – kuglen ved hjertet ... Nej, der er ikke megen plads til tale om harmonisk menneskeliv og hele sind i vore dage.

På den måde lader digterne os vide, at ikke ligevægt og harmoni, men vanskeligheder og brydninger er vor situation. Ikke blot under nutidens ufredelige fred, men i det hele taget. Modsætningen mellem liv og død er den virkelighed, som karakteriserer menneskets tilværelse. Det gælder for alle, og det gælder altid.

Har talen om »det hele menneske« da ingen gyldighed? Måske i visse forbindelser. Forskellige fortolkninger kan der jo immervæk blive tale om. Men udtrykket er i almindelighed uheldigt, fordi det, der skulle være helt, altid kun er noget brudt og ufuldstændigt og magtesløst. Lige-

Kuglen ved hjertet

så med talen om den sunde sjæl. Sjælelig sundhed i banal forstand er ikke til. Sund er alene den, der – endog midt i sin blomstring – véd, at vi bærer kuglen ved hjertet. At vor opgave er at stampe imod brodden og blive ved med det, til den til sidst gennemborer os. Det er ikke menneskets opgave at jage efter et lykkeland, som ikke er til undtagen i barnagtige idealforestillinger, men at indtage sin plads i den løbende strid. Sådan er vore vilkår, og vi må være meget dumme og utaknemmelige, om vi kunne ønske dem bedre.

Man kan selvfølgelig let være bagklog og få øje på det mangelfulde ved tidligere tiders indsats og kro sig over det frasesprog, der opstod. Men det er alligevel en alt for forenklet reaktion. I forholdet til de forrige generationer bør man i hvert fald lægge mærke til, at ligesom det er naturvidenskabens resultater, der i dag har fyldt mennesker med afmagt, sådan findes en tilsvarende forklaring på det gamle lyssyn. De videnskabelige og tekniske fremskridt i det 19. århundrede, folkeoplysningen, demokratiet og den sociale opstigning måtte altsammen give grund til optimisme. Talen om det hele menneske og om sunde sjæle skal man heller ikke forundre sig over, selv om den virker på os som eskapisme. Sådanne trompetstød kan have været ansporende. For den nødvendige udvikling måtte jo blive hele klassers opbrud fra gammel dårlighed. Og det gik ikke altid så let. Enevældens rester af standshovmod og autoritetsvæsen, vanetro og vanetænkning var lænker, mange endnu bar spor af. Og i øvrigt er det vel indlysende, at enhver periodes yndlingsudtryk let bliver til fraser; nu om stunder ser vi, at det endog gælder en tid, som ikke har såkaldte værdier at forkynde.

Det er dog ikke enhver lys tone fra før, der lyder falsk. I Aakjærs fortælling »Oplyst« bliver der ganske vist gjort nar ad et højskolemøde, hvor taleren har stået og kørt med den vending, at vi skal »lære at se udad og opad«. Men i det tilfælde synes jeg ikke, man får vammel smag i munden, skønt det er en kendt sag, at mange føler, at alle værdisystemer i dag er brudt sammen, så man hverken véd ud eller ind eller kan se, hvad der er op eller ned på nogeting.

Som 14–15-årig var jeg en efterårsaften med min far i forsamlingshuset. En mærkelig mand, der mindede om Odin, fordi han så ud til at være enøjet, holdt foredrag om folkevise-omkvædet »Se dig ud, Svend Vonved!« Jeg husker ikke noget af det. Men jeg har siden været klar over, at det er en væsentlig del af højskolens opgave, at den viser de

unge bort fra sig selv og hen til medmennesket, samfundet, folket. Se dig ud, Svend Vonved! Det er vigtigere end den selvoptagethed, der viser sig i talen om personlig harmoni og om lignende balanceøvelser.

Der er ikke noget, der tyder på, at overfladisk optimisme var typisk for den gamle højskoles forkyndelse. Man sang nok med Grundtvig om strålearme og hjertensfryd, men mørkets harme var med i hvert vers, hvilket kritikerne ofte har overset. Man gjorde imidlertid ikke nogen mode ud af de mørke træk. Den undergangsangst, der havde lagt sig fast i sindene efter 64, skrev og talte man ikke om i tide og utide. Men alvoren var så ægte, at den førte til et »Se dig opad!«

I et af sine foredrag efter krigen og landetabet trak bonden Niels J. Termansen folkevisen om Åge og Else frem til trøst i den tids nederlag. Der synges, sagde han, i en af vore gamle folkeviser om en pige, der græd den elskede op af graven og blev ved med at følge ham derhen. Men på kirkegården ved gravens bred hørte hun den manende røst: »Se dig op til himmelen, op til de stjerner små, så ser du dig så gladelig, hvor natten monne gå.« Og da hun så op til himlen med dens lyse stjerner, da sank den døde i jord, og hun stod under den blå hvælving med håbets lyse stjerneskrift . . . Og Termansen (der i øvrigt holdt foredraget i Norge og var inspireret af rejsens naturindtryk) fortsætter: Således går også en gang imellem vort livs vandring ad smalle, stejle stier med det truende mulm omkring os og over vort hoved, og ser vi derfra ned i dybet af vort eget indre, da mødes blikket af det trøstesløse syn af vilde-rede, sorg og synd. Har vi i sådanne timer ikke lært at løfte vort blik højere end til fjeldenes eller skyernes toppe, så er vor livskraft brudt, vor vandring kun til graven. Således er nu, billedligt talt, vor folkelige livsgang dernede på Danmarks sletter. Over os hænger truende det vilde jættejeld i syd, og når vi vender blikket indad og nedad, da ser vi i vort folk, som andetsteds i verden, så meget røre sig i mængden, der kun er egnet til at rokke troen på fremtid og frelse. Selviskhed og sløvhed, åndløshed og falsk åndelighed, hengivelse i øjeblikkets nydelse og higen efter det håndgribelige råder dér i så mange skikkelser, i råhedens og dannelsens dragt. Det er tider, vel skikkede til at prøve selv det frejdigste mod og med alvor at spørge den stærkeste: Hvad er dit håb? Et fast lys på himlens bue eller et stjernesrud i den tomme luft?«

En tale som Termansens, der slet ikke var et særtilfælde, sætter – trods sin gammeldags form – et nyttigt notabene ved den snak, der har været

om sidste århundredes overfladiske idealisme. Hvis på den anden side nogen vil anklage nutiden for overdreven tilbøjelighed til en stik modsat betoning, er denne også selv i stand til at levere et nødvendigt korrektiv. I novellen af Martin A. Hansen blev med dystre pessimisme skildret, hvordan onskaben rammer og forandrer ungdommen. Men på samme måde kan godhed nå frem til os og lys og liv begynde at udbrede. I fortællingen »Påskeklodden« er det klokkeklangen påskemorgen, som kommer ind i stuerne i landsbyen og forvandler menneskene. Det er, hedder det, som om der gror blomster op i sindene. Her ligner Martin A. Hansen Grundtvig, når denne skriver, at julemorgen var hans himmerig, hvor klokkerne kimedede glæden ind. På den måde kan noget godt gribe ind i vort liv, så det onde må vige pladsen. Det betyder ikke, at det forsvinder. Men det betyder, at der er steder og forhold og mennesker, som har styrke og glæde at give til andre. I romanen »Sind« af Jakob Knudsen kommer Anders til sin far med sine bekymringer og sin tvivl. Han tror, at han har forskrevet sig til den slemme. Men da siger faderen, og det fortælles, at »hans stemme pludselig fik noget oprømt over sig: »Nej! Det er en karl, som ingen rettigheder har. Troen i verden, og så skal Satan vige! – Nej, han har tabt alle sine processer forud.« Eller sagt i det sprog, som her er benyttet: Det gode i verden – i hjem, i skole, på arbejdsplads, i folkeliv, så kan vi gå ind under de vilkår, som er vore. Vi bærer vel kuglen ved hjertet og må blive ved at bære den. Ingen magter til ondets rod at mestre hverken tidens eller livets afgørende vanskeligheder. Men der er sagt noget væsentligt i den gamle tale om at se udad og opad. Selv med fare for at blive beskyldt for utilladelig forenkling og frasemageri må vi tage de gamle på ordet. Se udad og opad! Udad mod medmennesket. Opad imod Gud. Derigennem kan vi igen begynde at blive hjemme i vor egen tid og i den verden, som angsten for fremtiden så længe har gjort os fremmede i.

S. Haugstrup Jensen.

Det varige

1965 har været et højskolejubilæumsår. Askov og Vallekilde fylder 100 år, Frederiksborg 70. Disse skoler lever endnu – og lever i bedste velgående – skønt der er sket så store ændringer i det enkelte menneskes liv, i samfundsliv og internationalt samspil, at man må undres og spørge: Mon de da ikke er helt forandrede, hvis de har et ærinde til vor tid? Er der andet tilbage end nogle bygningsrester? Er der indholdsmæssigt noget tilbage, som derfor må være varigt?

Hvis det stadig gælder, at der er højskole, hvor »elevernes trang og lærerens evne mødes«, må de forskellige perioder lægge vægt på de problemer og de områder, som i deres tid er mest påtrængende. Efter 64 må folket vækkes til ansvar, forberedes til selv at være ledende i skole og kirke. Efter 1870 bliver naturvidenskaben et hovedfag. I en roligere tid bliver Begtrup Frederiksborg en samling om, hvad vi ejer som danske. Fra 1933 bliver Norden og demokratiet hovedinteresser, og nu de globale spørgsmål, tydeligst i u-landsproblemerne.

Er der alligevel bag denne nødvendige og rigtige »følgen med tiden« noget, der som en rød tråd slynger sig gennem al skiften?

Vi fik en af vore første vintre på Frederiksborg en alvorlig belæring om det, optaget som vi var af tidens problemer. Begtrup havde ment, at det var rigtigst, at han sluttede sit arbejde, når vi kom til. Men i en sygdomsperiode gik han dog ind på at holde en række foredrag. Nu havde vi på det hold nogle arbejdsløse, som var i stadig opposition og meget voldsomme i deres angreb på alt, hvad der var naturligt for os. Og så valgte Begtrup at tale om »Adam Homo«. Vi blev ængstelige. Hvordan ville de opføre sig over for Begtrup? »Adam Homo« hørte jo trods al den realisme, der er i den, romantikken til, og man kunne ikke tænke sig noget mere stik modsat det, som de prækede for kammeraterne.

Dagen kom. C. P. O. gik hvileløs frem og tilbage i Mellemstuen og lyttede. Havde vi bragt Begtrup i en umulig situation og ødelagt det, som kunne være så storartet for de andre elever? Der var roligt i Isak-salen. Og så var timen forbi. Begtrup gik glad nynnende gennem stuen,

Det varige

På Askov Højskole

og eleverne efter ham. Og den mest vanskelige af dem strøg forbi C. P. O. og sagde: Så fik vi da endelig et rigtigt højskoleforedrag. Det er det, vi har ventet på. Sørg for, at Begtrup bliver ved. – Og det gjorde han til det sidste.

Hvordan kunne nu det forklares? Jo, Begtrup talte i »Adam Homo«-foredragene om det menneskelige, som enhver til alle tider kommer ud for, og der var altså for disse arbejdsløse mere brug for det end for C. P. O.s tidsbundne nynordiske orientering. Der er så meget i menneskelivet, som trods skiftende tider er fælles. Det vil de unge høre om – selv af de gamle. For det er evig nyt, evig aktuelt.

☆

Når man gennemlæser, hvad man kan få fat på, som er skrevet i anledning af jubilæerne, dukker det op for én, hvad dette varige er, som begæres af alle højskolegenerationer.

For det første noget mere end oplysning. Det er ikke blot gamle lærere, som mener, at det er »oplevelse«, som må komme først – eller nutidslærere, som forstår, at netop i vor tid, da alle råber på dygtighed

og specialisering, da de unge er i fare for at spærres inde af de uhyre krav om »nyttige« kundskaber, er det blevet det vigtigste for højskolen at oplive gennem undervisningen. Det er eleverne, som bevidst eller ubevidst kræver det. De spørger, hvad det er at være menneske, og om der kan være en mening med den tilværelse, vi er sat ind i. Om vi skal være så ensomme, som de skikkelser, digtningen nu viser os – om vi skal være et nummer i stedet for det frie og personlige menneske, som de synes, forholdene ikke giver plads for. Det hører med til at være ung, at disse spørgsmål er den tap, hvorom alle tanker drejer sig, men vor hastende tid, hvor udviklingen næsten føles som spring efter spring, fordobler alvoren – og usikkerheden.

For at kunne svare må man, nu som før, tro på, at *alle* kan sættes positivt i gang, at *alle* er modtagelige for kultur, ikke blot en elite, men hele folket. Og at der er så meget i kulturen, som må vokse op nedefra. Derfor er det både det enkelte menneske, men også hele samfundet om at gøre, at »oplevelsen« når frem til alle, som søger den og derfor er modtagelige for den hjælp, andre kan give.

Måske er det højskolens vigtigste opgave over for mange elever at vise dem, at ingen er et nummer, selv om man synes, man behandles som sådan, at ingen af os er noget mindre end et menneske, som står over for en uendelig række af livsværdier – og livsbetingelser, og som har mulighed for at modnes til selverkendelse og eftertanke og livsforståelse. At det er et opnåeligt mål selv at kunne tage personlig stilling og derved komme ind i sammenhængen med vort medmenneske – og i dette samarbejde at kunne opdage sammenhængen gennem tiderne.

Derfor er historie stadig højskolens hovedfag – også hvor der ikke er så mange timer i *faget* historie. Alle fag er historiske og kan hjælpe én til at erkende, at enhver, så almindeligt et menneske man er, har sin plads og sit medansvar for tidens udvikling. Må man da ikke vende sig til historien for at se, hvordan vi er kommet til situationen i dag, hvilke kræfter der før har vist sig i vort folk, og hvad vi kan håbe på udefra som hjælp til at klare vor tid og vore opgaver. Historien binder aldrig bagud, den inspirerer fremad. Det blev sagt som de første ord i højskolen, at historien kan ruste én til indsats i nutiden, og det gælder endnu, selv om faget historie ikke er på mode. Så får man det ad anden historisk vej.

I vor velfærdsstat er vi lykkeligt omgivet af forsorg. Vi befries så

meget som muligt fra timelige bekymringer. Men en stat kan ikke give omsorg, den har ingen hjælp over for den ikke-timelige uro og ensomhed, angsten for livet, vi står midt i, og for døden, som venter ved vejs ende. Men vi har højskolen. Kan den ikke overtage en del af den omsorg, som må supplere statens forsorg, for at vi kan sige med sandhed, at vi er en velfærdsstat. Omsorgen for de unge ved de lange kursus, omsorg for alle andre aldre ved kortere kursus, hvor de kan vende tilbage og forfriskes og få hjælp til at gå videre i deres arbejde og gennem deres vanskeligheder. Det skal nok vise sig, at »de gamle højskolefag«, historie og digtning, stadig er centrale i et sådant arbejde.

Også i foredragsform. Man véd i dag som for 100 år siden, at der er meget, som kun kan siges på den måde, og at foredraget er den bedste baggrund for de samtaler og diskussioner, som fylder mest på timeplanen.

En skole, som søges af ungdommen, fordi man dér venter at få en undervisning, som samtidig rummer en menneskelig hjælp, må være personlig. Lærer og elev er menneske over for menneske. Så må man bekende kulør. Begge parter ønsker at møde den anden som det, han er. Det er ikke nok med den objektive oplysning, han som lærer må give. Men det medfører to ting.

Læreren vil gerne give det bedste, han har. Men en åndelig blufærdighed, som skærmer vækstmulighederne i hans sind, retleder ham, så der er noget, som kun kan meddeles i foredragets bundne form – mens der er andet, som tåler og støttes af samtalen og diskussionen. Begge dele hører med, ingen af dem kan undværes.

En personlig undervisning gives ud fra »et syn«, ud fra baggrunden for lærerens liv. Eleverne får lov til at se, hvor han fandt sit ståsted, og hvordan han fandt det – eller hvad han søger, og hvordan han søger. Mon ikke både den lærer, som har fundet, og den, som alvorligt søger sit ståsted, har en væsentlig hjælp til dem, der selv er på vej.

Former skal skifte, i arbejdet såvel som i bygninger. Men det er lykkeligst, når det sker som en udvikling og ikke som et brud, som lutter reaktion mod den foregående periode. Hvad der er skrevet om jubilæerne, tyder på, at det er sådan.

Pip Christiansen.

I hjärtats motvåg

*Jag har packat ihop min sommar.
Allt är reducerat
till de dygnsnödvändigaste
böckerna, kläderna, munskitarna
hos en flaska Tuborg med guldfez.*

*Bara koffertarna blundar här omkring mig
nära sista nattens sömn
i mitt nedpackade sommarrum,
där min Grundtvig i radering ännu sitter
i sin kris vid altarskranket i Udby kirke.*

*Så vet jag långsamt mitt i hjärtats motvåg,
att livet ännu ej är reducerat.
Jag skall på nytt packa upp
livets gamla koffertar
i nya rum.*

Anna Rydstedt.

motvåg: modbølge

En dag i oktober

Som tak for mangen hilsen, også fra jeres rejser ude omkring, får I her en lille skitse fra en tur i Rom en varm oktoberformiddag i år. Måske ligner den mest et af de gammeldags postkort med flere småbilleder på, kort fra Vamdrup eller Amsterdam. Flygtigt set lignede de hinanden, og billederne gjorde det også.

Kan I huske, hvordan vi på kunsthølet oppe i Hallen eller andre steder tit i tankerne gik og så en hel del af det, som billederne i bøgerne eller lysbillederne viste – eller så dét, vi måtte nøjes med at høre om?

På turen her er vi tre, som hjælper hinanden med at få øje på det ene og det andet og standser op med naive spørgsmål, for vi er virkelig kun turister og gør ingen undskyldning for det.

Altså: En sollys morgen langs Tiberen, som tumler af sted under broerne, grågul og ulden efter den sidste tids stærke regn, forbi Constantins triumfbue og nu ved Colosseum. Lige før så vi et glimt af nogle af søjlerne på Forum. – Vi var derinde i forgårs. Og det var så ualmindelig kønt. I græsset mellem ruinerne ligger spredt en mængde hvide søjlestumper. Og i disse dage falder der skygger på dem fra friske grønne blade, som væden har kaldt frem. Der er blomster i græsset derinde som ved forårstid hjemme. Nogle af de blade, som kunstnerne i gamle dage huggede på søjlehovederne i forenklet form, gror nu lyslevende op ad marmoret.

Nå, men her, på en helle midt i trafikbrølet, er ikke tid og sted til erindring. Slipper vi bare levende over det sidste stykke, så er det kun et lille stykke hen ad gaden dér, eller dén derovre . . . så ligger der . . .

Hvad vi dog allerede er kommet forbi af verdenshistorie og nutid! Folk på vej til arbejde, i diskussion med frugthandleren om hans druer, skolepiger i fine, hvide kjoler med store sløjfer, fulgt af mor – og andre turister, der med næsen i kortet er på opdagelse i et ukendt land. Alle kender de det dog på forhånd så godt, at de véd, hvad de søger.

En lang okkergul mur, omkring hjørnet af den, og så står vi ved målet for denne formiddags gensyn. Den gamle port i teglstensfacaden fører ind til kirken San Clementes gård. Vi står meget lavere end på selve ga-

den. Kirken ligger ligesom i et hul. Og sådan er det også med mange andre gamle huse her. Hvor mennesker har boet i en by gennem så lange tider, har de naturligvis lagt lag på lag over dét, som var grunden engang. Det ses tydeligt i »den evige stad«. Den er vokset opefter mellem de syv høje.

Der er kønt inde i gården mellem de solsvedne halvtage. De bæres af søjler, som ikke er helt ens, fordi de engang i gammel tid er taget fra forskellige ældre huse i nabolaget.

Midt i gården er et lille springvand, kun en spinkel, rank søjle af vand, der stille svajende står i luften og bøjer om deroppe og falder tilbage i sin brede skål. Men stod den ikke og glimtede derude i solskinnet, ville stedet mangle noget.

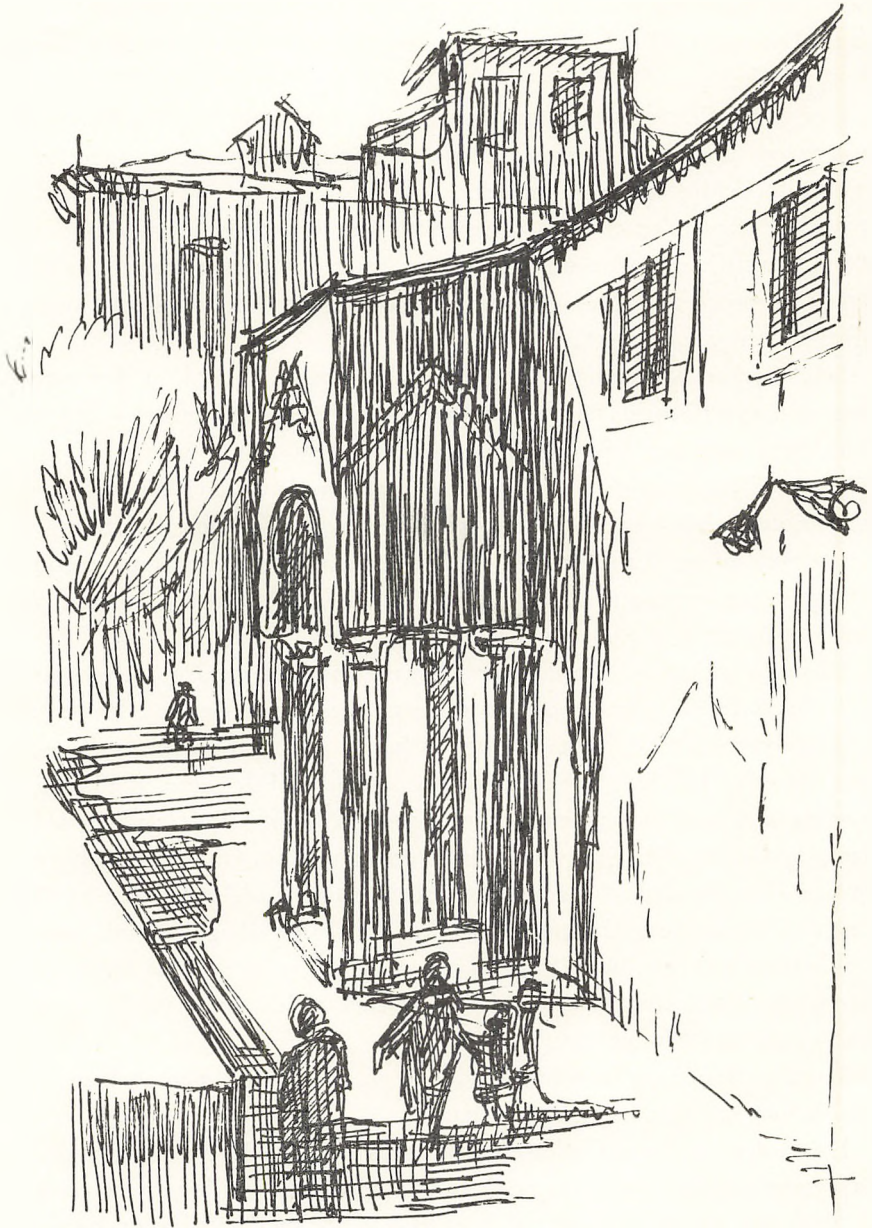
Selve kirken har døre ud mod gårdens ene side. Vi ved, at den rummer en masse historie. For her er – med mange års mellemrum – bygget ikke færre end tre huse over hinanden. Men da vi har været her før, springer vi foreløbig en hel del over og er allerede ad smalle trapper og langs kolde, våde vægge – ligesom på Kronborg – nået helt ned i det nederste rum, bygget i tufstenen. – Endnu længere nede kan vi høre grundvandet bruse og suse i kloaker og rør. Om lidt er det ude i Tiberen på vej mod havet.

Vi står i en kælder. Og det har det været også i oldtiden, da rummet var i brug. En slags hal er det, en gildessal med brede bænke eller sæder hugget dybt ind i siderne under det ru buede loft. Denne ved endevæggen står et gudebillede, sprunget ud fra klippen. Midt foran, mellem de forreste sæder, er alteret: en firkantet stenblok med relieffer på. Beholderen ved siden af har vel været til offerdyrets blod. Guden hed Mithra og var egentlig slet ikke romersk. Soldater og handelsfolk, der havde været i forbindelse med dem, der boede i Persien og de egne, havde bragt kendskabet om ham her til hovedstaden og andre byer. I de første århundreder efter Kristus blev Mithra dyrket viden om i verdensriget, f. eks. helt op i Rhinegnene.

Hvad vi kan se og forstå uden videre, er, at vi står i et tempelrum, et kapel, som var viet dyrkelsen af ham.

Her i den mørke tufkælder har de indviede, og det var kun mænd, haft deres samlingssted. Forinden var de optaget, eller de var på vej til at blive det, i et hemmeligt broderskab. De har mødtes til gudstjeneste, i fælles måltid bl. a.

Emil Petersen

De har været sammen i kapellet under paladset, som det hørte til, ikke blot med hinanden, men også med guden. Gennem kulten fik de del i hans liv og kraft.

Billederne på alteret fortæller om den. På forsiden ser man Mithra dræbe en tyr; en slange og en hund slikker dens blod. – Orm og tyr med modsat fortegn? – I hvert fald en kamp, et offerdrab. Og det kommer de indviede til gode. På alterets ene side løfter en skikkelse en fakkel. På den anden sænkes den. Modsætningen, som det udtrykker, er den bestandige. Dette gælder virkelig liv og død. Mærkeligt at tænke på, at i den skumle grotte hos en fremmed gud, ikke langt fra de strålende templer for alle romernes egne guder, har man søgt ned. For at søge, hvad de gamle guders kraft ikke længere formåede at give – og måske heller ikke lovede: forløsning, befrielse, delagtighed i liv ud over død og grav.

De mange turister, som er samlet omkring alteret, er kommet alle mulige steder fra og kender ikke hinanden. Men lige nu knyttes de sammen i en eftertænksom tavshed. – Det er også rimeligt. For vi står jo på et sted, som mennesker har fundet helligt. Og da sømmer det sig at vise ærbødighed. Men dertil kommer noget særligt netop her. Det er ligesom man øjner et enkelt og klart mønster. En kilde, som endnu er frisk og ung, skyller alt løst og tilfældigt med sig. Tilbage bliver, ren og rensset, bunden, som er bestandig. Og skulle mennesker, som lever i dag, ikke tænke deres, når de ser sådan et grundmønster? Deri står jo tegnet trækene i længslen, som intet kan spærre for, og som ikke lader sig spise af med det vedtagne, hvis det giver stene for brød.

Over Mithrahelligdommen byggede man så, da kristendommen havde sejret, i »konkurrence« også med denne hedenske religion, en kirke. Den blev viet Sankt Clemens, en af byens første biskopper, han var ven med Paulus.

Den gamle kirke er nu midterste etage. Også den ligger dybt og er mørk. Rummet er stærkt medtaget. Men det har været værre. Normanerne ødelagde nemlig kirken på et plyndringstogt. Kort efter rejste man med dens rester som fundament den nuværende San Clemente. Det var godt 1100.

I den er der meget at se, men først og fremmest er mosaikken i apsis interessant. Udtryksmåden i den er ældre end billedet selv. Den store hvælvede skal over bispestol og alter er fyldt ud med symboler, som er inspireret af oldkirkelig kunst, måske ganske simpelt af den gamle kirkes udsmykning.

Grunden er guld, ligesom alt det øvrige lavet af småbitte sten, som er sat ind side om side, men ikke helt plant. Overfladen er ru, og det er noget af det fine ved det: lyset lever hen over fladen. I billederne er selvfølgelig brugt mange andre farver.

Midt for ser man Kristus på korset. Ved siden af står hans moder og Johannes. Det er altsammen et højt og temmelig smalt parti. Den store flade udenom fyldes ud af en jublende frodighed af blade, trukket ud i lange ranker, der cirkler sig opad i den gyldne grund. Egentlig ligner det ikke et træ, men det er selve livstræet. Og her kan vi se: det skyder »af korsets rod«. Derfra vælder også en kilde. Helt modsat, øverst oppe, rækker Guds hånd hæderskransen til sønnen, som delte de dødeliges kår – og sejrede.

Nede ved kilden er også hjortene, som drikker af den. Men de er kun små i al den overvældende frodighed.

I har jo set dem på Niels Skovgaards kalkmaleri i Frederiksborg Valgmenighedskirke.

*Som tørstige hjort monne skrige
alt efter det rindende væld,
så monne og efter dig hige,
o Herre, min tørstige sjæl,
thi du er den levende kilde,
og drikke så gerne jeg ville
for aldrig at tørste igen.*

som det hedder i Grundtvigs gendigtning af Davids-salmen.

I kirken ved højskolen er korset i muren ene om at være billede på livets træ. Og rigtig gamle vinterelever kan sikkert huske Pips fortælling ved juleafslutningen. I den legende, vi da hørte, gik det jo netop sådan, at livstræet og korset blev et og det samme.

Hjortene i Skovgaards billede er smukke, spændstige og sarte, sådan som de græsser på engene ved Strødam og i Gribskovs lysninger. Og de dominerer væggen.

Her i San Clemente spiller de faktisk ikke så stor en rolle. Korset og det myldrende liv i rankerne behersker feltet. – Sejren er vundet, det er det enkle budskab. Og i det høje, lyse kirkerum har man fra de læsepulte, som er en arv fra den ældre kirke, kunnet høre det som evangelium.

En dag i oktober

Solen bager derude i gården. Man styrer hen mod den lille brønd, hvor søjlen troligt rejser sig og svajer lidt og falder. I bunden af den store åbne skål er der slidt, hvor vandet når ned. Stenens karakter træder frem derved, hele tiden holdt ren og klar.

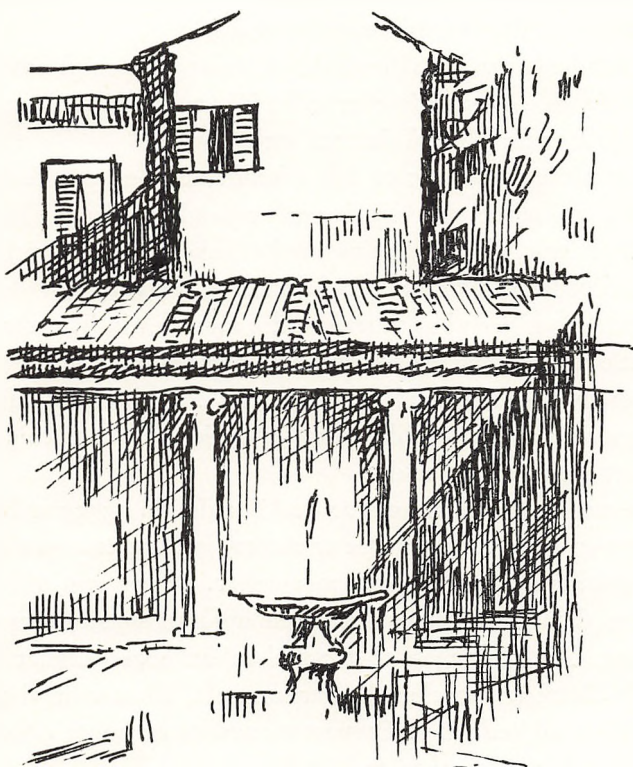
Inde i huset, som vi nu står med ryggen til, så vi også et par enkle, klare billeder, som et mønster. Nede i kælderen og inde i kirken er de begge steder formet af den inderligste længsel og dens opfyldelse.

Det enkle mønster kan altid fyldes yderligere ud. Måske vinder det ved det, eller det forsimples eller bliver bare intetsigende.

Hvordan ser det ud i vore dage? – Holdes det klart? – Hvis ikke, skylles det da rent igen?

Det ved vi ingenting om. For den afstand, som klarer, råder vi ikke over.

Emil Petersen.

Gift dig eller gift dig ikke

Jeg bilder mig ind at jeg ikke har ret mange ambitioner. Men jeg har dog én som jeg ikke er bange for at røbe: Jeg nærer et brændende egoistisk ønske om at skrive en artikel til elevskriftet som mine gamle elever vil læse fordi de føler at det er noget der kommer dem ved.

Hvert år skriver jeg en sådan artikel. Bilder jeg mig ind . . .

— — —

Hvordan er det mon at være gift? tænker den unge og han har vel kun gode tanker om den ting. Tænk – hele tiden at kunne være sammen med den man elsker og holder af! Ja, det er vidunderligt. Så længe det varer. Det menneske man gifter sig med – og som man naturligvis mener ikke findes magen til i den ganske verden – bliver med tiden til et almindeligt menneske. Et menneske som du og jeg.

Og vi kender hinanden så godt du og jeg at vi er enige om at vi hverken er særlig fine eller gode eller ædle. Vi er, når vi skal være helt ærlige, som folk er flest. Altså den grå mellemvare.

Vi to er altså fornuftige og har erkendt at vi er ganske almindelige mennesker. Så har vi naturligvis også erkendt at den vi har giftet os med ligeledes er et almindeligt menneske. Ikke noget med prinsesse eller ædel mø, eller hvad man nu kan gå rundt og bilde sig ind.

Eller måske vælger vi at udtrykke det sådan: Min livsledsager er lige så skuffet over mig som jeg er over ham eller hende.

Årsagen er skam ikke noget særligt. Kun den nemlig at han eller hun nu har opdaget at jeg *er* sådan som du og jeg er blevet enige om at vi virkelig er. Ja, så enkelt er det.

Men se om nogen vil indrømme det! For det du og jeg er blevet enige om er bare en gammel løgn! Det er meget sjældent at nogen indrømmer at de er ganske almindelige små mennesker. Det er som oftest løs snak hvis nogen påstår det. Ethvert menneske opfatter sig selv som noget ganske særligt. Det forlanger af tilværelsen at noget særligt skal blive det tildelt. Dette er naturligt. Det er normalt. Ellers ville vi alle tilhobe ligne en flok nikkedukker. Ethvert menneske *er* noget ganske særligt, men på en helt anden måde end de fleste tror.

Gift dig eller gift dig ikke

Ja, vi har ret til at forlange noget af vort liv. Men vi forlanger meget sjældent af os selv at vi skal være noget for andre.

Problemet er ret indviklet. På den ene side tror vi (ubevidst) om os selv at vi *er* noget. På den anden side kan vi godt se at vore nærmeste *ikke* er noget. Vi kender dem jo så altfor godt. Der er ikke noget nyt ved dem, ikke noget spændende. De er som de var i går og i forgårs . . . Mens vi selv har tanker og drømme, og let i vor fantasi kan svinge os bort fra denne grå hverdag til noget spændende, noget nyt. Og vi undrer os (ubevidst) over at vore nærmeste ikke kan se på os, at vi er noget.

Og problemet er altså at vore nærmeste går og tror præcis det samme om sig selv om vi tror om os. Hvordan kommer vi på talefod?

Man skal vælge sig selv, siger Søren Kierkegaard. Man skal gøre sig sin stilling op. Det er ikke svært at forstå hvad Kierkegaard siger. Derimod er det svært at gennemføre det. Det er svært at realisere det således at der bliver mening i det!

Lad mig give nogle eksempler på hvornår et menneske ikke har valgt sig selv: Hvis man går og plager sig med at man burde være noget andet end det man er, hvis man mener man burde have en anden kone/mand, hvis man mener livet går én imod, hvis man tror man er bedre værd – har for få penge, oplever for lidt, går og drømmer om lykken osv. – så har man ikke valgt sig selv.

Der er ingen magt udenfor os som sidder og fordeler ondt og godt mellem os. Godt og ondt er simpelthen bare tilstede. Måske er det blot os der kalder noget for ondt og andet for godt.

Men at vælge sig selv vil simpelthen sige at godtage sin stilling ved at sige: »Jeg er den jeg er, og alt omkring mig må jeg godtage som det, det er«. Dette betyder ikke en opgivelse af kampen for tilværelsen, men et udgangspunkt for den.

Sagen er den at prøver man på at gennemføre en idé, eller realisere en drøm uden at have valgt sig selv og sit liv, så vil trangen til den ro og harmoni man søger vende mangfoldigt tilbage, når ideen eller drømmen er realiseret. Med andre ord: man opnår ingen tilfredsstillelse ved at få ønsker opfyldt, hvis man ikke er sig selv. Har man derimod valgt sig selv, så vil man, når drømmen eller ideen er realiseret, vælge denne nye situation som et nyt udgangspunkt, og man er nået et skridt videre. I modsat fald bliver livet ikke andet end et halsløst jagt fra skanse til skanse i søgen efter »lykken« som altid ligger bag næste fjeldtop.

Det er også skrækkeligt svært at lede efter noget udenfor én selv som måske findes inden i én.

Men hvad har nu dette med at gifte sig at gøre? Ikke så lidt endda. Man kan blive dybt skuffet i et ægteskab fordi man ikke havde ventet at den udvalgte var *sådan*. Ens sande jeg ligger jo sjældent på overfladen.

Ægteskabet er en ældgammel institution, og hjemmet - og dermed også ægteskabet - har været grundlaget for vor samfundsstruktur. Jeg skriver ganske bevidst »har været«, for spørgsmålet er unægteligt: Er det stadigvæk således? Er hjemmet den borg, familien den klan, og ægteskabet den havn vi tror den er? Jeg taler nu ikke om hvad vi gerne ønsker den skulle være, men hvordan det reelt er. Tusinder af ægteskaber opløses, med de kedelige følger som jeg ikke behøver nævne her. Hjemmet har mindre og mindre betydning. De unge gider ikke sidde hjemme hos forældrene foran fjernsynet aften efter aften. Hjemmet er i mange tilfælde blevet upersonligt, og det familiesammenhold som vi kender så godt fra historien og litteraturen er der meget lidt igen af. Der er sket et skred i de gamle værdinormer, uden at andre øjensynligt har taget deres plads. Hvad gør vi så?

Familien og hjemmet har sin grund i ægteskabet, naturligvis. Derfor er det her problemets løsning må søges. Og naturligvis må vi se på problemet med vor tids øjne.

Først en kættersk tanke: Det er egentlig en stor byrde for et menneske at skulle »gå op og ned ad« en anden i tredive, fyrre, ja måske halvtreds år. Hver dag, og måske også hver time på dagen.

Men det gik jo førhen? Ja, men da var alle de gamle værdinormer gældende, man havde støtte i en fasttømret moral. Den er i opløsning. Om vi kan lide det eller ej: det er i dag en mere og mere udbredt opfattelse, at »vi heller vil bygge vår himmel her / etter vår egen skikk«. Det drømte kun meget få om i »gamle dage«. Men stadigvæk, hvad gør vi så?

»Det er vanskeligt at være Gud i en ond verden«, sagde en ung tysker jeg kender. Og dermed sagde han noget ret væsentligt om vor tid og vor tids mennesker. Det var nemlig ikke spor vanskeligt at være Gud i »gamle dage«.

Jeg tror nøglen til løsningen ligger i udtrykket »hin enkelte«. Det er for tiden - stadigvæk om man kan lide det eller ej - mere tale om »jeg« end »vi«. Den ny tid bygger utvivlsomt på individet. I en overgangstid,

Gift dig eller gift dig ikke

som vi efter alt at dømme er midt inde i nu, hvor gammelt står i opløsningens tegn og nyt er ved at gro frem, kan det ikke undgå at problemerne er store.

Hvordan kan den enkelte være i stand til at bære de byrder på sine skuldre som førhen et helt folk bar? Den ny tid byder ham gøre det, selv kan han ikke, han er for svag. Og så falder han i drømmerier om hvor meget lettere det var i gamle dage da alt var anderledes og mere nemt for mennesket – da det var nemmere at være menneske. Men gamle tider kommer aldrig tilbage.

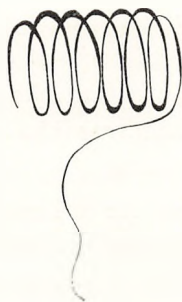
Løsningen ligger måske i at den enkelte må lære sig at vælge sig selv og sin situation. Og lære sig at tænke. Giver man sig hen i drømmerier og længsler, lider man nederlag. Men fremfor alt: vælg – sig *ja* til situationen! Det letter gevaldigt når man har gjort det. Men det er ikke det væsentligste, det primære er, at først når man har valgt, er man i stand til at rette det hele op igen. Ikke blot midlertidigt, men varigt.

Det er hundesvært at leve, men absolut ikke umuligt! Naturligvis skal man indse at ens medmennesker er så nogenlunde indeni som en selv. Og at man selv er som man tror om andre. Kan man ikke indse at man i »tanke ord og gerning« er det, ja så vover jeg pelsen og påstår at den som tænker således om sig selv, er værre end selv jeg!

Altså, skulle du gå rundt og tro at du er en efterligning værd så er der fare på færde. Man skal nemlig ikke blot indrømme at andre mennesker er så nogenlunde som én selv, *man skal også lade dem være det.*

Er det ikke skrækkelig farligt at gifte sig? Jo sandelig! det er det. Men hvis det kan være til nogen trøst, så er det mindst lige så farligt at lade være. Så kan man jo bare vælg e . .

Fritz Norlan.

Samtale med en dramatiker

På det dramatiske hold arbejdede nogle af sommerens elever en tid med en absurd énakter af den danske forfatter *Henning Nielsen*, og det endte med, at vi lavede en lille opførelse af det i spisesalen, da skolen i juli havde besøg af Gråsten landbrugsskole.

Skuespillet hedder »Grottedyr«:

To personer er faldet ned i en grotte med stejle vægge. De husker kun uklart, hvor de kommer fra, og hvem de er, men udspiller nu en slags grotesk komisk ventetilværelse, angst for det farlige dyr, hvis ræben de mener at høre inde fra grottens hule, hvorfra det først vil komme frem om natten.

De to personers forsøg på at få kontakt med omverdenen mislykkes totalt. Deres råb om hjælp mistolkes eller tages ikke alvorligt. Heller ikke deres indbyrdes kontakt lykkes. Den bliver i det mindste mangelfuld, og de er da også totale modsætninger.

Albertin – eller bare A – er en kunstnernatur, der tager lidt uformelt på mange ting. Til gengæld har han sine menneskelige følelser, sin fantasi, sin skaberevne i behold. Behrendt – eller B – er et pligtmenneske, korrekt og uangribelig, han sætter stor pris på reglementer, er nærmest en officertype, der tillige afslører egoisme og herskesyge.

Efterhånden, som håbet om at komme fri svinder, affinder A sig med situationen, skønt han et øjeblik før er skræmt fra vid og sans af dyret. Han giver sig, halvt forlegen, til at skabe en slags kunstværk af de ting, som ligger spredt i grotten, men lever snart så intenst i denne skaben, at han ikke vil ofre sit »kunstværk«, da B til sidst ser sin chance for at redde sig op til en rebstige ved hjælp af de ting, A bruger. B slår ham derfor ned for at nå sit mål, men han står dog magtesløs ved tæppefald. Rebstigen, der skulle redde ham, var ikke fastgjort for oven.

Da vi opdagede, at Henning Nielsen næsten er vor nabo – han bor i nærheden af Helsingø – opstod der en kontakt under arbejdet, idet vi fik lov at låne nogle bånd med dyreløde, som forfatteren havde liggende fra Studenterscenens opførelse af »Grottedyr« i 1964. Siden er denne

kontakt blevet yderligere udbygget og fremtræder her i form af et interview.

– *Er det tilfældigt, man kan iagttage ligheder mellem »Grottedyr« og Becketts »Vi venter på Godot«? Erindringsløse mennesker, der venter angst på noget, de ikke ved, hvad er? Klovner, klovnenumre? og titlen: Grotte – Godot?*

– Tilfældigt, tja – titlen er i hvert fald tilfældig – stykket hed noget andet, før vi spillede det, men vi strøg en replik, der kørte på den første titel, og så måtte den laves om. Og titlen kører vel dobbelt: Er det de to i grotten, der er dyr, eller er det ræbemesteren i hulen? Og det der med »vente« – Beckett er jo ikke den første, som har en ventesituation på scenen – og jeg ved ikke, om det er meget groft at sige, at ethvert menneskes liv mere eller mindre er en vente. Vi fødes og vi dør, det er det eneste helt sikre – det første har vi ikke selv nogen indflydelse på, og den eneste indflydelse, vi kan have på det andet, er en mulig fremskynelse. Vi fødes erindringsløse, nøgne, og mens vi venter på at skulle dø, foretager vi os ting. De to i grotten er modsætninger: militær og gøgler, og hvis De har lyst, må De gerne for mig sige, at det er to sider af et og samme menneske – gøgleren er den, der (efterhånden) affinder sig med situationen: at han skal dø – den anden vil ikke affinde sig med det, og dør alligevel. Gøgleren er for mig den positive, men bliver jo slået ihjel af den anden. Militærmanden er en levning fra stenalderen: Hvis ikke jeg gong'er dig med min knippel, så bliver jeg selv gong'et, tror jeg. – Og skal man drage en lære af »Grottedyr«, må det vel blive noget i retning af, at vi må være lidt manerlige overfor hinanden og ikke selv kræve, hvad vi ikke under andre. Stykket handler vistnok mest om forholdet mennesker imellem overfor døden, men forkortet og koncentreret, så man gerne skulle få en fornemmelse af et helt livsforløb.

– *Er det ikke næsten samme problemstilling som i »Godot«, blot i »Grottedyr« mere koncentreret om atombomberædslen som det, der gør vor tilværelse til en ventesal, hvor vi ikke tør engagere os, men i stedet keder os?*

– Det er ikke atombomben, der er symboliseret i den ræbende svend i hulen, men bomben har jo i dag sat tingene på spidsen for os alle. For mig personligt er det jo ligegyldigt, om jeg dør af atomsprængning eller af at få en tagsten i hovedet eller af leukæmi, døden for mig er den samme. Men atombomben er menneskeskabt – derfor må vi (og kan vi) gøre

noget for at undgå at bruge den – døden er ikke menneskeskabt i sig selv, derfor må vi acceptere den som en del af vores tilværelse, indrette os på den.

– *Klovnemotivet går igennem flere af Deres stykker, f. eks. »Den sorte klovner«, som blev opført på Parkteatret, men Deres klovner har altså ikke samme funktion som Becketts, at vise tilværelsen som et trist cirkus, hvor vi er de hjælpeløse, forpinte klovner, der holdes for nar?*

– »Trist cirkus«, det vil jeg nok sige! Cirkus er da noget dejligt, noget festligt og herligt, noget givende. Og klovnerne er da positive som bare pokker. »Holdes for nar« – hm – klovnen i »Grottedyr« føler sig da ikke holdt for nar. Da han først har affundet sig med sin situation, så har han det da dejligt med sit »kunstværk« – den anden, der ikke vil affinde sig med den situation, han er i, føler sig måske holdt for nar – men det kan vel også være, fordi han kræver for meget: Han kræver, ikke at dø, og det gælds ikke. – Nu vil jeg nødig misforstås med ordet affinde, som jeg har brugt nogle gange – det er absolut ikke min mening, at man skal affinde sig med alt – men vilkårene er, at man engang skal dø, og DET må man affinde sig med, men de vilkår, andre mennesker sætter for én, de rammer, som andre mennesker mer eller mindre i egen interesse afstikker for én, behøver man aldeles ikke affinde sig med. Men spillets regler må være det, jeg var inde på før: Kræv ikke noget selv, som du ikke under andre. Så bliver der ingen rammer at sætte.

– *Vi syntes selv, vi havde meget ud af arbejdet med »Grottedyr« og jeg ved også, at man mange steder har været glade for »Vejrmøllen«. Mener De selv, at Deres skuespil er velegnede til amatørteater? Hvilke især?*

– De kræver ikke så meget udstyr, så de skulle være ret taknemmelige at lege med. »Vejrmøllen« vel nok især, fordi det bygger mere på præcision og fasthed end på karakterbygning. »Grottedyr« er i virkeligheden grumme svært, fordi det kræver en helt perfekt teknik med lyd og lys.

– *De er selv temmelig engageret i amatørteater?*

– Ja, jeg har leget meget med på Studenterscenen og gør det stadigvæk, det er jo, selv efter at vi nu har fået tre småbitte teatre i København, det eneste sted, hvor der virkelig kan eksperimenteres. Det kan der naturligvis også på andre amatørscener, men kun Studenterscenen har for alvor de herrer kritikeres bevågenhed. Og ulykkeligvis spiller det alt-

Samtale med en dramatiker

så en rolle. Der er i øvrigt et efter mine begreber meget mærkeligt forhold. Mange kritikere og kulturskribenter skæver misundeligt til den store sportsinteresse, som er herhjemme, og ryster på hovedet ad de store sportsreferater. Men sportskritikerne er vågne, – hvis en fodboldspiller i Næstved laver noget godt, holder de øje med ham – men hvis Næstved Amatørszene laver en fortrinlig opførelse af et af de moderne No-spil, med masker og dragter o.s.v. i prægtig udførelse, ja, så er der ikke én af teaterskribenterne, der overhovedet aner det. Det er jo bare »dilettanter«. På den måde får man søreme aldrig bygget et ordentligt teaterklima op herhjemme. – Jeg er for øjeblikket lærer på Gladsaxe Teaterskole, og den interesse og viden som eleverne møder med, står ikke tilbage for de fleste professionelles.

– De har selv spillet med i en del avant-garde-skuespil på Studenter-scenen, for ikke at tale om i »Glade dage« på Fiolteatret. Hvilke skuespil har det været den største oplevelse at spille med i?

– Ja, »Glade dage« var jo dejligt i kraft af, at Bodil Udsen er sådan en dejlig pige med en vældig udstråling og inspiration, og Palle Skibeland en instruktør, der både vil og kan noget – men min egen indsats

dér var jo minimal. Måske et stykke som »Må jeg lege med« af Marcel Avhard (det var på Studenterscenen) er det, jeg har de bedste spille-mæssige oplevelser fra – det er en klovnekomedie! (Aha!) Palle Kjærulff Schmidt satte i scene, og det var dejligt, rigtigt teater, hvor krop o.s.v. blev brugt. Men avant-garde var det egentlig ikke.

– *Har De så mærket noget til den kløft, som mange mennesker føler mellem sig og det moderne teater?*

– Den mærker man jo, hver gang man snakker med folk, der er over 25. Eller tit i hvert fald. Og det er vel ikke så mærkeligt. Det er ligesom ved konkret maleri. Tilskuerne, som er vant til, at et billede skal forestille noget, »kan ikke se, hvad det skal forestille«, og evner ikke at tage skyklapperne af og overhovedet tænke den tanke, at et billede ikke behøver »forestille« noget. I teatret er de vant til, og har lært i skolen, at der skal være en psykologisk forklaring på det, de ser – de leder som gale efter sådan en uden at kunne forestille sig, at det er andre ting, det drejer sig om i de moderne stykker.

– *Mange synes vel, at skuespil som nu Becketts og Ionescos og Pinters er for stilerede, for rebusagtige, og melder pas overfor dem. Kan det ikke være berettiget?*

– Hvis man kommer med en søgen efter noget, som ikke er der, er det ikke så mærkeligt, man melder pas. Hvis man går til stranden udelukkende for at finde rav, så ser man ikke de mange dejlige sten, der ligger der. Så er man skuffet over ikke at finde rav og skælder ud. Dum strand. Men den, der kommer der for at få en eller anden oplevelse, bliver rig ved synet af de dejlige sten. Det er samme strand.

– *Hvis folk vil se noget, der er naturalistisk fremstillet, kan de jo gå i biografen. Synes De, filmen har overtaget så stort et område, at det har reduceret teatrets udtryksmuligheder?*

– Er film særlig naturalistisk, synes De? »Muriel«, »Marienbad« o.s.v., »Gertrud«, for slet ikke at snakke om de gamle stumfilmfarcer, Chaplin, Gøg og Gokke, de er bestemt ikke naturalistiske, synes jeg. Men bortset fra det, så tror jeg da, at filmen har givet teatret flere udtryksmuligheder, end det før har haft.

– *Betragter De det absurde drama som et eksperiment, eller er det en udtryksform, som almindelige mennesker vil kunne vænne sig til at få noget ud af?*

– »Almindelige mennesker«? Vi er da selv almindelige mennesker –

Samtale med en dramatiker

og jeg tror da, der er mange, der kan (og tør) åbne sig for det uvante. Men den dag, det er tilvant, ja, så må der ny udtryksformer til, for at det ikke skal stivne i klicheer igen. Og til den tid, tror jeg, vil man så ryste på hovedet ad det ny og kun have kikkerten rettet mod det, man kender og er vant til, det absurde – og så kan man ikke forstå, det blev kaldt absurd, det er jo bare livet, forenklet og fortættet, ganske klart – men det nye, ja, hvem ved, måske bliver det noget med psykologisk søgning, hvor »man skal gætte sig til, hvad der er foregået engang, den slags rebusser vil vi pokker ikke have.«

– *Jeg har lige været inde at se »Den blå hurraf« for skolescenens yngste hold. Hvad mener De om at skrive for børn?*

– Jeg kan ikke rigtigt finde ud af, om det er godt eller dårligt, det stykke. Men det er skrevet mere som en dramatisk ting til børn end som en børneting til teater. Der er en gradsforskel – og jeg ved ikke, om det er et rigtigt udgangspunkt. Men det er givet, at som publikum betragtet er børn helt i særklasse. De er åbne.

– *De har lavet nogle hørespil, »Fugledøgn« og »Brudgommen« og montagen fra Vestre Fængsel under besættelsen, og så kommer der snart et til. Giver lytterne i grunden ikke fantasien bredere margin i et hørespil end i skuespil? Takket være Kjeld Abell måske?*

– Den gode lytter bliver sikkert væsentligt mere aktiviseret end en teatergænger, det er rigtigt nok. Fantasien kan bygge bjerge på det hørte ord. Jeg ved ikke, om Kjeld Abells betydning i den retning er så voldsom. Men han var jo en af de første herhjemme, der legede med teatret. Og den leg er oplagt til radioen. Selv skrev han vist ikke meget til det medium. Men det er dejligt at skrive til, blot er det nok klogt at huske, at det nu engang er et særligt medium, ikke bare et teaterstykke, man kun hører.

– *Det næste - ?*

– Bliver nok det bedste - .

Inge Bruun.

Fra en sen barndom

Notater II

*Bidende frost Landskab: øde
Intet hindrer horisonten i
altid at dukke op overalt
Hvide lærredsbukser og gennemsunde tænder
under dette egetræ
De taler om at her vokser anemoner
hvordan elske anemoner i
isblå sne
 Forbavser det dig kære at
forårsskoven er hvid Å nej men
hvor er den varme
 levende mudderpøl*

*Stille morgener
med elektrisk lys og svag følelig varme
fra syngende radiatorer og pibe
med rygning forbudt i glas og ramme
til larmen afbrød Stormen
den stille stille
Og kampen i hjørnet for sin ret
til at føle den klæbrige
 varme fugtighed
for at føle sit blod igen
Senere aftener bragte blodet hjem men
træet og de isnende horisonter forlod
os aldrig og derfor blev det kun tåge*

Fra en sen barndom

*Enlige aftenvandring er huskes:
billygternes pludselige cirklen
og tavshed
metaforer
af andres livsvarme
lang stirren efter lyden
hjem
tilbage til Stormen med nu
kogende radiatorer
og fortabelse og stirren i et hjørne
lukke øjnene og føle blodet rasle
igen og igen*

*Hvor er du nu
et eller andet sted druknet
i ingenmandsland eller tomøjet
på en gul vidjekurv svøbt
i rødgrå olmerdug
alene alene*

*Men vi stirrede fjorden ud
hvor dagen samlede sig
og gled langs landet østover
til byens lys kvalte det
Varmen var næsten trykkende
lysene brændte ned i stagerne
blev til blå fugle der
blafrede i den fugtige aften
men de blomstrede når vi åndede på dem
og døde først når vi gik ind i det mærkelige hus
der nu svæver omkring som sne eller aske
fandt sengen i tavshed
og talte ingens sprog*

Fritz Norlan

*Svamp ål snaps før næste dag svævede forbi
Var marken allerede høstet
gul okseøje og valmue stod endnu
Blandt de sure nedfaldsæbler
i den forsømte skrånende have
legede vi goddag sol mens tidslerne
stak og nælderne brændte
Det var andet end et frostbidt landskab
Det var andet end en eg ensom
mod horisonten ravende
og anemoner som isblå sne*

*Æggekegler rygende stærk duftende
af græsløg timian og latter når lampen
sodedes og søgen i evigheder efter lampeglass
der blev knust i overdådighed*

*Søger dette ituslåede glas
det skal findes blandt det glemte
og søges langt tilbage
Forlængst er produktionen standset
og jeg vakler mellem nye opfindelser
og det der ikke rigtigt regnes
af det der var.*

Fritz Norlan.

Om højskole og foreningsliv

Som ny i højskolens tjeneste har man i disse år – måske specielt i år – rig lejlighed til at stifte bekendtskab med dens historie, nemlig ved læsning af jubilæumsskrifter fra Askov. Også avisernes spalter har været optaget af dette jubilæum, ligesom radioen har været med til at vende blikket mod højskolen og dens første hundrede år.

»Kun kendskab til historien kan gøre os fri til at tage stilling til og gøre op med, hvad der er overleveret os, siger K. E. Løgstrup. Også når det gælder højskolens historie, må det vel være rigtigt, for enhver handling, afgørelse eller begivenhed får sin mening af det, der gik forud.

Højskolen har fra sin start haft en følgesvend, det folkelige oplysningsarbejde i foreninger rundt om i landet (en følgesvend, der hvad mål, opgaver og arbejdsformer angår, må kaldes en tvillingbror). Foredragsforeninger blev stiftet, forsamlingshuse blev bygget, ungdoms-, gymnastik- og skytteforeninger blev oprettet, og mangfoldige, stærkt benyttede bogsamlinger blev etableret rundt omkring i sognene. Det liv, der rørte sig i forsamlingshusene, havde den allernærmeste forbindelse med højskolen, fordi det var højskoleelever, der her videreførte højskolens arbejde, støttet af hjemegnens lærere og til tider af præsten. Fremdeles er det vel sådan, at højskolen forventer, at dens elever viderefører dens arbejde i de nævnte foreninger, selv om flere og flere elever kommer fra byerne, hvor foreningerne ofte går under andre navne.

Om højskolens opgaver og arbejdsformer får man en besked af Johs. Nielsen i bogen »Højskolen til debat«. Her hedder det: »I al diskussion om moderne voksenundervisning og fornyelse i højskolearbejdet har man haget sig fast i et krav om ændring af traditionelle arbejdsformer – foredraget og klasseundervisningen. Begrundelsen er den fortrinlige, at højskolen skal aktivisere elevens egen tænke- og vurderingsevne, sætte ting under debat, skabe dialog. Men det virker unægteligt en kende overfladisk, når man hævder, at disse mål kan nås ved ommøblering af skolearbejdet til diskussion, gruppearbejde etc.« Forinden har forfatteren fastslået, at man ved at erstatte foredragene og den almindelige samtale med ovennævnte nymodens undervisningsformer, ikke samtidig kan fastholde højskolens egentlige mål eller opgave: at give oplysning om menneskelivet og folkelivet. Gennem de nye undervisningsformer mener

Johs. Nielsen, at man kun når til at teoretisere over de menneskelige og folkelige problemer. Man stiller sig på afstand og forholder sig betragende eller vurderende til dem. Man spiller ikke sig selv ind.

Efter dette må man skønne, at undervisningsformerne foredrag og klasseundervisning fejrer samme flotte jubilæum som de institutioner, de er knyttet til. Og højskoleeleverne må vel i deres foreninger i første række være blevet henvist til at benytte de former, som man på deres skole fortrinsvis har gjort dem bekendt med.

Oftede vil der være en nøje forbindelse mellem det stof, en lærer ønsker at give sine elever, og elevernes motivering for at høre og lære. Af denne forbindelse må undervisningsformen til en vis grad afhænge. Man kan trække en hest til truget, men ikke tvinge den til at drikke. Er den tilstrækkelig tørstig, går det derimod af sig selv.

I den forbindelse må man vel gøre sig klart, at tilskyndelserne til at tage på højskole måske aldrig har været så klare som i højskolens første årtier. Jubilæumsskrifterne minder os tydeligt om højskolens første store betydning: at vække en hel stand. Den var med til at vække bøndernes initiativ, socialt, politisk og økonomisk, og dermed banede den vejen for det nye demokrati. Stændermøderne i 34 og rigsdagen i 49 gjorde det klart, at skulle landets største og hidtil politisk og kulturelt lidet betydende samfundsklasse gøre sig gældende over for de styrende samfundsklasser, så måtte der en vis skoling til. Ud fra den tankegang tog bønderne imod Grundtvigs idé om højskolen. Og de realiserede den. Skulle demokratiet befæstes, var det en aldeles nødvendig forudsætning, at et tilstrækkeligt antal borgere kunne tage initiativ og ville være medansvarlige for de dispositioner, der skulle træffes.

Her var der en nøje overensstemmelse mellem elevernes behov og det, skolen ønskede at give. Bønderne vidste, hvad der stod på spil. Nogen vanskeligheder kunne der derfor ikke blive tale om. Tørsten havde meldt sig. Og både foredragsformen og klasseundervisningen var naturlige og hensigtsmæssige. Der er heller ingen grund til at drage i tvivl, at højskolens mænd magtede opgaverne, derom vidner jubilæumsskrifterne klart og talrige eleverindringer ligeså. Edv. Lehmann skriver om Grundtvigs højskoles forstander Hans Rosendal (1839–1921) som fortæller og foredragsholder, at »det former sig for ham med den oprindelighed, som udstrømmer af hans natur. Fast og enkelt, sagligt, anskueligt, ingen facade eller retorik. Ingen indfangende blikke, ingen bydende miner. Em-

net i forgrunden, taleren gemt og glemt. Indtil han efterhånden træder frem af emnet, alvorsfuld, erfaren, behersket. Det selvtænkte kommer til orde. Linjer drages, belysninger skiftes – indtil han atter viger for emnet, og lader det få det sidste ord«. Jakob Knudsen siger: »Alt, hvad jeg hørte om, blev en del af mit liv. Vi hørte ikke om andet, end hvad der havde personlig interesse for os.«

Som man altid gribes stærkest af det digterværk, der udløser vore ubevidste muligheder og karaktertræk, således også med talen. Der må være klangbund hos tilhøreren, motivation, dersom ordene overhovedet skal have betydning og være næring for personligheden. En sådan overensstemmelse fornemmer man i ovennævnte citater.

Lige så klart stillede sagen sig vel i foreningslivet, også når det gjaldt de møder, som skolerne selv afholdt, de store efterårsmøder og måneds-møderne, der samlede mange af egnens mennesker.

Helt anderledes tegner billedet sig i dag. Højskolerne er stadig godt besøgt. Men den mødevirksomhed, der altid har været knyttet til skolerne, er vist overalt i tilbagegang. Mange af de gamle foreninger, der har følt sig knyttet til højskolen, og som er udsprunget af den, går i disse år ind. Nogle holder sig dog oppe ved støtte af en lille skare, der altid møder op uanset mødernes kvalitet.

Det kan undre, at de to former for folkeoplysning har så forskellige kår, når de, hvad opgaver og arbejdsformer angår, har stået og vel stadig står hinanden nær. Hvor kan det være, at der på højskolens bænke er trængsel, mens der i forsamlingshusene er alt for god plads? Foreningsformanden har som regel svar parat. »De unge er rejst til byerne, fjernsynet har udkonkurreret os, de unge har ikke interesse for tingene, de er sløve o.s.v., o.s.v.« Fælles for forklaringerne er det, at de er letkøbte, givet for at undskylde ens spildte kræfter og skuffede forventninger. Dersom der overhovedet fandtes enkle forklaringer på den svigtende mødedeltagelse, ville skævheden sikkert forlængst være rettet. Når man alligevel bliver ved at søge en forklaring, hænger det givetvis sammen med den tro, at en levende mødevirksomhed er en forudsætning for folkestyrets bevarelse. Møder er demokratiets grundceller.

De fleste foreninger trøster sig med rette med, at de stadigvæk både med hensyn til mål, opgaver og arbejdsformer følger højskolerne, og dér går det jo godt. Her over for hævder formanden for Dansk Ungdoms Fællesråd, Sv. Erik Bjerre, der repræsenterer 800.000 medlemmer, at hvis bare foreningerne vil søge at imødekomme de behov, der er i dag, er der rige og store arbejdsmuligheder, og så skal folk nok komme.

Af det foregående må man slutte, at højskolerne imødekommer de unges behov, da mange jo søger dem, og derfor kan det have interesse at se, hvad nogen i dag anser for skolernes opgave. Herom har man også kunnet læse og høre i den senere tid. Knud Hansen, Askov, har sagt, at en af højskolens væsentligste opgaver i dag er at være med til at bekæmpe den videnskabelige livsanskuelse. Det er en anskuelse, der ikke er lavet af videnskabsmænd, men af dem, der antager videnskaben for mere, end den er, af dem, »der til forståelse af, hvem vi selv er, ikke vil lade andet gælde, end hvad videnskaber som biologi og psykologi har at fortælle om vor natur« (Løgstrup i »Højskolen til debat«). Videnskaben er i sin strengeste form kun i stand til at give sig af med ting, der kan måles, vejes og registreres. Men mange er tilbøjelige til at forvandle videnskabens beskrivelse til anskuelse og »erklære, at der ikke eksisterer andet, end der kan måles, vejes og registreres«. Derved bliver mennesket reduceret til en refleksmaskine, til et væsen, der bruger og forbruger, til et ensrettet og viljeløst samfundselement. Her har højskolen allerede, om den stadig vil være en historisk-poetisk skole, taget sit parti og fået en ny front, siger Løgstrup.

Det, højskolen anså for sin første opgave, at vække bondestanden til initiativ og ansvar, til demokrati, mødte forståelse i brede lag. Man imødekom et stort og klart behov, og arbejdsformen gav sig selv. Men er eleverne lige så motiverede over for højskolens nye opgaver, som de ovenfor er skitserede? Spørger man de unge selv, får man af en ret stor flok ikke nogen særlig tydelig fornemmelse af en motivation, der gør sagen klar. En ret stor del er i erhvervsskifte, og så bruger man et højskoleophold til at finde ud af egne evner og muligheder, visse erhverv kræver et højskoleophold, og man har jo for nylig haft en debat om revalidenterne. Men skal der først hos en stor del af nutidens højskoleelever skabes interesse for det, som Knud Hansen og K. E. Løgstrup berører, og i det hele taget for højskolens arbejde, da tror jeg næppe, at undervisningsformerne foredrag og klasseundervisning er de rette. Behov vil der være hos ethvert menneske, men vil foreningerne f. eks. ikke imødekomme dette, da kan det betragtes som et sundhedstegn, at de unge bliver borte fra arrangementerne.

Den samme skæbne skulle jo meget nødig overgå højskolen.

I sin bog »Moderne møder« opstiller Bent Pihl en række behov, som han mener en forening må prøve at imødekomme for at kunne trives. »Mødevirksomheden i dag må skabe de bedst mulige kår for opfyldelse af følgende behov: *Viden (oplysning). Præstation. Selvstændighed, Anerkendelse. Kontakt med andre. Afveksling.*«

Opfyldes disse behov, mener han ikke, der er nogen fare for, at møderne vil blive udkonkurreret af fjernsyn eller anden mekanisk underholdning. Den passivitet, fjernsynet i nogen grad bevirker, en passivitet, vi efterhånden også kommer til at kende mere og mere til på vore mekaniserede og automatiserede arbejdspladser, gavner ikke vor undervisning. Flere og flere vil ikke i deres arbejde have mulighed for at spille sig selv ind med deres trang til at skabe, ja, med hele deres tankevirksomhed. »Selv ubevæget vil vi efterhånden kunne bevæge verden.« Derfor tror jeg, vi bliver nødt til at bruge undervisningsformer i skole og forening, der i højere grad end hidtil kræver aktivitet, ikke sådan at forstå, at foredraget kan undværes, for det er på bestemte områder uerstatteligt, men sådan, at eleverne lærer i tydning og handling at spille sig selv ind. Vi er nu engang først og fremmest følelsesbestemte og foretagsomme væsener.

Thomas Bruun.

Fandens nye idé

En lille, tyk engel og en sort, hornet djævel mødte en dag rent tilfældigt hinanden. Englen var på vej ned til jorden, djævelen havde ærinde i himlen.

»Ha – hå,« grinede den lille djævel og slog sig på sin hårede mave, »tag bare de vinger af – den må du længere ud på landet med, engle eksisterer slet ikke mere, det er folk for længst blevet enige om.« Den lille engel tog sig forskrækket til sine vinger. »Det kan jeg ikke,« sagde den – »men for resten,« kom det så lidt krænket, »for resten tror de da slet ikke på djævle, det har jeg selv hørt.«

»Glimrende!« råbte djævelen. »Hvem har sagt det?« »Alfred Murers dreng, Jonas. Han langede hammeren ned over sin ene finger, og så bandede han på dig og sagde bagefter, at det gjorde ikke noget, for du var ikke til alligevel.«

»Fint, fint!« råbte den sorte og hoppede op og ned i skytotten, »har vi nu også børnene!« »Bange var han nu alligevel,« sagde den lille engel, »ellers var han ikke kommet med den undskyldning så prompte. – Det er hans far, der har lært ham det. – Men sig mig, hvorfor er du så glad for det? Hvis folk hverken tror på dig eller mig, så – ja, så kan vi li'så godt pakke sammen . . . Men det værste er, at så har de vel slet ikke noget at tro på, så er det hele ingenting.« Den lille engel tog sig forskrækket til kinderne og stirrede ned på jorden, som drejede og drejede under dem. Det var, som om noget meget slemt med ét var gået op for den.

»Ja, nul, ingenting,« jublede den lille djævel. Han kunne slet ikke sidde stille, han for hen foran englen – og i sin iver kom han nok til at sige noget, som han ikke skulle have sagt. »Hør her,« sagde han og prik-kede til den guldhårede. »Fanden har fået en ny idé. Han har holdt den for sig selv i mange år og kun gået og prøvet den til i al stilhed. Nu har han røbet den for os: Folk skal vænnes af med at tro på himmel og helvede – ikke noget med paradys og Gud og Fanden og e-vigt liv og alt det der – de er allerede godt på vej! Så tror de, som du siger, på ingenting, og vips – så har vi dem, for ingenting, det er helvede, men det ved

Fandens nye idé

de bare ikke. Så går paradiset ned og hjem, I får ikke noget at lave, og det bedste af det hele« – gurglede den lille djævel og slog nu den ene kolbøtte efter den anden – »det bedste er, at så kommer vi og henter jer, ta' r vingerne af jer og gifter os med jer! – Fanden forærer hver engel et par horn i bryllupsgave. Hvad siger du til det?!«

Men engelen hørte ikke det sidste. Med vidtopspærrede øjne havde den lyttet til den sorte tumlings forfærdelige beretning, og da dét kom med vingerne og giftermål, blev den så arrig, at den uden videre lod sig dumpe gennem skyen og skyndte sig ned mod jorden.

»Nå,« mumlede den sorte og standsede brat sine krumspring. Han kikkede op – og ned, og da han så den lille engel skyde som en knust stjerne mod jorden, forstod han, at han havde forsnakket sig. Og han, som bare ville op og mæske sig ved synet af al den dejlighed, som snart skulle blive ham til del, forstod med et, at han havde forset sig på retterne, og at helt ufarlige var himlens herligheder nok ikke.

Og som en sort kugle af ærgrelse og ondskab susede han mod jorden.

Da den lille engel kom ned på jorden, gik den straks hen i en kirke for at høre, om præsten vidste noget om Fandens nye idé, og om han gjorde noget for at bekæmpe den.

Præsten stod på prædikestolen, da den kom ind. Han havde en mærkelig stemme; af og til talte han så sagte, at det ku' knibe for et lille engleøre at opfange ordene, men så pludselig brølede han ud over forsamlingen, så den lille måtte holde sig for ørerne, at ikke trommehinderne skulle sprænges.

»Hvorfor mon han taler sådan?« tænkte englen. »Skælder han ud?« Men menigheden så ikke spor brødebetyngt ud. Tværtimod så de ud til at finde behag i dét, han sagde. De gamle koner kikkede, og mændene sad med andægtige søndagsansigter, som de havde lagt folderne til, inden de gik hjemmefra.

»Vi er alle arme syndere!« råbte nu præsten, »heller ikke vi véd, hvordan vi skal vinde et evigt liv. Men – som Jesus sagde til Nikodemus: Gå ud og skænk alt, hvad du ejer, til de fattige og følg så mig, da skal du komme ind i Guds rige. – Vi skal følge Jesus, så vil vi, når den tid kommer – når aftenrøden sænker sig, på englevis gå ind i paradiset – som digteren synger.«

Mere hørte den lille engel ikke, for tårerne stod den pludselig i øjnene, så den måtte skynde sig ud i våbenhuset. Her satte den sig på

salmebogsreolen, gemte hovedet i hænderne og græd højt, for den forstod, at Fanden allerede havde været hos præsten og hvisket ham ørerne fulde om, hvordan han skulle bruge sin stemme, og hvad han skulle tale om, for at få folk til at elske ham, præsten, og ikke Gud. Alle ville de gå hjem lige så selvtilfredse, som de var kommet – og ved søndagsmiddagen derhjemme ville de sige: Præsten er vel nok en dejlig mand, han lover os et evigt liv . . . og sikke et organ han har! Vorherre var der ingen, der tænkte på.

Men hvad havde vel Vorherre ment, da han sagde det til Nikodemus? Stod der ikke noget et sted i Bibelen, som lignede? Den lille engel hoppede pludselig ned, trak en salmebog ud af reolen, tørrede øjnene og bladede i testamentet bag i bogen, satte en våd finger på en side og læste: Den, som søger at bjerge sit liv, skal miste det, og den, som mister det, skal beholde livet. – Dér var det! Ikke noget med englevinger engang, når de havde bedt bordbøn hver dag i 70 år og givet ti kroner om måneden til de fattige. Det var jo netop at søge at bjerge sit liv, gøre det rigtige for at komme ind i himlen. – Og præsten, han ville også bare bjerge sig, blive elsket af sin menighed, hygge sig. Og de, som kunne høre, hvordan det var fat med ham, dem jagede han blot længere bort fra Vorherre

I dette øjeblik gik døren til kirkerummet op. Det var Alfred Murer og hans kone Marie, der gik fra kirke. »Du får mig ikke med mere«, sagde Alfred. »Jeg tror ikke på det! Et liv efter døden, hvor skulle det vel findes? – og hvordan ville det vel foregå? – nej, du. Og skulle jeg forære mit fjernsyn og din røremaskine til Lars Pimper, f. eks., som bare sku' holde op med at drikke for at blive rig. Nej, færdig med det! Hvad er der i fjernsynet i aften?«

Ak, ja, tænkte engelen, det var, hvad man havde forudset. Nu tror han slet ikke på noget. I aften glør han tvært på det ene billede efter det andet, og i morgen tjener han de sure penge for at blive rig, og for at ingen skal snakke om ham, som om Lars Pimper. År ud, år ind. Fanden har vundet én til.

Og englen, der af nysgerrighed var løbet et stykke vej efter de to, satte sig bedrøvet i vejkanten. Her lå en mand og sov. Han havde kasketten trukket ned over øjnene og sov tungt prustende på fuldmandsvis. Det var Lars Pimper.

Netop som den lille engel sad og tænkte på, hvordan den skulle få

ham vækket uden selv at blive opdaget, kom Jonas, Alfred Murers dreng, løbende. »Hej, Lars, råbte han. »Kan du se, du kommer op. Du bli'r våd og syg.« Og drengen hoppede ned i grøften og ruskede i manden. »Lad mig være,« mumlede han, men så var han pludselig lysvågen. »Du – der var s'gu en engel her, en rigtig levende én med gule krøller og vinger. Men det må vel være noget, man har drømt. – Tror du på engle, Jonas?«

»Far siger, de ikke findes, men gamle Magdalene siger, at pludselig kan de være der som et solstrejf ind i folks stuer, og så bli'r folk så glade, at de slet ikke kan lade være med at være gode ved hinanden. Men nu skal du rejse dig og gå hjem til Johanne.«

»Puh, det sure løg! La' du bare mig være.«

»Jamen, det er søndag, og der lugter af stegt kylling uden for jeres hus. Johanne bli'r glad, når du kommer!« Jonas fik virkelig Lars Pimper til at stå op. »Jeg tror s'gu, der er en engel på vejen i dag«, mumlede han, idet han stavrede af sted.

Da de var gået, var det den lille engels tur til at slå kolbøtter. »Nu vil jeg hen til gamle Magdalene«, tænkte den, da den var blevet helt rundtosset af snurreturene. »I morgen er Lars Pimper nok fuld igen«, tænkte den, »men i dag gør han Johanne glad, og hvem er skyld i det? Små drenge, gamle Magdalener og – en engel i al beskedenhed!« Og så lo den himmelhøjt, som kun engle kan le.

Gamle Magdalene var ved at sætte kartofler. Jonas hjalp hende.

»Hvis jeg ikke lever sommeren ud, må du huske at tage dem op,« sagde hun. »Tror du ikke, du gør det da?« spurgte drengen og kikkede alvorligt op. »Det véd man aldrig, og skal vel heller ikke spekulere på det. I dag er min hidtil sidste dag, Jonas.«

»Men, Magdalene, hvor tror du, du kommer hen, når du dør?« »Det véd kun Vorherre, Jonas. Men i dag skal kartoflerne lægges, for der skal altid være noget, der gror, og der er altid nogen, der skal have noget at spise. Hvis jeg nu satte mig ned i min stue, Jonas, og kun tænkte på, hvad der skulle ske mig, så ville der jo komme skvalderkål og brændenælder i hele min have, og de små, lysende engle ville aldrig mere vove sig herind.«

»Lars Pimper har set én i dag!« fortalte Jonas med eventyr i øjnene. »Har han det!« Gamle Magdalene rettede pludselig ryggen og så mærkeligt bevæget ud. »Da er der ellers ikke så mange, der ser dem, men det

Hanne Rydal Knudsen

må jo komme af, at der er for få, eller at folk ikke rigtig forstår Vorherre.«

Af gamle Magdalene kan man lære meget, tænkte den lille engel, og havde med ét ikke tid til at sidde i haven længere.

Den fløj lige op til himlen og fortalte Vorherre om alt, hvad den havde oplevet. Om Fandens nye idé med at lave helvede over det hele, om hvor godt det allerede var ved at lykkes ham, og om hvad gamle Magdalene havde sagt.

Da Vorherre hørte det og havde siddet og tænkt lidt, kaldte han alle englene sammen og sagde til dem, at de fra nu af ikke skulle gå og plukke blomster på himlens græsgange, men skulle flytte ned på jorden og leve blandt menneskene.

Og han satte sig ned og lavede en plakat, hvorpå der stod med store guldbogstaver:

Lukket på grund af uoverensstemmelser med Fanden. Himlen er flyttet ned på jorden.

Vorherre.

Denne plakat slog Vorherre op på himlens port, inden han selv gik nedover.

Nu er det snart længe siden, det skete. Gamle Magdalene er for længst død og borte, og Jonas har taget kartoflerne op og sat nye mange gange. Men hvordan det går med Fandens nye idé, er der ingen, der tør tale højt om. Enhver har nemlig forlængst haft besøg af en sort djævel, ja, har ham sandt at sige boende til stadighed, og enhver véd, at ser *han* en engel, så river han vingerne af den.

Men – og det er vel det forunderligste af det hele – plakaten sidder endnu på himlens port, underskrevet af Vorherre.

Hanne Rydal Knudsen.

Tradisjon og kultur

Eit program i det danske fjernsynet som eg såg for ei tid sidan, gjorde inntrykk på meg. Det var om ein bonde som fortalde om arbeidet sitt, om livet på garden, og om dei store endringar som hadde funne stad i hans tid. Han hadde følgd med i utviklinga, som det heiter, og kjøpt inn alle dei maskinar som kunne gjere arbeidet lettare, og investert store summar i nye bygningar. Så langt var det etter oppskrifta for ein moderne jordbrukar.

Bonden hadde to søner, og den eine skulle ha garden. Intervjuaren spurde då om dette hadde noko å seie for han. Og det hadde det. Tanken på at garden skulle bli i slekta, ga han inspirasjon i arbeidet. Tilhøvet til arbeidsplassen fekk eit anna og djupare innhald enn det elles ville ha fått, meinte han. – Ein dag hadde han pløgd opp av jorda ein primitiv reiskap av flint. Med denne i handa sa han at han kjende plikt til å stelle skikkeleg med jorda, og dei verdiane han hadde fått overlate. Han tala om slekt og tradisjon, ikkje i høgspent festtale-stil, men enkelt og lågmelt på bondevis, trygg og overtydande. Då programmet var omme, måtte eg tenkje på kor frigjort og fordomsfri han verka, denne mannen. Og gjennom alt han sa tona ei optimistisk tru på framtida. Programmet ga støyten til følgjande refleksjonar.

Vi opplever i dag ei brytningstid både i by og bygd. I kvar grend rundt vitnar steinrøys ved steinrøys og mykje anna om fedrane sitt arbeid og strev gjennom generasjonar. Men nå er det slutt. Steinrøysene sin tale til den oppveksande slekta er tagna for alltid.

Bulldozarane knurrar ilscent over landet og vender opp ned på mykje av det dei tidlegare slektene trudde skulle stå fast til evig tid. Og det er falsk romantikk å tale om det som var, – Eller? Eitt er i alle høve sikkert. Det moderne samfunnet, med alt det står for i teknikk og økonomi, har på ein avgjerande og stundom nesten brutal måte skyvd seg inn mellom oss og forfedrane våre. Og slikt skjer vel ikkje utan følgjer for vår livsinnstilling.

Men er det då så ille at vi forlet alt dette gamle? Slik spør somme. Det gamle var slit og atter slit, seier dei, og det er på mange vis sant.

Tradisjon og kultur

Derfor er det då heller ingen som ønskjer seg »det gamle« att i denne tydinga. Men det kom meir ut av slitet enn det daglege brød – endå det er stort! Eg tenkjer på den sum av livsrøynsle og livshug, venleikstrong og skaparevne som er lagd ned i det vi kallar folkekulturen. Har vi råd å vende også denne sida av »det gamle« ryggen?

Det er blitt sagt at den folkelege kulturen, d.v.s. bygdekulturen, ikkje nokon gong har vore heilt frigjerande for personlegdomen. Det skal jamt ha vore noko ufritt og uløyst i bygdekulturen og hjå bygdekunstnaren, som ofte har lidi under dette og lengta etter full frigjerung og utfalding. Men han nådde ikkje dit han ville fordi miljøet var for trongt. »Din fader, Han med sine tankar inne brann«, seier Vinje. La andre døme om sanninga i dette. Avgjerande er likevel at alt fleire får syn for rikdomen i folkekulturen og ser at han har vori – og stadig er – den moldrike grobotn som nasjonalkulturen må vekse i, om han skal vere liv lage og ha noko å gje til verdskulturen. Men ein ting er å sjå dette og tale om det. Noko heilt anna er det triste faktum at mangt eit heilstøypt kulturmiljø nå er i oppløysing, og at åndsinnhaldet i tradisjonane smuldrar bort saman med tradisjonsformene. Og kva får vi att? Pop-musikk og cola-kultur i strie straumar, er det bitre svaret ein får mange stader.

At tradisjonane bryt saman og åndsinnhaldet i dei kverv, rører både ved innhaldet i kulturen vår og sjølve formene. Visse, allment godtekne former for samliv og framferd er ein føresetnad for at menneske kan kome i levande kontakt med kvarandre og i fellesskap halde oppe eit høgare samfunnsliv. Der tradisjonsmerkte samlivsformer bryt saman, kan samfunnslivet ta skade.

Tidlegare skapte tradisjonen fellesskap. I tradisjonen møtte den enkelte eit orienterande åndsinnhald – eit livssyn – som tvinga han til å gje opp noko av sin individualisme og gå inn i fellesskapet. Tanken på slekta fekk mykje å seie, ikkje berre den som var fari, men den som skulle kome. Livet vart derfor perspektivisk, strukturelt og kulturelt formidlande, i motsetnad til livet i dag som ofte er episodisk, punktuelt og springande. At det gamle kulturmiljøet kunne vere trongt, med sterk spenning mellom konformiteten og trongen til individualisme, er alt nemnt. Men det miljøet vanta i høgde og flog, hadde det att i styrke og holdning – og realisme. Kvardagen kalla alle til arbeid.

Det er mange som ser rett mørkt på kulturlivet i dag og talar om kulturkrise. Men sukking over utviklinga løyser i seg sjølv ingen problem.

Dei meiner det er ingenting å gjere med dette. Det er sjølve utviklinga seier dei. Men har ein den innstilling at ingenting nyttar lenger, ligg ein i røynda under for den same lagnadstunge overtru, som så ofte hindra forfedrane våre i å kome vidare. Vi må fri oss ut or dette kjøvande famntaket. Visst nyttar det!

Det blir då også gjort imponerande mykje i vår tid for å formidle kulturverdiane til den slekt som nå veks opp. Det er nok å minne om utbygginga av skuleverket. Men ein skal heller ikkje gløyme det store kulturarbeidet som blir gjort av ymse organisasjonar, og den kulturformidling som skjer gjennom biblioteka, radioen, fjernsynet og pressa. Aldri tidlegare har menneska hatt betre vilkår for å lære og tileigne seg kulturrikdomar. Men likevel talar vi om kulturkrise. Korleis kan det ha seg?

Det moderne samfunnet er splitra. På den eine sida har vi dei tradisjonsmerkte institusjonane som høyrer folkestyret til, utvikla og utbygde gjennom generasjonar. Vi har rettsstellet med røter attende i tida. Og vi har kyrkja som har følgt vårt folk igjennom snart 1000 år. Det er alt dette vi kallar kulturarven. På den andre sida har vi den tekniske og industrielle delen av det moderne samfunnet. Denne er utan tradisjonar og i stadig omskifting. Med sine ytre og synlege prestasjonar verkar den imponerande og dragande på oss alle. Konflikten mellom den tradisjonsmerkte delen av samfunnet og den ikkje-tradisjonsmerkte er det som skaper problem.

Det er nemleg ikkje så enkelt å utvikle sansen for varige kulturverdiane i eit teknisk og kommersielt merkt forbrukarsamfunn, som titt jagar menneska fram til større forbruk og materiell øyding. Og korleis går

Tradisjon og kultur

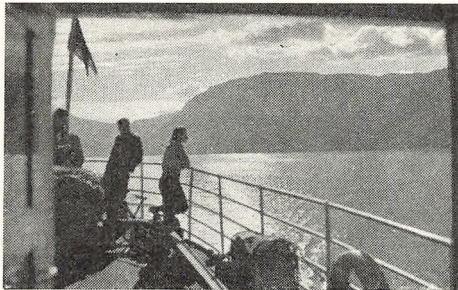
det med sansen for form, når idealet synest å vere at former skal skifte så snøgt råd er? Det er heller ikkje lett å øve opp evna til vurdering og kritikk i eit miljø som ikkje gir oss tid og ro til ettertanke. Skal vi menneske lære å ta eit personleg og kritisk standpunkt, må vi møte noko å ta standpunkt til, møte det gong på gong, møte det som idé, meining – eller tradisjon.

Det er dei som hevdar at vår tid ikkje vantar kritikk – og dette skulle ikkje minst gjelde den del av ungdomen, som tykkjest ha vanskeleg for å finne seg til rette i samfunnet. Det kan vel vere noko i dette. Men på den andre sida må ein ikkje forveksle sann kritikk med den sutring og klaging ein møter somme stader i dag. Titt finn ein også at det som går for å vere kritikk, ved nærare ettersyn viser seg å vere – naivitet. Ofte er det slik at den som er overkritisk i si innstilling til »det gamle«, til tradisjonen, han blir gjerne naiv og godtruande i sitt tilhøve til »det moderne«. Og omvendt. Den som dreg seg unna det orienterande åndsinnhaldet i tradisjonen, eller blir hindra i dette møtet p. g. a. tradisjonsbrotet eller sviktande kulturinnsats i miljøet, han vil i alle høve vere utan djupare forståing for si eiga tid, og i grunnen også av seg sjølv. Og på grunn av naiviteten, som er løynd for han sjølv, blir han lett hivd hit og dit av lunefulle kastevindar i tida. Etter di dørene nå er slått opp mot heile verda, er det dei som spår at vi snart vil kome ut i hardare verlag kulturelt sett. Korleis vil det då gå med oss? Det ligg ei utfordring i dette spørsmålet. Og spørsmålet gjeld ikkje berre den einskilde, men framtida vår som folk.

Det er alt nemnt at det i vår tid blir gjort ein imponerande kulturinnsats. Men spørsmålet er om det blir gjort nok, og om det blir gjort på rette måten. Det vil truleg snart syne seg at det ikkje er nok. Det er også noko skeivt i dette at vi langt på veg har avhistorisert omgrepet folk og gjort det til ein rasjonell storleik som vi kallar samfunn, noko som let seg måle med statistikkar og prognosar, og forme ved hjelp av økonomi. Med tanke på kor mykje lettare alt er nå og dei mange tenester det moderne samfunnet gjer for oss, skulle ein tru at vi alle vart gode samfunnsborgarar, fylt med ansvar og innsatsvilje for å gjere samfunnet enno betre. Men det ser dessverre ikkje alltid slik ut. Men når samfunnet blir for komplisert og abstrakt, etter mønster av kloke, kalde hovud, kjenner folket kaldgufsen frå desse store istindane og dreg seg unna, og overlet styre og stell til ekspertane.

Det er eit rikt og nyansert kulturmiljø som skal gjere samfunnet konkret, menneskeleg, utviklande og heimleg. Vi må sjå i augo at kulturformer som har tent si tid ut, går under. Å halde oppe utlevde tradisjonsformer er i seg sjølv snautt nokon kulturinnsats. Tradisjonsstoffet i vår kultur må også reinskast for den romantiske ferniss, som ikkje minst festtale-lyrikken og turist-folkloren nå i seinare tid har smurt på den. Åndsinnhaldet må friast ut or forelda tradisjonsformer og »tenkjast« inn i vår tid og vår situasjon. Først då kan vi ta stilling til om vi framleis vil stemme mot det Jørgen Bukdahl, den framstående danske kjenner av norsk og nordisk kultur, held for sjøelve målet for vår kulturutvikling: »En aandelig Samhørighed i Synet paa Menneskets Værdighed, Personlighedens Ret og Folkenes Frihed«.

Olav Akerlie.

De fleste vil behøve at få følgende nynorske ord oversat: Side 49 *tilhøvet*, forholdet — *stelle skikkeleg*, passe ordentligt — *grend*, egn — *steinrøys*, stendynge — *er tagna*, er blevet tavs — *ilskent*, iltert — *i alle høve*, i alt fald. På side 50: *tydinga*, betydning — *livsrøynsle*, livserfaring — *personlegdomen*, personligheten — *jamt*, jævnthen — *hjá*, hos — *han skal vere liv lage*, den skal have livsmulighed — *kverv*, svinder bort — *føresetnad*, forudsætning — *trongt*, snævert — *vanta*, savnede — *flog*, flugt. Side 51: *i røynda*, i virkeligheden — *lagnadstunge*, skæbnesvangre — *kjøvande*, kvælende — *ymse*, forskjellige — *attende*, tilbake — *øyding*, bortødslen. Side 52: *snøgt*, hurtigt — *sutring*, klynten — *løynd*, skjult — *den einskilde*, den enkelte — *syne seg*, vise sig — *omgrepet*, begrebet — *storleik*, størrelse — *kaldgufsen*, den kolde gus — *unna*, bort. Side 53: *sjå i augo*, se i øjne — *snautt nok*, knap nok — *stemme mot*, støvne hen imod.

Skoleåret 1964-65

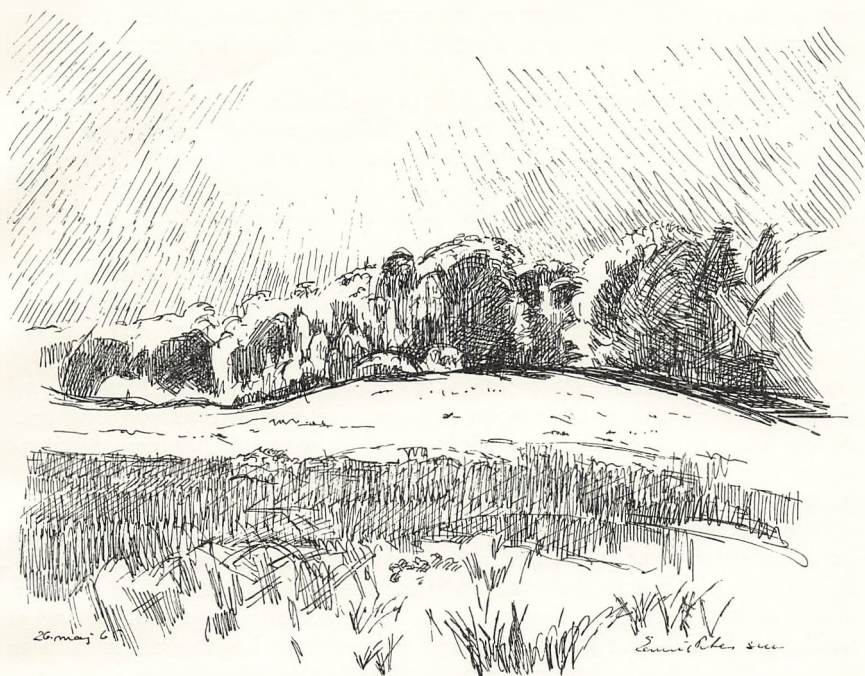
Hvad skal jeg skrive, som kan interessere Frederiksborg'ere af de mange år-gange? Man funderer lidt. Herfra, hvor jeg har sat mig nu, kan jeg se ned over parken. Solen er ved at forsvinde bag de lange træer og Ole Jensens hus. Ude-fra kommer larmen fra de motorkørende på Frederiksværksvejen. Men i høj-skolens have er alting stille.

*»Et luftsyn? Et under? Gadelarm stilner!
Gik jeg ind i et spejl, da jeg veg bort
fra trafikårens strømhårde brus herind?
Jeg ser husene som landskaber i en drøm,
jeg bades i en tid, som ikke er min.
Alt her er som før. Intet efterår kunne berøve
de gamle træer løvet, der klæder grenene!
Syngende flagver svaler og spurve omkring mig
og synger da, ikke nu. Alt står stille!«*

Sådan kan haven ved et gammelt dansk hus opleves en dag i oktober af en dig-ter. En datidsoplevelse i nutiden. Minder, som også gamle elever har, når tan-kerne går tilbage til de røde bygninger i højskolens park.

Men hvor er alligevel den sne, som faldt i fjor? Hvad siger dagbogen? At skolen igen blev fyldt den 3. november 1964. 160 elever og næsten lige mange af hver slags. Hvor længe får vi lov til at beholde denne fortræffelige forde-ling. Mange steder har pigerne for længst fået flertal. Det ville de også have haft på Frederiksborg, om vi ikke med hård hånd lukkede af for dem fra før maj til efter oktober. Geografisk fordelte vinterholdet sig med 53 fra Nørre-jylland, 37 fra Sønderjylland, 18 fra Fyn, 46 fra Sjælland, inklusive Køben-havn, 1 fra Sverige, 3 fra Norge, 3 fra Island og desuden 1 fra Sydslesvig. Ud over børneskolen havde 5 tidligere været elever på højskoler eller landbrugs-skoler, 65 på efterskoler eller ungdomsskoler, 41 havde gået på realskoler og gymnasier — for blot at nævne de største grupper. Der var naturligvis repræ-senteret megen anden skolegang ud over børneskolen: tekniske skoler, handels-skoler, aftenskoler og aftenkursus af mange slags, aftenhøjskoler o.s.v. Elev-flokken bliver for hvert år, der går, i stigende grad et udsnit af hele befolk-ningen, hvad højskolefolk altid har ønsket sig. Navnet folkehøjskole bliver, hvad elevrekrutteringen angår, stadig mere dækkende. Fra byerne kommer dog endnu for få mandlige elever.

Længere eller kortere tid før eleverne ankom, var de nye lærere arriveret, fire i alt. Lærerparret *Inge* og *Thomas Bruun*, den norske lærer *Pål Vannebo* og gymnastiklærerinde *Elisabeth Fredsted Ravn*. I undervisningsplanen sker der altid lidt fornyelse. Godt var det vistnok, at alle timer efter aftensmad blev sløjftet, bortset fra et par korsangsovelser. Det skete på bekostning af den lange middagspause. Derved opnåedes bl. a. det gode, at samfundslære-timerne fik

en langt bedre placering, nemlig som eftermiddagstimer. Af ny fag kom de ny lærere med formning, hvortil et nyt klasseværelse blev indrettet i »Hytten«, og med en studiekreds i skole- og opdragelsesspørgsmål. Kajsa Nyholm overtog religionskundskab. Nordmanden Vannebo tog sig ikke blot af de norske emner, men fik også studiekredsen i europæisk samarbejde i stedet for Anton Mariegaard, der nu er avanceret så meget på Købmandsskolen i København, at han er blevet forhindret i at bistå os på dette felt. Thomas Bruun overtog den udenrigspolitiske orientering. Landbrugsundervisningen eksperimenterede vi med. Da vi i stigende grad tør gå ud fra, at praktisk taget alle unge landmænd, som kommer på højskole, allerede har fået en del teoretisk undervisning, forsøgte Stryhn, Holger Pedersen (fra landbrugsskolen) og Bent Jakobsen at lægge timerne i landbrug om, så navnlig de økonomiske spørgsmål kom i forgrunden. Videre er at nævne, at stabil tilgang til delingsførerafdelingen er blevet fastholdt. Bent Jakobsen fik 24 og Lisbeth Ravn 22 på disse hold. Endelig kan tilføjes, at Merete Blichfeldt tog sig af husapoteket og sygeplejen, og at H. Aa. Christiansen og W. Boesgaard syslede med de praktiske anliggender i hus og have.

Inddelingen i de mange hold og grupper gik smertefrit. Og så var vi i gang! Det vigtigste, som sker under et højskoleophold, kan jeg ikke skrive om. Sker der noget stort, sker det som bekendt oftest i stilhed. Men en del andet er der jo at berette. Helt sædvanlig blev novembers skolearbejde afbrudt af vore tre slotsture, Fredens-, Kron- og Frederiksborg. Usædvanlig var derimod den klare himmel. Sol fik vi, så de mørke interiører på kongeborgene var at skue

som på en sommerdag. Mange vil fra november også huske eftermiddagen på »Louisiana« med Edvard Munchs grafik og en lille samling malerier af Picasso og Klee.

Månedsmødet i november havde fyldt gymnastiksalen. *Uffe Grosen*, fhv. forstander på Vallekilde, i sin ungdom Frederiksborglærer, talte om det nye Israel, så også de elever, der første gang deltog i et såkaldt folkeligt møde, befandt sig vel derved. Jo flere mødefremmede elever, der efterhånden kommer på højskole, jo vigtigere er det, at vinterens første foredragsholder formår at fængsle dem. Godt begyndt er som bekendt halvt fuldendt!

Hen i november kom *familien Bjerre* på besøg med deres husstand af piger og børn og lærere og de 22 pionerer på Ulandshøjskolens første elevhold. Her var arrangeret modtagelse i foredragssalen med en spørgetime, som var vel-forsynet med de sædvanlige helt-ved-siden-af-spørgsmål plus enkelte lige-i-pletten. Så var der kontakt med eleverne på tre-fire af engelskholdene. Dernæst rotationsvalse og anden dansant i gymnastiksalen samt premiere på vort eget femmands jazz-band, som siden fornøjede os så mange gange vinteren igennem. Og endelig til sidst kaffebord med en række sang-hilsener fra Ætiopien, Sudan, Kenya, Zambia, Tanganyika og Rhodesia.

Allersidst i måneden var det adventssøndag, »Vær velkommen« klang i den lysklædte kirke. Efter gudstjenesten var der for tredje år i træk bazar, tombola, cafeteria o.s.v. i skolens lokaler til fordel for kirkens restaurering. Grete Søndergaard var igen bazar-chef. Resultat: 3000 kroner. Men nu er der også nydeligt i kirken, selv om det sjældent er mange, der deltager i nydelsen. Tit må man tænke på Peder Syvs ordsprog om at være sandfærdig: »Sandheden er et kosteligt klenodie, derfor vil mangan ikke bruge det til hverdag«. Samme dag fortalte *Pip Christiansen* for en stor forsamling om sin lange sommerrejse til Canada, hvor hun havde besøgt sin ældste søn, Jacob Christian, og hans familie i Ontario. — Om aftenen holdt filmforfatteren *Niels Fenger*, Viborg, provinspremiere her på sin Grundtvig-film, som for øvrigt rummede et par sommerglimt fra Grundtvigs Højskole. Det var en næsten for køn »billedbog«, vi fik at se. Alle de hvide danske kirker henlå i solskin, det ellers så sortladne danske hav rullede blå og langsomt mod land, og alle de danske bøgeskove var sprunget ud, kort sagt det sædvanlige, fortegnede, romantiske Danmarksbillede. Nogle grå billeder fra 1800-tallets engelske børs, fabrikker og parlament, fra Englands frie og travle borgerliv i sidste århundrede, der jo blev så inspirerende for Grundtvig, dengang højskoletanken foldede sig ud, var vel det afsnit i filmen, som var bedst.

Fra december vil de fleste erindre redaktør *Hans Rüttings* fortræffelige foredrag om tysk mentalitet og måske især hans ord om tysk ungdom i smeltdigelen.

På en Københavnstur beså vi en køleskabsfabrik i Holte og Frihedsmuseet ved Langelinie. Efter et langt besøg i Folketinget, hvor vi overværede begyndelsen af finanslovdebatten, fik vi i den gamle landstingssal foretræde for folketingsmændene *Holger Hansen* og *Povl Dam*, som berettede om tingets daglige arbejde. Dagen sluttede i »Ungdommens Teater«, hvor vi bivåned et ikke meget betydeligt engelsk skuespil.

Nu var tiden ellers inde, hvor syv tapre damer tog fat sammen med fire »drenge« på sangøvelser, gangøvelser, lagendraperinger, kort sagt forberedte

Vinterskolen

sig på med lys i hår og hænder at gøre os alle deres opvarmning den 13. december om morgenen. Vi hørte de gamle toner og ord, og køkkenet havde igen præsteret lussekager til festen. — Samme dags aften var der fætter- og kusinebal med ca. 100 gæster.

Efter Sancta Lucia er der ikke lang tid til jul. Men lidt mere kan der selvfølgelig være at erindre fra de første vinterskolemåneder. Vore skuespiloplæsninger, bl. a. Arnold Weskers »Livets rødder« og Thornton Wilders »Den lykkelige rejse til Trenton og Camden«. Nogle film: den danske »Det gælder din frihed«, den engelske »Alle tiders chance« og den franske »Ung flugt« af Truffaut. En aften besøgte vi landbrugsskolen, indbudt af forstander Dyrbye, og fik i hundredevis af farvelsbilleder fra Canarien ved kontorchef i Landhusholdningsselskabet Wraa-Jensen.

Vi husker også en særlig god diskussionsaften, arrangeret af Thomas Bruun. Et sogneråds forhandling om oprettelse af en børnehave, fremført som eks-temporalspil, dannede indledningen. Aftenens debat havde »Hvad er demokrati?« som emne, og der kom en række forstandige indlæg fra de »summende« grupper. Elevernes lørdagsaftener var der godt hold i før jul, både når der var ramasjang på drengen med viser og sketches, da der var collage-forestilling med bidder af moderne skuespil som »En duft af honning«, »Teenagerlove«, »Stolene« og »Rejsen til de grønne skygger« (sidstnævnte fortolket af Kajsa), og endelig da Inge Bruun førte foreningslæreholdet i ringen til en Kaj Munk-aften.

Efter juleferien sluttede endnu tre mand sig til vinterelevernes gode kompagniskab. I januar oprandt den efterhånden traditionelle store mødeaften med *John Danstrup* på talerstolen. En pakfyldt sal hørte ham udrede forholdene i Europa under den forsvindende kolde krig.

Midt i måneden medvirkede en lille flok fra sangkoret i radioens serie »Folkehøjskolens sange«. En halv snes norske sange blev foredraget af sangerne, kommenteret af Uffe Grosen, dirigeret af Sigurd Kramer og akkom-

pagneret af Anny Graulund, men desværre mindre godt kontrolleret af radio-
manden Palle Alsfeldt.

På denne tid begyndte vi på vinterens politiske diskussionsaftener. Folke-
tingsmedlemmerne, fru *Gunhild Due* fra SF og *Henry Christensen* fra Venstre
indledede om sociale problemer i velfærdsstaten, førstnævnte, fordi hun har
beskæftiget sig meget med de sociale opgaver, der ligger navnlig i landsognene,
og sidstnævnte, fordi Venstre har ønsket og fået nedsat et folketingsudvalg til
revision af vores sociallovgivning. Venstremanden følte sig et øjeblik hensat
mellem sine politiske forfædre, da de tre første elever bad om ordet: Knud
Kristensen, Pinstrup og Appel. — Sidst i januar fik vi besøg af *Kr. Killemosé*,
tidligere mangleårig lærer på Grundtvigs Højskole, nu Vallekilde. Han kom
med en kistefuld bøger om gymnastik og idræt til delingsførernes forlystelse.

Februar var lovlig pakket med »begivenheder«. En række gæster holdt fore-
drag. Forstander *Jens Marinus Jensen* om Norge under den anden verdenskrig,
Chanan Tal fra kibbutzen Kfar Szold, hvor flere elever her fra skolen har ar-
bejdet, om israelske problemer. Den næste politiske diskussion fik afbud fra de
indbudte indledere, der måtte til selskab hos kongen. Men vi fik god erstatning
fra Radikal Ungdom (*Niels Helveg Pedersen*) og Konservativ Ungdom (revis-
or *Bent Nielsen*). Emnet var »Danmarks forhold til udlandet«.

Et andet emne, »Politikerne og vælgerne«, blev indledet af folketingsmand
Kr. Albertsen fra Socialdemokratiet og Liberal Debat-manden, advokat *Mil-
lertz*. Det blev en livlig aften, hvor navnlig politikernes propaganda måtte stå
for skud. — Endnu flere gæster talte her i februar. På sønderjydernes gamle
festdag — den 10. februar — holdt historikeren, bibliotekslektor *Lorenz Rerup*
fra Flensborg foredrag om det folkelige Danmarks tilblivelse i det 19. århun-
drede, det Danmark, som sydslesvigerne ifølge taleren især ser hen til. Des-
værre var der ikke meget nyt fra Sydslesvig, og det historiske stof var velkendt
og tørt og traditionelt anrettet.

Fastelavnssøndag havde vi besøg af to fhv. Frederiksborglærere, nuværende
seminarielektor *Vilhelm Nielsen*, som prædikede i valgmenighedskirken, og
forstander *Svend Erik Bjerre*, der foruden om arbejdet på Ulandshøjskolen
talte om forholdet mellem syd og nord, d.v.s. mellem de rige og de fattige
lande. Før fastelavnssballet opførte tre elever og Anny Graulund amerikaneren
Tennessee Williams skuespil »Glasmenageriet«. Handlingen foregår hos familien
Wingfield i en lille lejlighed i en sidegade i byen St. Louis i De Forenede Stater.
Hvert familiemedlem lever i sin skrøbelige drømmeverden. Moderen i sine
ungdomsminder. Sønnen Tom i sin længsel bort fra hjemmet og fra varehuset,
hvor han arbejder, til en filmverden med helte og store oplevelser. Og søsteren
Laura i sine fantasier mellem sine små glasdyr og gamle grammofonplader.
En ung mand på besøg giver i nogle få øjeblikke håb til deres drømme, men
det hele knuses til skår. Opførelsen opfyldte nogenlunde digterens hensigt, og
det følelsesbetonede erindringspiel fængede i publikum, i høj grad takket være
Kajsa Nyholms valg af ledsagemusik og hendes nydelige instruktion. Ved samme
lejlighed fik skolens nye stereo-anlæg, som kan benyttes både i foredrags-
salen og gymnastiksalen, premiere. — Efter komedien var der balfaldera i gym-
nastiksalen, som i dagens festlige anledning var omskabt til et drivhus. Den
slags huse kaldes jo også væksthuse, men om det var en fin hentydning til høj-
skolen som et sådant hus, melder historien intet om. Måske skulle drivhuset an-

tyde, at eleverne var nogle driverter. Men det var vel ikke meningen? Spørg opfinderne. Var det ikke Hanne Rydal og Tine Tang? — Dagen efter, som var fastelavnsmandag, var to busfulde på Louisiana for at se Asger Jorns billeder. Andre besøgte Hillerød-fabrikkerne Nordsten og Foss-Electric. Forinden havde Kirsten Høegh erobret titlen som kattedronning med Peter Jørgensen som prinsgemal.

Desværre faldt vinterens dansk-norsk-svenske uge for sent for os, nemlig 7.—14. marts. I gang kom vi bagefter, men det er lettere, når udvekslingen ligger lidt tidligere. Herfra rejste Kirsten Sønderby til Ringerike i spidsen for 28 elever, og et halvt hundrede drog til Wendelsberg, anført af Tine Tang og Bent Jakobsen. Nordfra kom Ringerike-rektoren og frue med 27 nordmænd, hvoraf 24 ikke var mænd, og fil. mag. *Sonja Emanuelsson* med 45 svenske elever. Vi fik en nordisk uge sammen på Frederiksborg med timer om danske og nordiske emner — et højdepunkt var rektor *Einar Anthis* foredrag. Desuden en række film og underholdningsaftener samt traveture og udflugter til förbrödringens formerelse. Det var i denne uge, at de hjemmeværende danske elever på Folketeatret så skuespillet »Sikken dejlig krig« af Joan Littlewood m. fl., mens vore gæster nød »Cavalleria Rusticana« og »Månerenen« på Det Kongelige. Men vi glædede os alligevel til at gense de udrejste. Fra Norge kom de hjem, solbrunede og friske efter friluftsture i fjeldet. Men de, der var i Sverige, bragte desværre en influenza med sig, som kom til at husere generende en halv snes dage; en overgang holdt den 30 i sengen.

Kort efter fulgte vinterens sidste månedsmøde, hvor pastor *Kaj Thaning* holdt foredrag »Om at forstå Grundtvig«. Det er svært. — Den 20. marts havde vi et stærkt besøgt forældremøde med ikke færre end 170 gæster. Der var udstillinger, korsang, gymnastikopvisninger, og »Glasmenageriet« gik for sidste gang.

Men nu må vinterberetningen have en ende. Naturligvis burde jeg skrive grundigt om de to emnedage, vi holdt. Den første om »Samfundets strukturændringer«, tilrettelagt af Bent Jakobsen, den anden, en kunst dag, arrangeret af Emil Petersen, kraftigt bistået af Thomas Bruun. Disse udflugter fra timeplanen var virkelig forfriskende og lærerige, og de fortjente som sagt en fyldig rapport. Men det må nu vente til næste år. Jeg har dog lyst til at nævne den kunstudstilling, som det lykkedes at stable på benene ved lån af billeder og brugskunst her og dér, samt kunstneren *Harald Isensteins* medvirken ved den sidste af emnedagene.

Ved afslutningsfesten fik vi af eleverne overrakt to udmærkede Poul Christensen-træsnit og et antal meget velkomne lysestager til spisebordene. For de bortdragende talte *Ankjær Stenskrøg*, som forinden var blevet valgt til vinterskolens elevrepræsentant i Elevforeningens bestyrelse. Bagefter havde *Hanne Rydal* ordet og tog afsked med skolen efter tre år, som vi vil mindes med taknemmelighed. Allerede nogle dage før havde *Kajsa Nyholm* trukket sig tilbage, fordi hendes og Ibs fortræffelige drenge, Peter og Stefan, havde meldt deres ankomst.

I april holdt Anny Graulund bryllup i Karise med Flemming Houmand, og de flyttede foreløbig ind på »Snittekammeret« og »Solstuen«. I maj giftede Hanne sig med redaktør Povl Bendix Knudsen, Esbjerg. Vore praktiske hjælpere i hus

Vinterskolen

Fra Ringerike folkehøgskole

og have afløstes ved påsketid af gartner Herluf Nielsen og to havepiger fra vinterholdet, Lis Kristensen og Anne Marie Houmøller Poulsen. Fra køkkenregionen afrejste bl. a. Rie Petersen, som har bistået os i mange år; hun er gift med Niels Bundgaard, og de bor i Grenå. I april måned skete der en tiltrængt forandring øverst i haven, hvor gartner Mogenssen, Gundsøllille, ryddede op i det sammengroede buskads og anlagde et nyt prydparti med blomster, buske og bænke. Til slut vil jeg blot nævne, at vores nærmeste nabo, Frederiksborg valgmenighed, traf aftale med menighedsrådene i Tjæreby sogn og Frederiksborg Slotsogn om at åbne kirken for gudstjenester på de søndage, hvor valgmenigheden ikke benytter den. Ordningen har været i gang siden maj og fungerer som tilsigtet.

Sommerskolen

Sommerskolen åbnedes den 3. maj. Elevtallet beløb sig til 83, og det betød igen en lille stabilisering og stigning af sommerhøjskolen. 31 var mandlige. I fortsættelseskurset deltog 13. Tre af eleverne var fra Grønland, syv fra Island, fire fra Færøerne, to fra Sverige, én fra Norge og én fra Britisk Honduras syd for Mexico.

Som ny lærerinde kom *Kirsten Haastrup* fra København. Pål Vannebo fortsatte som norsk lærer til sankthans, da han blev afløst af vores gode bekendt fra 1960-62, *Ingegerd Blomstrand*.

På undervisningsplanen måtte det ret store antal mandlige elever naturligvis forårsage nogle forandringer til fordel for dem. Det gik ikke ud over pigerne. Men lærerne mærkede det i form af flere ugentlige timer.

Sommeren var god at holde skole i. Vi var aldrig ved at blive kvalt af hede. Både forsommer og højsommer ankom med stor langsomhed. Hvilket sommer-

hold har måttet vente på bøgertræerne til midt i maj? Vi udsatte nogle friluftsture lidt og var i stedet for på en tidlig Københavnstur med besøg på et køligt Frilandsmuseum, derefter på Frihedsmuseet, Koefoeds Skole og Det kongelige Teater. Kongen og flere af dem, man kikker efter, havde også fået billetter til »Carmen« og »Sylfiden«.

Maj måned bragte nordiske indslag i skolens liv. 17. maj holdt Pål Vannebo »takketale« til Danmark, fordi det i 400 år havde taget vare på Norge, Bent Jakobsen tryllede broderlandet frem på lysbilledskærmen, og Fritz Norlan sang trønderske viser. To dage efter havde vi islandsk besøg. Det var på den festlige dag, da Folketinget afsluttede boopgøret med Island og endelig vedtog hjemsendelse af de gamle håndskrifter. Forfatteren *Bjarni M. Gislason* holdt foredrag om hele denne sag. Bagefter fortalte han en saga. Mange udefra var kommet for at deltage i dette månedsmøde. — Kort efter modtog vi besøg fra Halden lærarskule under ledelse af en af skolens forhenværende norske lærere. De norske seminarieelever, der alle var på musiklinien, ønskede at gøre bekendtskab med dansk folkelig sang. Vi gav dem prøver på Schultz, Weyse, Gade, Carl Nielsen, Laub, Aagaard, Ring og Otto Mortensen. — Endelig — allersidst på måneden blev det sommervejr, og vi sluttede maj af med en vandring gennem Gribskov og besøg på Fredensborg.

Først i juni var der igen månedsmøde, denne gang med stud. mag. *Hans Ole Hansen* (søn af forfatteren Martin A. Hansen) som foredragsholder. Han fortalte om sit historisk-arkæologiske arbejde med oldtidshusene ved Ledreborg. Mange havde allerede tidligere set glimt deraf i fjernsynet, men mødet med forsøgscentrets ophavsmand var vældigt charmerende. — Kort efter kom pinseferien. Den formede sig ikke helt på sædvanlig måde. De elever, som ikke rejste til deres familie, fik en fin to-dages tur til Sydsjællands seværdigheder under ledelse af Inge og Thomas Bruun. Midt i juni besøgte vi Gurre, Kronborg, Karmeliterklostret og Louisiana. Undervejs gjorde vi ophold i Julebæk, hvor mange svalede sig i Kattegat. — 23. juni kom *Sigurd Kramer* og familie på besøg, og vi holdt sang- og musikdag, ledet af Kramer og Anny Houmand. Den sluttede med festmiddag for indbudte »fætre« og »kusiner«, koncert, leg om midsommertræet, sankthansbål og dans. Det var festligt.

I sommeren 1965 afskaffede vi de sædvanlige lørdagsbestyrelser. For at trække flere ind i den slags arbejde blev det overdraget til danskholdene og dramatisk hold at tage sig af lørdag-aftenerne. Det medførte bedre elevunderholdninger. Men der var også mange talenter. Hvem husker ikke Ole Reimers demonstration af eskimoisk åndemaning, Astrids viser, færøpigernes folkedans, »Hr. Zinklar drog over salten hav« o. fl., det natlige orienteringsløb, Ottos guitarsange, opførelsen af Henning Niensens »Grottedyr«, som er omtalt i en artikel foran i elevskriftet. Ringest var vel »avisen«, som de få gange, den kom, var temmelig tynd. Af sommerens andre nederlag kan nævnes de håndboldkampe, som eleverne udfordrede til og prompte fik bank i. Besejrede de overhovedet andre end lærernes hold? Og dér kneb det vel også?

Vi gav atter i år plads for det lille kursus, som Dansk Kvindesamfund indbyder 20-25 unge grønlændere til. De er under uddannelse her i »Syddanmark«, men kan ikke komme hjem på sommerferie. Kursus blev ledet af Eva Rude, Naja Christoffersen og Mette Groes, og det var som i fjor et fortræffeligt islæt i sommerskolen. En særlig god aften var det, da vi holdt månedsmøde sammen

Sommerskolen

med grønlænderne, og pastor *Mads Lidegaard* talte om at være ung i Grønland i dag. Efter foredraget udspandt der sig en livlig debat, navnlig om det grønlandske skolelovsforslag, specielt om den fremskudte stilling, som man ønsker at give det danske sprog i grønlændernes børneskole, og i det hele taget om det grønlandske sprogs fremtid. En del af forhandlingerne drejede sig om den grønlandske ungdoms besvær med indpasning i det nye samfund, som opstår i disse år. Det var lærerigt for vore elever at høre de dygtige unge grønlænderes udmærkede indlæg om deres folks brændende problemer.

På denne tid var indstuderingen af sommerens friluftsskuespil langt fremme. I år var det Erik Knudsens »Det er ikke til at bære«, og Inge Bruun var instruktør. Prøverne led under kulde og blæst. Vi måtte oven i købet sætte oliefyret i gang først i juli, så det var til at øve i gymnastiksalen. Alligevel fik de implicerede fornøjelse af at arbejde med spillet, som er velegnet til formålet.

Elevmødet havde som sædvanlig henved 500 deltagere. Endog fra Belgien, Island, Norge og Sverige var enkelte »gamle« kommet dragende. Mødet blev indledet om lørdagen af Emil Petersen, der talte om at gense. Underholdningen samme aften bestod af korsang, frisk ledet af Anny Houmand, derpå nogle danske sange sunget af koncertsanger Ole Holm (vsk. 1953-54) og latinamerikanske sange ved fire elever med Otto fra Honduras som primusmotor samt til slut den sidste scene af Per Lagerkvists skuespil »Midsommerdrøm i Fattighuset«, opført af Emil Petersen og Ingegerd Blomstrand. Søndag morgen prædikede Elevforeningens tidligere formand, pastor *N. P. Nielsen*, fh. Højer, for en fyldt kirke. Lisbeth Ravns gymnaster og delingsførere fik heldigvis tørvejr, men så slap det gode vejr komplet op for resten af elevmødet. Ved middagsbordet talte undertegnede og næstformanden for Elevforeningen, Holger Hasle Nielsen, der hyldede de jubilarer, som igen var samlet på deres gamle skole.

Der blev oplæst hilsener fra tidligere elever — flest naturligvis fra Danmark; men der var også kommet mange langvejsfra, fra Island og Israel, Norge og Sverige, fra USA, Canada, England og Frankrig; der var enkeltmandshilsener såvel som gruppehilsener, de sidste især fra vandrebogskammerater. — Ved Elevforeningens generalforsamling skete der forandringer i foreningens ledelse, men derom fortæller den nye formand, forstander Svend Erik Bjerre, længere omme. Her må imidlertid være stedet til på skolens vegne at rette en tak til de to afgåede, konsulent Stryhn og lektor Anton Mariegaard, for deres årelange indsats for Elevforeningen. — Ved eftermiddagsmødet talte jeg om emnet »Frygter vi fremtiden«, og Fritz Norlan om lyrikeren Benny Andersen og det moderne menneskes flugt fra virkeligheden. Mens det stod på, fortsatte og forstærkedes regnen udenfor, så friluftsskuespillet måtte flyttes ind på scenen i gymnastiksalen. Aftenen sluttede med dans. — Mandag formiddag holdt Thomas Bruun foredrag om Karen Blixens fortælling »Sorg-agre«, og Bent Jakobsen indledede en diskussion om politisk moral, hvori nogle kvikke 60-års jubilarer deltog. Ved elevmødet var også til stede to 70-års jubilarer, nemlig forfatteren *Peder Rydbergt*, som var den elev, der som den første ankom til den nye Frederiksborg Højskole i 1895, og *Hans Henrik Petersen*, Vibelong, Egenese, som var den første elev, Holger Begtrup fik indmeldt. Han kom fra Skarø, en lille ø i det sydfynske øhav, og elevværelset, han flyttede ind på, blev prydet med navnet »Skarø«. Den første vinter — fortalte de to — blev der holdt skole i den nuværende spisesal, og man indtog måltiderne i den lille spisestue. Begge to var blevet tilbage efter højskoleopholdet for at hjælpe til med det videre byggearbejde: Mellemstuen, Isakstuen, røde og gule skolestue, første etage o.s.v.

Efter elevfesten lakkede sommerskolen hurtigt mod sin afslutning. Endnu var der forældredag og en udflugt til Kullen. Og flere træk fra hele sommeren kunne drages frem, hvis pladsen tillod. Vi havde således foruden de allerede omtalte besøgt mange andre gæster. Her var englændere, australiere, amerikanere, berlinere, gravenstener (se side 30), gamle københavnere på sommertur svenske gymnasieelever på studierejse, nordsjællandske folkedansere på weekend-stævne o.s.v.

Var det en god højskolesommer? Ja, men i år følte vi de tre måneder som lovlig korte. Tiden var for knap. Det plejer højskoletiden jo ikke at være, heller ikke om sommeren. Der har ikke forlydt noget som helst af vægt om, at tre måneders sommer elever har fået et ringere udbytte end fem måneders vinterelever. Man måler dog ikke et højskoleopholds værdi på antallet af timer. Men i 1965 var vort elevhold så broget sammensat, med alt hvad dette giver både af charme og vanskeligheder, at det formodentlig ville have været formålstjenligt blot med en enkelt måneds længere skoletid. Tilpasningsprocessen til vores skoleform, hvis grundtræk vi selvfølgelig hverken kan eller vil forandre, uden at vi måtte give slip på noget væsentligt, gik langsommere end sædvanligt. Alligevel fik vi jo, tror jeg, de fleste vil mene, en god højskolesommer sammen.

Den sidste aften takkede *Erik Krebs Jensen*, der blev holdets repræsentant i Elevforeningens bestyrelse, for de tre måneder. Samtidig skænkede eleverne biblioteket Søren Kierkegaards samlede værker som en smuk erindringsgave. — Efter sommerskolens afslutning og for norges vedkommende efter kursustiden

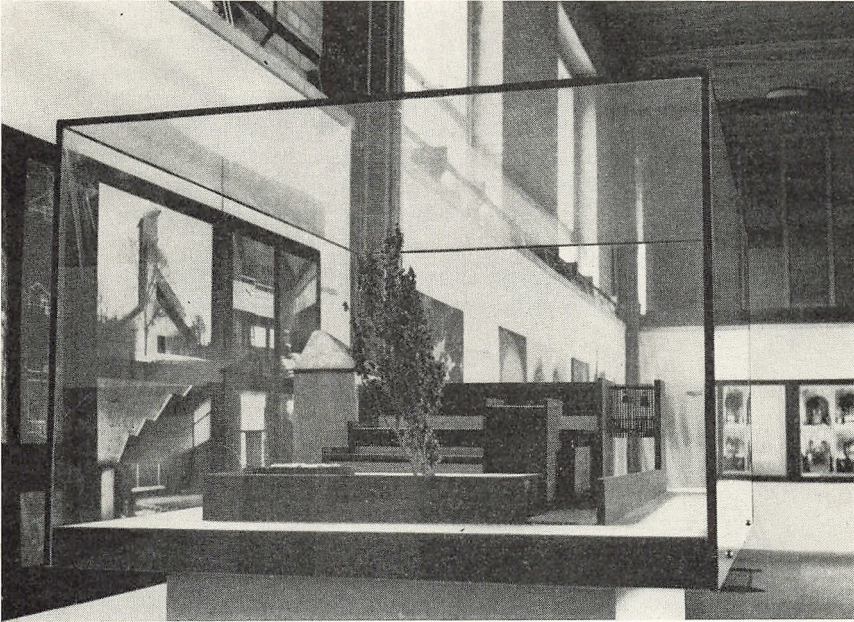
i august-oktober afrejste fra køkken og hus: Vivi, Conny, Inger, Gunhild, Elin og Merete. Vi siger dem tak for tiden på Frederiksborg. Fra lærerkredsen vendte Ingegerd Blomstrand tilbage til sine studier ved Lunds universitet. Og så måtte vi tage afsked med *Kirsten Sønderby*, der var elev i 1960-61, og som siden har været både skolens dygtige sekretær, elevernes venlige hjælper på mange områder, en stabil hjælpelærerinde i vævetimer og i matematikundervisningen, og som — ja, kort sagt er en af dem, vi vil savne.

Fra august til november

For at pynte på vore finanser var skolens bygninger i eftersommeren og en del af oktober udlejet til en række kursus, møder og stævner. I otte dage lige efter sommerskolen holdt Danske Amatørsymfonikeres Samvirke for anden gang deres årlige stævne her med knap 200 deltagere, ledet af lektor Asger Poulsen, Hillerød. I gymnastiksalen spillede et 80 mands orkester, i spisesalen et 60 mands, rundt om i klasseværelser, bibliotek og foredragssal, alle vegne, hvor blot to eller tre kunne forsamles i musikkens navn, var der kammerorkestre i gang, et stort selskabshus var rejst i gården som spisesal. — Sidst i august havde Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger indbudt 130 funktionærer fra hele landet til en uges ferie- og personalekursus. — Omkring 1. september var i en uge samlet ca. 125 arkitekter, billedhuggere, guldsmede, kunstmalerne, præster og munke fra 10—12 europæiske lande til kongres og debat om kirkelig kunst med særligt henblik på de små kirker, som man mener, det er en speciel opgave for nutiden at bygge i de mange nye bykvarterer, der opstår overalt, hvor moderne byudvikling finder sted. I gymnastiksalen havde arkitekt Vilhelm Wohlert, København, arrangeret en smuk kirkekunstudstilling, som jo burde være gjort offentlig tilgængelig. Se billedet! Kan I kende gymnastiksalen? Dette stævne var arrangeret af organisationen SIAC, en international kunstner-union under efterkrigsbevægelsen Pax Romana. Pastor Knud Ballin, København, var dansk arrangør. — Både for dette og det første stævnes vedkommende skylder vi vores nabo, Lyngby Landboskole, tak for hjælp til klaring af lokale- og indkvarteringsproblemer. — Først i september afholdtes her for 5. gang et stort week-end-stævne for ikke færre end 170 sjællandske og lolland-falsterske sparekassefunktionærer. Midt i oktober havde Socialistisk Folkeparti lejet skolen til sin hveranden-årlige partikongres. Så længe den varede, bespiste køkkenet daglig 200 personer med fhv. minister Aksel Larsen for bordenden. — Endelig har skolen huset et aftenmøde for Liberal Debat-folk fra Frederiksborg amt og en eftermiddagssammenkomst af Venstre-kvinder fra Hillerød og omegn.

Selv om vi lukker op for alle de arrangementer, som giver køkkenmandskabet meget arbejde, først og fremmest for at tjene penge, har de dog givet en del af os lejlighed til at overvære en række udmærkede foredrag, diskussioner, koncerter og underholdninger, som det vil føre for vidt at komme ind på her. Og selv om deltagerne i de forskellige sammenkomster slet ikke kommer for at lære noget om højskolen, arter det sig dog ofte sådan, at der ved disse lejligheder tages spadestik til en smule brobygning til mennesker, som ikke før har haft nævneværdig kontakt med højskolens arbejde.

Efterårets tilbagevendende begivenhed er dog mødet sidst i september, tre

dage, som har deres egen glans. Det er blevet skik, at nogle 50, 40 og 25 års jubilarer bosætter sig på skolen i de dage sammen med en del andre mødedeltagere. Talerne var i år fru Pip Christiansen, seminarirektor Morten Bredsdorff, højskoleforstander Helge Severinsen, Antvorskov, professor Thomas Sigsgård og folketingsmedlem, fru Gunhild Due. Ved søndagsgudstjenesten prædikede valgmenighedspræst Jørgen Thorgaard, Osted. Aftenunderholdningerne varetoget af højskolelærer Fritz Norlan, af skuespillerinde, fru Astrid Kraa sammen med pianistinden Hjørdis Harrekilde og af skolens lærerkreds, som læste H. C. Branners »Thermopylæ«.

Mere var der ikke på skolen i de tre skoleløse måneder. Efterårstiden er i øvrigt blevet benyttet til møder — bl. a. Frederiksborgmøderne — og til videreuddannelse og rejser. Inger og Emil Petersen var sammen med Ingegerd Blomstrand i Rom, Bent Jakobsen var i Norge med en lille gruppe tidligere elever, Fritz Norlan og frue drog i samme retning, Kirsten Hastrup studerede i England, Tine Tang i Tyskland, og vi var selv sammen med vort trekløver i Frankrig. Bruuns, Bent, Fritz og Vannebo har været på forskellige kursus. — Herhjemme er et elevværelse på 2. sal i hovedfløjen taget under omdannelse, så de kvindelige elevers tilværelse herefterdags bliver lettet med stærkt forbedrede toiletforhold.

Når denne lange beretning om årets gang er læst, er vi allerede langt fra den dag sidst i oktober, da jeg begyndte at skrive. Det nye skoleår er begyndt og har afbrudt forfatteriet. 158 elevers ankomst og igangsætningen af vinterskolen 1965—66 har lagt beslag på al tid. Men nu må årsskriftet af bordet. Der er

Skoleåret 1964-65

kun kort tid, til det skal afleveres til posten. — Det er dejligt at sende det ud til jer alle. Men så snart det er ude af huset, vågner eller forøges følelsen af forpligtelse over for det arbejde, vi har nedlagt. Undertiden har man den rare fornemmelse, at man har gjort det, så godt man kan. Og så kommer den onde fé bagklog og hvisker: »Men ikke godt *nok*.« Det skrevne står der imidlertid og kan ikke ændres. Men næste gang! Da skal det blive bedre! Måske! Da skal afstanden mellem hensigten og resultatet blive mindre. Måske? Da vil samspillet mellem idé og årsskriftartikler blive mere levende og frugtbar! Måske??

— Og hermed på alles vegne, som er knyttet til Grundtvigs Højskole, en venlig hilsen til alle gamle elever og til skolens venner. Glædelig jul!

Karen og Haugstrup.

Kullaberg

E F G H F

»Elevforeningen for Grundtvigs Højskole, Frederiksborg«, har følgende formålsparagraf:

»Foreningens formål er at vedligeholde forbindelsen mellem skolen og dens tidligere elever, at styrke sammenholdet mellem dem, der føler sig knyttet til skolen, samt at yde hjælp til ubemidlede elever under deres ophold på skolen. Dette søges opnået gennem afholdelse af et årligt elevmøde, ved udgivelsen af et årsskrift samt ved understøttelse af elevforeningens midler til trængende elever«.

De nugældende love er vedtaget i 1942 og kan på enkelte punkter trænge til en revision, hvilket dog ikke skal behandles her. — Formålsparagraffen opregner klart foreningens arbejdsområder, og det kan kort og godt konstateres, at alle tre led — elevmøde, årsskrift og understøttelse — er blevet gennemført forskriftsmæssigt.

Spørgsmålet er imidlertid, om de tre aktiviteter er tilstrækkelige til at »vedligeholde forbindelsen« og til at »styrke sammenholdet«. Nu må straks tilføjes, at elevforeningen jo siden 1952 har udsendt Frederiksborgbladet, der er en særdeles nyttig budbringer; det er så kort, at det nok af de fleste modtagere læses lige så grundigt som »skoleåret« i elevskriftet. Endvidere bør månedsmøderne på højskolen og de lokale Frederiksborgkredsmøder nævnes. Det er for resten slet ikke så helt lidt, der foregår i årets løb!

En elevforening er på flere måder en speciel forening, da det jo ikke er meningen, at den skal spille for fuldt register; men den har til opgave at være en fortsættelse af skoleopholdet. Og da dette for de allerfleste har været en meget stor oplevelse, er det ikke mærkeligt, at så mange trofast holder forbindelsen vedlige. Der er nemlig virkelig noget, som er værd at erindre. Tænk på, hvordan det lyder, når gamle højskolekammerater mødes, selv efter mange års forløb: »Husker du. . . ?« Hovedsagen er, som der stod i årsskrift 1964, »at virkeliggøre og videreføre det fællesskab, som denne skole i så rigt mål har givet os muligheder for at opleve«.

EFGHF er medlem af Landselevforeningen, hvis »formål er at fremme højskolesagen i det danske folk«. Dette sigte må ikke forglemmes, selv om man naturligt har størst interesse for »sin egen skole«, den hvor man selv var elev. Mange elevforeninger synes imidlertid ikke at være særlig aktive eller udadvendte. Landselevforeningen er et naturligt medlem af Dansk Ungdoms Fællesråd, og de respektive elevforeninger er derfor berettigede til at sende et vist antal repræsentanter til den store ungdomskonference, der i år havde som hovedtema: »Dagens ungdom — morgendagens verdensborgere«. Men tro mig, om de mange elevforeninger var i stand til at fylde deres pladser! Dette må skyldes mangel på organisation fra elevforeningernes side, for vi ved jo dog, at der blandt gamle højskoleelever er mange, der gerne ville have deltaget, om de var blevet spurgt.

Sv. Erik Bjerre

»Gamle højskoleelever« har med rette fået en plads i Danmarkshistorien. Det ville være dejligt, om de nuværende »gamle« gjorde sig endnu mere gældende, f. eks. ved aktiv deltagelse i et arrangement som ovennævnte.

Generalforsamlingen blev afholdt den 11. juli på elevmødesøndagen — og fremmødet var ikke så dårligt! Stryhns beretning og Mariegårds regnskab blev godkendt med fuld honnør og højt humør, — men så kom der noget bedrøveligt, idet ingen af de to ville fortsætte i deres respektive embeder. Elevforeningen er dem begge megen tak skyldig — for 7 år som formand og for 3 år som sekretær.

Foreningens medlemstal udviser også i år en stigning og er nu på godt 3700 medlemmer. Medlemsbidraget blev forhøjet, så det nu er 10 kr., et rimeligt beløb, når vi tager den almindelige pengeforringelse i betragtning.

Bestyrelsen har nu følgende sammensætning:

Svend Erik Bjerre, Kongevej 195, Holte, formand. På valg i 1967.

Holger Hasle Nielsen, Lundager 8, Greve Strand, næstformand. På valg 1967.

Karen Margrethe Jessen, Mariendalsvej 340⁴, København F. På valg 1967.

Metha Lyngø, Teglgårdslund 12¹, Hillerød. På valg 1966.

Hans Henrik Nielsen. Hjemmegård, Lyngerup, Krogstrup. På valg 1967.

De fire seneste elevhold har valgt følgende bestyrelsesmedlemmer:

Frede Hansen, Staugård, Dybbøl (1963/64). Afgår 1966.

Annelise Hjorth, Asnæs (1964). Afgår 1966.

Ankjær Stenskrog, Stenskrog, Sæsing (1964/65). Afgår 1967.

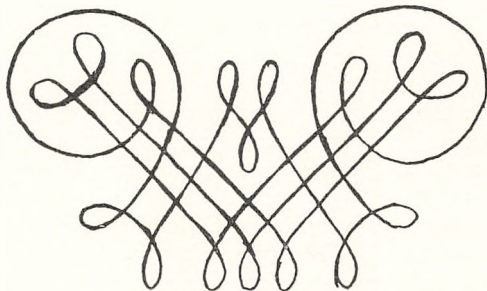
Erik Krebs Jensen, Bakkehuset, Ollerup (1965). Afgår 1967.

Elevforeningen har i årets løb ønsket flere gode venner til lykke med en rund fødselsdag: elevforeningens første formand, pastor N. P. Nielsen, Pip (fru Margrethe Christiansen), gartner Thorvald Henningsen og tidligere sekretær i elevforeningen, nuværende revisor, Guldborg W. Nielsen.

En mindre moralitet er svær at undgå: Du sparer elevforeningen for meget besvær — og mange penge — hvis du holder den underrettet om adresseændring m. v. Sekretær er nu *højskolelærer Thomas Bruun, Teglværksvej 26, Hillerød*.

Elevforeningen sender mange hjertelige julehilsener til alle medlemmer, ja, også til de fhv. medlemmer, der som »gratister« måtte læse dette.

Sv. Erik Bjerre.

Breve og brudstykker

Grænsepræsten fyldte firs

Egentlig var Grundtvig ikke nogen Ynder af det tyske. Alligevel har han som Motto over sit store Værk »Haandbog i Verdens-Historien«, der udkom 1833, anbragt et tysk Fyndord, »Wo das meiste Leben, dort ist der Sieg«, og det skal nok passe, baade her og der, at »hvor Livet udfolder sig stærkest, der er Sejren«.

Dette Ord kunde ogsaa godt staa over N. P. Nielsens Dør, den Mand, der som forhenværende Sognepræst, men stadig i fuld Virksomhed, bor i Sønderborg.

Den 1. August 1965 kunde N. P. Nielsen fejre sin 80 Aarsdag, og da han gennem en lang Aarrække har haft nær Tilknytning til Frederiksborg Højskole og endnu i Aar som Jubilar deltog i Elevmødet paa Grundtvigs Højskole, er det naturligt, at han ogsaa mindes i denne Skoles Aarsskrift.

N. P. Nielsen er Sjællænder og Søn af en Gaardejer i Kisserup ved Holbæk. Om hans Ungdom hedder det i »Den blaa Bog« kort og knapt: »Praktisk Landmand til 1910 med særlig Uddannelse i Skotland og England 1909 og i Tyskland og Holland i 1910, paa Frederiksborg Højskole 1905—06 og paa Askov Højskole 1909—10 og 1910—11.«

Nielsen var altsaa Elev paa Frederiksborg Højskole 1905—06, og sammen med syv aldrende Kammerater deltog han i sidste Sommers Elevmøde. Under sit Højskoleophold blev Nielsen stærkt præget af Skolens Forstander, Holger Begtrup, der iøvrigt ogsaa var Sjællænder. I en Fødselsdagsamtale med »Frederiksborg Amts Avis« siger Nielsen: Det var som Elev paa Frederiksborg Højskole, at Sønderjylland blev levende og nærværende for mig. Gennem Holger Begtrups Foredrag og ved Samværet med sønderjydske Kammerater blev min Interesse for og min Kærlighed til Sønderjylland vakt.

N. P. Nielsens nære Forbindelse med Frederiksborg Højskole gav sig ogsaa Udtryk derved, at han var Formand for Elevforeningen 1907—18 og ligeledes i en Aarrække Medlem af nærværende Aarsskrifts Redaktion.

Men N. P. Nielsen havde faaet Uro i Sindet. Landbruget slog ikke til. Han vilde læse, han vilde være Præst. Han blev Student 1913 og theologisk Kandidat 1920. I et Par Omgange havde han været Højskolelærer, dels paa Antvorskov Højskole og dels paa Vallekilde. Men 1920, Genforeningsaaet, blev for ham et afgørende Aar. Han blev gift med Cecilie, Datter af en af Sønderjyllands stovte Bønder, Hans Hansen i Nejs, og han blev Sognepræst i Vedsted ved Haderslev, hvor han virkede i 15 Aar. Fra 1935 var han Præst i Grænse-sognene Burkal og Hostrup og senere i Højer, hvor han var til 1952.

N. P. Nielsen gjorde et stort Arbejde ikke blot inden for det kirkelige Liv, men ogsaa inden for det folkelige og det kulturelle Omraade, trofast støttet af sin sønderjydske Hustru, der døde 1963.

Holger Begtrup holdt engang et Foredrag om *Dannelse*, hvori han fastslog, at det at være dannet det var *at forstaa*. N. P. Nielsen har som Grænsepræst ikke blot paa en lang Række Omraader været *aktiv*, men han har ogsaa haft Evne til *at forstaa*, og det til begge Sider. Som Taler kan man sige om N. P. Nielsen, at han har noget at tale om. Som Personlighed er han venuesæl. Med disse Egenskaber i Behold er det ikke sært, at han har kunnet øve en stor Gerning som Grænsepræst.

»Hvor Livet er rigest, der er Sejren«, siger Nielsen om Kampen mellem dansk og tysk, og med disse Ord kan vi slutte, som vi begyndte. Frederiksborg Højskoles Aarsskrift sender Hilsen og Tak.

Anders Uhrskov.

Brev fra Frankrig

Elevmøde — venner og bekendte stævner sammen — gamle oplevelser hives frem, pudses op på ny — måske lidt kraftigt! Hvor er det en festlig weekend! Ville selv gerne have været med, men . . .

Jeg er rejst til Frankrig først i januar med et kendskab til fransk sprog, der strækker sig så langt som til to gloser, nemlig OUI og NON. Tosset eller ikke, en lidt skrøbelig tilværelse i begyndelsen, men det gik og går langt bedre, end jeg nogensinde havde turdet håbe.

Jeg bor i en lille landsby, Moncourt, ca. 80 km syd for Paris. Logi har jeg sammen med tre spanioler og en franskmænd, en afrikaner, en hollænder, og en polak har der ogsaa boet her. En række spændende mennesker, og trods sprogvanskeligheder har man fået en masse diskuteret.

Maden laver vi selv, konserver kendes ikke, det er naturens rå produkter, man henter. Det var ogsaa lidt trist i begyndelsen, og det kom fuldstændig bag på én: spaghetti, pommes frites, spejlæg og så forfra. Men nu har man efterhånden eksperimenteret sig frem til en række dejlige omeletter. Og vinbjergsnegle sanker man, så snart vejret tillader det. I kan tro, det bliver et herligt måltid, når de koges i hvidvin og cognac. Eller man fanger lidt fisk en fredfyldt aftenstund. Jo, køkkenet er efterhånden blevet et spændende værksted.

Man har det dejligt herude på landet — fred, ro og god vin, nok at se til, fra man står op, og til man går i seng om aftenen.

Det, jeg først lagde mærke til, da jeg kom til Frankrig, var nok de store, grønne kornmarker omkranset af mægtige skove. De solbeskinnede vinhaver og de grønne lunde, de gamle landsbyer med mennesker, der ler og spøger, gemytlighed og livsglæde. Et fredfyldt samfund med originalitet og individualisme og dog nyskabende og boblende som champagnen. For der sker virkelig noget i general de Gaulles Frankrig, et stort land, som i disse årtier er lagt i støbeskeen. Frankrigs historie i dag er kampen mellem det gamle, det behagelige, det accepterede, en nation, der lagde hovedvægten på landbruget, og så den nye tid, industrialiseringen, fabriksstilværelsen, rastløsheden. Det gamle landsbyliv smuldrer. Sove- og weekendbyer opstår. Den ene halvdel af landet glæder sig, og den anden begræder, at den nation, der byggede på gamle traditioner, nu er ved at forsvinde. Man er mere eller mindre frivillig på vej over i maskinalderen, men ikke alle er lige sikre på, hvor ønskværdig den ny tilværelse bliver.

Tager man Moncourt, den landsby, hvor jeg arbejder syd for Paris, og spørger man, hvordan dagligdagen formede sig her, hvad man ernærede sig ved for blot 10-12 år siden, opdager man, at der har hersket stilstand meget længe.

—Ved den franske revolution i 1789 var bonden én af dem, som vandt mest, han blev fri, han blev borger med borgerlige rettigheder. Fra at være jorddyrker blev han jordejer. Og det lille selvforsynende familiebrug blev betragtet som den naturlige basis for økonomisk og social stabilitet. 35 % af alle gårdene var under 5 ha, og 80 % havde mindre end 20 ha. Her drev man så et alsidigt landbrug. På de mange og meget små marker dyrkede man først og fremmest hvede, lidt havre og byg og måske lidt kartofler. Man holdt høns, køer, geder og kaniner. Det var så nogenlunde, hvad den franske bonde arbejdede med til umiddelbart efter den anden verdenskrig. I Moncourt var der i slutningen af 40'erne ca. 60 små landejendomme, hvede var hovedafgrøde, og det samlede kvæghold var på ca. 300 stk. kvæg. I dag er billedet ganske anderledes, en kraftig sammenlægning af brugene er sket. Der findes nu 4 store gårde med et jordareal på 200-300 ha, kvægantallet er faldet til omkring 30 stk. I dag er det mægtige majs- og hvedemarker, der præger omegnen. De store gårde har specialiseret sig i kornavl, og det samme vil man se, når man tager over til egnen omkring Chartres, Orléans og Bourges. Bønderne slår sig sammen, bygger kooperative kornsiloer nær ved et af landets vigtigste transportnet, kanalerne. Landbrugskreditkasser er blevet oprettet, de hjælper til med finansiering af vandingsanlæg, effektiv mekanisering, opkøb af jord og sammenlægning af små brug. Der er i Moncourt også 4-5 mindre brug på en størrelse af omkring 20 ha, de drives fortsat alsidigt, men meget snavset og rodet er der hér. Bonden må selv ud at sælge sine produkter, og ualmindeligt er det ikke, at han selv kærner sit smør. Tager man Normandie- og Bretagne-provinserne med kystklima, er det kvægtavl, man har specialiseret sig i.

Landmændene i Frankrig er ofte dårligt stillet, fordi de får deres produkter elendigt betalt. Kollektivt drevne mejerier og slagterier kendes næsten ikke, de er privatejede, og al fordeling af fødevarer sker igennem Hallerne i Paris. Bonden står ene mod en mængde mellem- og detailhandlere. Man kan næsten få indtryk af, at Frankrig er en nation af handlende — født som menneske og død som urtekræmmer, fristes man til at sige. Konkurrence findes ikke, og de mange grossister og detailhandlere gør, at avancen bliver urimelig høj. Regeringen fører ikke nogen pris- og lønkontrol. Det eneste, der er lovpligtigt, er, at varerne skal være prismærket. Vi har ofte hørt om bonden i Sydfrankrig, om hans demonstrationstog og vejspærringer og om mælken, der hældes på gaden. Også han skal leve af Paris. Han er langt ringere stillet end bonden nordpå, jorden er meget dårlig, og det stærkt kuperede landskab gør, at mekanisering og stor-drift er besværlig. Han kræver statsstøtte på samme måde, som industrien har fået efter den anden verdenskrig. Han forlanger, at regeringen griber ind over for grossisterens ofte hensynsløse udnyttelse af ham. De samme problemer vil man møde hos agerdyrkeren i Centralmassivet (d.v.s. det franske højland) og hos de store grønsagsproducenter i Bretagne, der hvert år må hælde tusinder af tons blomkål og artiskokker i havet for at være sikker på at få lidt for deres afgrøder. Bonden får måske 10-15 øre pr. stk. for et blomkål, men hos grossisten, der fragter kålen til Paris og fordeler den rundt til provinsen, vil prisen være løbet op til 1,50-2,00 kr. pr. stk. Og sådan er forretningsgangen over alt.

Brev fra Paris

Unge møder man i Frankrig næsten ikke ude på landet. Så snart man er færdig med skolegangen — officielt syv års skolegang — drager man til købstaden, arbejder på fabrikker eller fortsætter skolegangen på private gymnasier, eller man går 3-4 år på fagskole og får sig en faglig uddannelse. En faguddannelse efter de retningslinier, som vi kender herhjemme, er ikke kendt dernede. Ellers liver landsbyen vældig op i weekenden, når pariserne drager ud til deres landvilla, men det er gæster, som landboerne ikke er særlig glade for.

Foreningsliv, sport eller anden form for fællesskab kendes ikke. Arbejdsdagen er lang, ofte fra 7 morgen til 6 aften, og aftensmad spises først ved 8-tiden. Det er cafeen, der om aftenen er samlingsstedet, hvor man diskuterer lokalt nyt, samtidig med at man får sig et glas vin eller en apéritif. Herlige kan franskmænd være, når de står og snakker hér. Temperamentsfulde taler de sig op, de lever fuldstændig med i diskussionen, enhver forfægter sine teorier, og det er ikke halvvarme meninger, der høres, nej, det, franskmænd siger, mener han, går han helt ind for. Han diskuterer med en veltalende og en elegance, der kan få en farveløs nordbo til at bekende kulør, rette ryggen og flå hænderne op af de ellers så rare bukselommer. Og selv om det for os ser ud, som om de debatterende franskmænd aldrig bliver venner mere, når følelserne får kraftigt tag i dem under en hed diskussion, så er lunet der dog, det, som fortæller, at debatten, det at hævde sin egen mening om tingene, er en stor del af fransk liv, ja, en livsbetingelse, noget, som er med til at gøre livet værd at leve.

Jeg havde for nylig oplevelsen af at høre general de Gaulle på hans politiske »Tour de France« i sommer. Det var en begivenhed, der forløb meget stille, trods hans store popularitet ude i provinsen. Enorme sikkerhedsforanstaltninger var lavet. Alle veje, der krydsede generalens rute, blev afspærret, helikoptere gennemsøgte terrænet ud til siderne, broen over Loing var bevogtet af frømand. Folk blev sendt ned på gaden, dersom de havde lejlighed på første eller anden etage. Fabrikkerne havde givet fridag med løn til arbejderne, men trods det var besøgstallet ikke stort, ca. 1500, dertil en politistyrke på ca. 350 mand. De Gaulle kom, fulgt af en enorm kortege pressefolk. Han gik rundt og hilste på folk, besteg så talerstolen. Og hvad lovede han så? Han ville bygge et moderne Frankrig, en fortsættelse af de syv gyldne år, syv revolutionære år, de syv genoprejsnings år. Frankrig vil stadig være en nation, der vil respektere sit gamle motto »Frihed, lighed og broderskab«. Marseillaisen blev sunget, de Gaulle udbragte et »Leve friheden«, og et »Leve republikken Frankrig«, og tilhørerne svarede med et lidt usikkert »Leve de Gaulle«. Mødet var forbi, generalen kørte, og ind på torvet rullede en varevogn og solgte hefter om Den femte Republiks stifter, manden bag den franske »gloire«, ham, der gang på gang forkøler det øvrige Europa.

De Gaulle er meget populær ude hos arbejderbefolkningen, og de forstår ikke rigtigt det øvrige Europas uvilje mod ham. Han har jo gjort en masse for Frankrig, skabt en nation med stabilitet og sund økonomisk vækst, og mange gruer da også for den dag, de Gaulle trækker sig tilbage; er det da den store splittelse, som skal herske igen? For selv om hver eneste franskmænd kun ønsker én ting, et stort Frankrig, en nation med en mission, en betydning, der kaster lys over den ganske verden, så er det alligevel ikke en nation med sammenhold. De store forskelle på Paris og landet, forskellen mellem Nord- og Sydfrankrig, mellem

Hans Peter Paulsen

de højt industrialiserede egne i Nord- og Østfrankrig og det fattige Bretagne, og landets skiftende fortid er stadig kim til stor splid.

Kommer man fra pæne samfund til Frankrig, forbavses man over den sociale uorden, de mægtige nomadeproblemer, alkohol, dårlige boliger, den vældige kløft, der er mellem de forskellige samfundslag. Men mon ikke denne kløft gør, at befolkningen aldrig stivner, — mon ikke den kløft er drivkraften i ethvert samfund, i dets udvikling — positiv eller negativ?

Til september holder jeg op her, så går turen sydpå til Provence, Albi, Lourdes og op langs med Atlanterhavskysten til Bretagne, det sker på cykel.

En hilsen til alle, god fest

Hans Peter (Paulsen, vsk. 62-63).

Fra »Hallerne« i Paris

Meddelelser

BESTYRELSEN. Ifølge skolens fundats er elevforeningens formand selvskrevet medlem af skolens styrelse. Efter at konsulent *H. O. Stryhn* har bedt sig afløst på formandsposten, og forstander *Svend Erik Bjerre*, Holte, er blevet valgt i hans sted, er Bjerre herefter nu også medlem af bestyrelsen.

FREDERIKSBORGLÆRERE m. v. *Pip Christiansen* fejrede 70-årsdagen i Nordsverige hos sin søn, Jens Carl Christiansen, der er læge i Gällivara. — Skolens mangeårige gartner, *Thorvald Henningsen* (1925—51) festede på sin 70-årsdag i Krybily kro ved Kolding sammen med en flok højskolekammerater fra vinteren 1924—25. — En af de første norske lærerinder på Frederiksborg Højskole, lærerinde *Berte Nordrum*, Follebu i Øystre Gausdal, døde i foråret. I de senere år modtog hun ofte sammen med Else Bjørnson Frederiksborg-elevernes Norgestur og viste rundt og fortalte på Aulestad. — *Vilbjalmur Einarsson* (1963—64) er nu forstander for Reykholt Herredsskole i Borgarfjord. — *Svend Erik Bjerre* (1951—64) er trådt ind i u-landsstyrelsen. — *Niels Gustav Fält* (1952—53) er gymnasielæktor i Kristianstad, adr. Lokförarevägen 2. — *Anna Rydstedt* (1955—57, 1958, 1959) er brudt op fra Lund og fra Eslövs folkhögskola og er nu knyttet til Västerbergs folkhögskola, Storvik, som ligger i nærheden af Gävle. A. R. har i det forløbne år udsendt digtsamlingen »Presensbarn«, hvorfra vi har fået lov at trykke foranstående digt, der har motiv fra »Østerlide« på Grundtvigs Højskole. — *Bertha Frandsen*, der var skolens pianist fra 1956—59, fejrede bryllup 31. juli med lærer Jørgen Nielsen fra Aas ved Vildsund; Bertha er nu lærerindeuddannet, og parret er på Balle Ungdomsskole ved Vejle. — *Kirsten Sønderby* (f. Johansen), 1960—65, er bosat i Vassingerød pr. Lyng. — *Lars Thorkild Bjørn* (1963—64) blev gift 29. august med lærerinde Marianne Dalgård; begge er i vinter knyttet til Torshus folkehøgskole syd for Trondheim. — *Kajsa Nyholms* (f. Hellerstedt) adresse er Sofiavägen 5 A, Lund C, Sverige. — Gymnastiklærerinde *Jane Erik Nielsen* hedder Jane Skifter og bor Kohavevej 47, Trørød. — Og klokkerlaugets formand, *Hanne Rydal Knudsen* (1962—65) har udsigt til Vesterhavet fra »Pilehuset« på Pilevej i Tjæreborg. — I sommeren 1965 var højskolelærerinde, fil. mag. *Ingegerd Blomstrand* (1960—62) fra Fjellie præstegård i Skåne på ny svensk lærerinde på skolen. — *Hervuf Nielsen*, der tidligere var knyttet til skolen i 1955 og 1957—62, er siden påske 1965 igen gartner og inspektør for højskolens mange praktiske sager. — Fra maj 1965 er højskolelærerinde *Kirsten Hastrup*, København, og fra november 1965 højskolelærer *Johan Tange*, Rønde, og fil. mag. *Birgitta Berg* fra Härnösand ansat som lærere på Frederiksborg. — *Inger Korshøj Nielsen*, Give (vsk. 64—65) er siden 20. august skolens sekretær, bogholder, postmester og boghandler.

ELEV MØDET bliver i 1966 den anden søndag i juli. Det begynder lørdag eftermiddag og slutter mandag middag. Programmet kommer i Frederiksborgbladets juninumner, men reservér allerede nu dagene 9., 10. og 11. juli. Alle

Meddelelser

tidligere elever og deres pårørende er meget velkomne til elevmødet. Vi venter at se særlig mange af 10 års jubilarene — sommerpigerne fra 1956 og vinterholdt 1956—57. Også de ældre jubilæumsårgange sætter hinanden stævne til elevmødet; 25 års jubilarene 1941 og 1941—42, 40 års jubilarene af årgangen 1926 og 1926—27 og de 50 års fra sommeren 1916 og vinteren 1916—17. Velkommen til Frederiksborg!

FASTELAVNSSØNDAG den 20. februar 1966 holder vi som sædvanlig *vinterfest* for nuværende og forhenværende Frederiksborg'ere. Programmet er: gudstjeneste, foredrag, elevkomedie og dans. Vel mødt!

EFTERÅRSMØDET holdes i 1966 lørdag, søndag og mandag den 24., 25. og 26. september. Programmet kommer i august i Frederiksborgbladet. Det er ved denne lejlighed, at der udgår en særlig indbydelse til årets 25, 40 og 50 års jubilarer — naturligvis til dem, vi ved hjælp af Elevforeningens kartotek har adresser på.

MÅNEDSMØDERNE i indeværende vinterhalvår afholdes den 10. november med forstander Jørgen Andersen fra Socialt Boligbyggeris Ungdomsklubber i København som taler, den 28. november, adventssøndag, taler den tidligere Frederiksborg-lærer og forhenværende minister, forfatteren Arne Sørensen, og om aftenen underholder skuespillerinden, fru Asta Esper Andersen. 8. december kommer billedhuggeren og kunstpædagogen Harald Isenstein. I det nye år er der udenrigspolitisk orientering ved redaktør Adolph Rastén den 12. januar. Ved afstemningsmødet den 10. februar medvirker medarbejder ved Flensborg Avis, redaktør Hans Rütting og skolens sangkor. Og endelig taler professor Frederik Nielsen fra Danmarks Lærerhøjskole den 16. marts.

FREDERIKSBORGKREDSENE's møder fandt alle sted sidst i september. Praktisk taget alle skolens faste lærere medvirkede. Tilslutningen til møderne var vekslende, men hyggeligt var gensynet med »de gamle«. Østjyderne samledes på Odder Højskole, sønderjyderne på Vojens Ungdomsskole, nordjyderne på Åbybro Efterskole, vestjyderne på Ølgod Ungdomsskole og fynboerne på Nordisk Landboskole ved Odense. Her bringes nogle praktiske oplysninger om de enkelte kredse:

Nordjysk Frederiksborgkreds. Formand: Per Pinstrup, Astrup pr. Arden, telf. (085-64111) Astrup v. Hobro nr. 50. I bestyrelsen: Børge Michelsen, Ullits, Hanne Odgård, Øster Grønning pr. Jebjerg og Birgit Christensen, Overlade.

Vestjysk Frederiksborgkreds. Formand: Else Hessellund, Seminariet, Herning. I bestyrelsen: Anker Haubjerg, Houer pr. Spjald, og Grete Vestkær, Ounbøl pr. Sig (nyvalgt).

Sydjysk Frederiksborgkreds. Formand: Hans Iversen, Elstrup pr. Guderup, telf. (044) 58283. I bestyrelsen: Ingrid Jepsen, Bredebro, og Kirsten Jacobsen, Aastrupvej 61, Haderslev.

Østjysk Frederiksborgkreds. Formand: Jørgen Brandt Jensen, Godthåb pr. Bedder, telf. (061-80411) Fløjstrup nr. 19. I bestyrelsen: Kirsten Mortensen, Seminariet, Silkeborg, og Svend Birkedal Pedersen, Rørth pr. Odder, telf. (065) 40992.

Frederiksborgkredsen for Fyn. Formand: Thomas Frank, Redstrup pr. Marslev, telf. (09) 9715 11-161. I bestyrelsen: Bente Lundsgård, Rynkeby, og Søren Aagesen, Ollerup (nyvalgt).

S. H. J.

Biblioteket

BIBLIOTEKET. Efter vinterskolen fratrådte Anton Mariegaard stillingen som »overbibliotekar« på skolen. Han har i 13 år udført et særdeles stort arbejde for biblioteket. Den gode og brugbare stand, det befinder sig i nu, har vi kun ham at takke for.

Som sædvanlig har vi til skolens bibliotek modtaget en lang række boggaver. Vi er fra skolens side meget taknemlig for disse gaver, der forøger bogbestanden og således gør biblioteket mere værdifuldt. Foruden gaverne, der udgør ca. halvdelen af bogtilgangen til biblioteket, har skolen selv købt mange bøger. Som tidligere meddelt tæller biblioteket nu over 12.000 bind, hvilket jo er særdeles mange af et skolebibliotek at være. Dertil kommer ca. 4000 mindre kurante bøger i magasinet i »Hallen«. Men vi er naturligvis stadig interesseret i at gøre biblioteket bedre egnet til sit formål: at være til nytte og gavn for skolens elever og lærere i det daglige skolearbejde. Skulle derfor en eller anden af skolens gamle elever have en bog, som man enten har mistet interessen for, eller har to eksemplarer af, og derfor ikke rigtig ved, hvad man skal stille op med, modtager vi med glæde bogen til skolens bibliotek. Den kan måske være til nytte dér.

Af årets boggaver skal nævnes: Fra *Gunnvor Lund-Krokann*, der var elev hos Holger Begtrup i 1921, og som var gift med forfatteren Inge Krokann, har vi modtaget Inge Krokanns romaner: »I Dovre-Dragnet«, »Himmeltegnet«, »Paa Limfakse« og »Gennem den dybe Sne«. Inge Krokann var iøvrigt selv lærer på Frederiksborg 1937—38. *Emil Petersen* har skænket Thure Hastrup: »Vore gamle kirker«, og *Cecilie Topholm* Nis Petersens »Stynede Popler«. Fra fru *Sigrid Moberg* fik vi Pär Lagerkvists »Det heliga landet« og fra *Hanne Rydal Knudsen* Norlev-Koefoed: »The way to Danish«. *Anna Rydstedt* forærede skolen sin nye digtsamling »Presensbarn« og *Svend Erik Bjerre* skænkede Tollet og Ugglå: »Lagstiftningen ang. självstyrelse för Åland«. Bogen »Danmarks Vareforsyning« fik vi af forfatteren, som er *Anton Mariegaard*. *Gjerløv-Knudsen* har sendt os sin bog »To essays«. Endvidere har vi fra P. *Rydbert* modtaget (red.) Sture Axelson: »Romersk Poesi«, Theodor Storm: »Festen på Haderslevhus« og »To Brødre«, G. Rodenbach: »Det døde Brügge«, Emile Verhaeren: »Digte«, Einar Skjæraasen: »Du ska itte trö i graset« og Jørgen Hattings »Sønderjylland gennem 1000 år«. En bogsæt-gave om svensk lyrik, har vi modtaget fra *Ingegerd Blomstrand* og fra *Svenska Turistföreningen* årsskriftet om Bohuslän. Fra *Norges og Sveriges statistiske departementer* årbøgerne for 1964, fra *Randers Rebslåeri* »Randers Bys Vilkår og Artikler, 1609«, fra *Udenrigsministeriets sekretariat for samarbejde med Udviklingslandene*: »Danmark og udviklingslandene« og fra *Den sjællandske Bondestands Sparekasse* »Festskrift til K. K. Skovgaard«.

Endvidere har en række forlag og institutioner skænket biblioteket mange værdifulde bøger, især bør forlagene Gyldendal og Gjellerup nævnes.

Endelig har vi til skolens bibliotek modtaget mange løbende tidsskrifter gratis eller til nedsatte priser.

Vi bringer herved alle givere skolens bedste tak.

Fritz Norlan.

Pibe Mølle, Nordsjælland

Fra Landselevforeningen og Højskolernes Sekretariat

Må jeg ikke i år have lov at begynde med en glædelig nyhed: På baggrund af de økonomiske vanskeligheder, vi har at trækkes med her i Højskolernes Sekretariat, var vi meget glade for, at elevforeningen Askov Lærlinge for en måneds tid siden meddelte os, at de agtede at tredoble deres bidrag til Landselevforeningen, d. v. s. at bidraget sættes op fra 0,35 kr. til 1,00 kr. pr. elevforeningsmedlem. Baggrunden for vedtagelsen var bl. a., at man følte, at det, en tidligere elev i gamle dage kunne gøre for at skaffe sin skole elever, nu om dage mere effektivt og tidssvarende måtte gøres som en samlet indsats gennem Landselevforeningen . . .

Tør man håbe på, at et sådant eksempel kan smitte?

På Foreningen for Højskoler og Landbrugsskolers forhandlingsmøde i Askov blev der i oktober givet en orientering om og et oplæg til videre drøftelse af den økonomiske situation, og forhandlingerne vil gå videre i de kommende måneder, således at vi forhåbentlig kan få en løsning på problemerne inden alt for længe. Det er en ret hæmmende situation, vi befinder os i, især på baggrund af, at arbejdsopgaverne myldrer op omkring os i et tempo, som vi har svært ved at følge med i.

Det hjemlige arbejde har naturligvis i høj grad været præget af det store elevtal på højskolerne. Den officielle statistik oplyser, at der var 8610 elever på de længere kursus i sidste finansår — og det mærkes herinde! At vi ret tid-

Højskolernes sekretariat

ligt på sommeren mente at kunne mærke en nedgang i antallet af feriekursister, gav os heller ikke mindre at bestille! De endelige tal for 14-dages kurserne har vi ikke samling på endnu, men det er vores indtryk, at den hårde konkurrence fra turistmarkedet nu for første gang vil give en nedgang i tallene. Det årlige møde i Borgernes Hus for feriekursister fra Københavns-området fandt sted i oktober og var velbesøgt, som sædvanlig. Jørgen Jørgensen og Helge Severinsen, Antvorskov, talte. Telmanyi-familien sørgede for den kunstneriske underholdning, og stemningen var god.

Det nordiske arbejde hæmmes stadig i stærk grad af, at vi ikke har nogen logisk samarbejds-partner i de øvrige nordiske lande. Der er imidlertid udsigt til, at der i det nye år vil kunne blive oprettet et nordisk sekretariat i tilknytning til Kungälv, og selv om det kun kommer til at dreje sig om en begyndelse, er det en udvikling, vi ser frem til. Lærerudvekslinger, elevudvekslinger etc. vil få meget bedre kår, og det kunne nok tiltrænges!

Arbejdet for og med efterskolerne vokser stadig, og vi har fornemmelsen af, at de erfaringer, som sekretariatet har med hensyn til de nye kredse, kan blive af værdi også for denne skoleform, der har så meget at tilbyde de 14—17-årige unge. Arbejdet med grønlandske elever på efterskole i Danmark er blevet fortsat efter den plan, der blev redegjort for sidste år, og det synes at møde velvilje og forståelse fra alle sider.

Vores samarbejde med Dansk Ungdoms Fællesråd er ikke blevet mindre nært af, at undertegnede på rådsmødet i maj i år blev indvalgt i styrelsen. I nogle tilfælde kniber det stadig lidt med at få meddelelse om DUF's kurser, konferencer og andre arrangementer ud til rette vedkommende, men det forløbne år synes at have bragt en bedring på dette punkt.

Danske Folkehøjskolars U-landsarbejde har nu for 4. år i træk gennemført et sprog- og orienteringskursus på en bevilling fra Styrelsen for Teknisk Samarbejde med Udviklingslandene. I år havde kurset ca. 40 deltagere, repræsenterende 14 nationer og fandt sted på Ry højskole med Jørgen Gammelgård som kursusleder. Ved afslutningen talte professor Nyboe Andersen, og eleverne er nu spredt rundt i landet på højskoler, landbrugsskoler, husholdningsskoler, i lærepladser, landbrugspraktik etc.

Det øvrige internationale arbejde har været præget af, at sabbatsår-ideen synes at vinde større og større udbredelse i bl. a. England og USA. Det betyder i praksis, at hvor vi for år tilbage havde folk på hastige (alt for hastige) besøg, dér kommer de nu med bedre tid til deres rådighed og beder os om at få lagt studieture af ugers eller måneders varighed. Selv om højskolerne principielt er gæstfri, kan det naturligvis ikke undgås, at disse besøg af kolleger er noget af en belastning for skolerne; ja, nogle af skolerne føler sig vist ligefrem lidt overrendte. Vi gør, hvad vi kan for at fordele strømmen af besøgende udlændinge bedst muligt, og vi vil gerne benytte lejligheden til her at takke skolerne for deres hjælpsomhed på dette punkt.

Der har i øvrigt været ret stærkt fransk islæt i dette års besøgs-arrangementer. I juni havde vi et stort og meget detaljeret studieprogram for en gruppe på 25 *animateurs socio-culturels* fra det franske landbrugsministerium — lærere, landbrugslærere og husholdningslærerinder, som efter en 2-årig uddannelse skal ud at arbejde som folkeoplysere i det landlige Frankrig. Desuden har vi som sæd-

Udsigt fra Wendelsberg

vanlig haft besøg af en gruppe fra den franske organisation *Famille Rurale*, der denne gang havde samlet 28 landbo- og husmandsforenings-formænd fra Bretagne til en 8-dages studietur. De havde Den udvidede Højskole, Haslev, som deres hovedkvarter, og den sidste dag viste Peter Manniche dem rundt i sin barndoms Gundsømagle — til illustration af udviklingen i det landlige Danmark — og de sluttede med at have et møde med Jørgen Jørgensen i Borrevejlevig.

Til sidst lidt om fremtiden: Jeg tror, det bliver nødvendigt, at der gøres en ekstra indsats for at styrke 14-dages kursernes stilling, bl. a. ved at kursernes emner i stigende grad specificeres, således at folk fra de nye kredse klart kan se, hvad de handler om. Endnu vigtigere: Hvad kan der gøres for at skabe balance i elevflokkene på de lange kurser, hvor jo antallet af kvindelige elever nu udgør over to tredjedele? Højskolen er en alt for god idé til, at den skal have lov at ende som pigeskole! Men hvad gør vi, så længe det er helt tydeligt, at den mandlige elevtilgang hæmmes af de stigende krav om faguddannelse, de gode indtjeningsmuligheder, militærtjenesten og en række andre faktorer?

Jørgen-Bent Kistorp.

Elevlisten

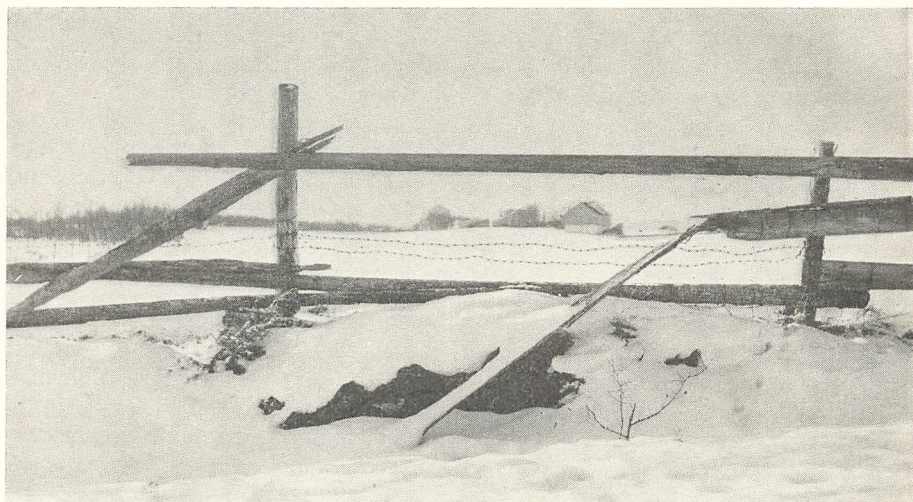
Sommerskolen 1965

- Andersen, Bente Møller,
Alsbo Møllegård, Græsted, Ass. a.
- Andersen, Per,
Østergade 65, Helsingø, Frb. a.
- Appel, Aksel,
Tyrebakken 13, Kerteminde, Od. a.
- Autzen, Hans Jørn,
Avnbøløsten, Avnbøl, Søbg. a.
- Beck, *Karen-Margrethe* Jochumsen,
Vestergade 6, Skodborg, Had. a.
- Bisgaard, Birgitte Høyer, Vestergaards-
vej, Gerlev, Krogstrup, Frb. a.
- Bjorvand, *Tordis* Johanna, Drangsholt,
Birkenes, Kristiansand, Norge.
- Blaabjerg, Bodil,
Fuglsangvej 60, Virum, Kbhvn.
- Bonder, Erik,
Östra Ljungby, Sverige.
- Broe, Anita, Lystoftevej 16 A I,
Kgs. Lyngby, Kbhvn. a.
- Clausen, Tove Lind,
Engvej 12, Åbenrå, Åb. a.
- Degnbøl, Ella, Kildeløbet 7,
København, Brønshøj, Kbhvn.
- Ecklon, Karin, Løjt Sønderskov,
Åbenrå, Åb. a.
- Frederiksen, *Per* Christian,
Blankavej 31 III, Valby, Kbhvn.
- Fuchs, Erik,
Svanevej 46, Haderslev, Had. a.
- Gregersen, *Arnfrid* Dania Paulina
Olea, Iguttastovu, Sydrugötu,
Föroyar.
- Gudmundsdóttir, Helga,
Hringbraut 107, Reykjavik, Island.
- Hansen, Astrid Bildsøe, »Fredsholm«,
Grundfør, Hinnedup, Årh. a.
- Hansen, *Bente* Anna, Langevrå,
Rislev, Næstved, So. a.
- Hansen, *Dan* Reinhard, Ll. Kannike-
stræde 4, København K, Kbhvn.
- Hansen, Eydna,
Glibre, Föroyar.
- Hansen, Grethe Høtoft,
Sdr. Nærrå, Årslev, Od. a.
- Hansen, Ruth Høtoft,
Sdr. Nærrå, Årslev, Od. a.
- Henningsen, Kirsten Mule,
Højskolevej, Ollerup, Svbg. a.
- Hintze, Ingeborg *Marianne* Rye,
Rakelsvej 2, III, Hellerup, Kbh. a.
- Hreidarsdóttir, Hjördis,
Birkimel 6 B, Reykjavik, Island.
- Jacobsen, Else Lundin,
Holte Møllegård, Glamsbjerg,
Od. a.
- Jensen, Birthe Raupach,
»Skårupgård«, Klejtrup, Hobro,
Vib. a.
- Jensen, Erik Krebs,
Bakkehuset, Ollerup, Svbg. a.
- Jensen, Hanne Syrak,
»Sofienlund«, Diernæs, Fåborg,
Svbg. a.
- Jensen, Jan Ekstrøm,
Straussvej 5, II, København SV.
- Jensen, *Zenia* Vivi,
Høedvej 8, Jyderup, Ho. a.
- Jepsen, Birgit Brogaard,
Nyborgevej 54, I, Ringe, Svbg. a.
- Jeremiassen, *Ville* Aron Lars,
Qutdligssat Vajgat, Disko,
Grønland.
- Jespersen, Jørgen *Henrik* Winther,
Åbakkevej 50, København F.
- Joensen, *Marita* Johanna,
Klokkekaragöta 32, Klakksvik,
Föroyar.

Sommerskolen 1965

- Jónsdóttir, Helga,
Kirkjubæjbráut 9, Vestmannaeyjen,
Island.
- Jósafatsson, *Sigvaldi* Hrafn,
Blönduós, Island.
- Juul, Margit Øxenholdt,
Tårnvej 279, I, Vanløse, Kbhvn.
- Knudsen, Hanne,
Baldriansvej 27, Risskov, Årh. a.
- Knudsen, Jørgen *Walther*,
Stenmarken 3 D, Søborg, Kbhvn.
- Koch, Anna Margrete Børsting,
Haarup, Hjortshøj, Ra. a.
- Kristensen, Anne-Marie Schmidt,
Karlslundvej, Karlslunde, Ro. a.
- Kristensen, Gunnar Glindvad,
»Glindvad«, Nybøl, Søbg. a.
- Kristensen, Jørgen Holmberg,
Rotterdam Mk., Hindbjerg, Vib. a.
- Kønigsfeldt, Henrik,
Schleppereggsgade 3, I, Kbhvn. N.
- Larsen, *Willy* Andreas,
Hørdumsgade 71 st., Kbhvn. SV.
- Lauridsen, Jørgen,
Peder Dauns Slippe 2, Ribe, Ri. a.
- Lippert, Aase,
Danshøjvej 20, Valby, Kbhvn.
- Lohrer, Helene,
Jensløvs Tværvej 2, Charlottenlund,
Kbhvn.
- Lunding, Jette *Suzanne*,
»Knaghøj«, V. Thorsted, Egtved,
Ve. a.
- Madsen, Kai Daugaard,
Højkolvej 9, Hasle, Århus V,
Årh. a.
- Madsen, Søren,
Valmuevej 1, Helsingør, Frb. a.
- Mathiesen, *Svend* Hardy,
Kappelskov, Harløse, Frb. a.
- Moos, Peder,
»Nørreskov«, Tørsbøl, Åb. a.
- Mortensen, Kirsten *Aud*,
Akacievej 11, I, Virum, Kbh. a.
- Nemholt, Birte,
Maribovej 13, I, Valby, Kbhvn.
- Nielsen, *Kirsten* Marie,
Ejby gl. skole, Ll. Skensved, Præ. a.
- Nissen, *Anette* Elisabeth,
Odinsvej 11, Haderslev, Had. a.
- Olsen, *Bent* Andreas,
Tystrup, Vestervig, Thi. a.
- Olsen, Jette Bech,
Hummeltoftevej 51, Virum,
Kbhvn. a.
- Petersen, *Otto* Jørgen de la Fuente,
Daly Street 54, Belize,
Brit. Honduras.
- Philipsen, Birthe,
Toften, Broager, Søbg. a.
- Rasmussen, *Leif* Stig,
Ellevangen 9, II, Brønshøj, Kbhvn.
- Reimer, Peter Villads Karl *Ole*,
Manermiut, Egedesminde, Grønland.
- Silkeborg, Finn,
Heggedalsvej 277, Heggedal,
Norge.
- Slættalid, Marjun,
Djigeilsgøta 13 A, Tórshavn,
Föroyar.
- Stokke, Sverre,
Vigerslevvej 40, I, Valby, Kbhvn.
- Søndergård, Finn Kortbek,
Rådhusørvet 3, Nykøbing Mors,
Ti. a.
- Sørensen, Inga,
Klovtoft, Hellevad, Åb. a.
- Telén, Keld Rüssell,
Greisvej 24, København S.
- Theodorsdóttir, *Dora* Björg,
Skeidarovogi 61, Reykjavik, Island.
- Thomsen, Karen-Margrethe,
Holsteinsborg, Godthåb, Grønland.
- Tybring, Birgitta,
Sandbyvej 33, II, Herlev, Kbhvn.
- Vang, Lisbeth,
»Bakkehuset«, Slagelse, So. a.
- Vigfúsdóttir, Gyda,
Lagarás, Egilsstadakauptúni,
Island.
- Vilbergsdóttir, *Elsa* Kristin,
Holtagerdi 78, Kópavogi, Island.
- von Fischer, Barbara Katharina,
Bolligenstrasse 20, Bern, Schweiz.
- Östberg, Anne-Marie, Björkvägen 4 A,
Kristianstad, Sverige.

Vinterskolen 1965-66

Vinterskolen 1965-66

Andersen, Bent Grosen, Kløjeng,
Løgumkloster, Tø. a.	Christensen, Kaj Nyhus,
»Møllergård«, Rønnebjerg,
Vrå. Hj. a.
Andersen, Børge Bak, Næstvedvej 35,
Ringsted. So. a.	Christensen, <i>Sven</i> Harry Aabolt,
Byskov, Eskildstrup. Ma. a.
Andersen, Peter, Virket,
Eskilstrup. Ma. a.	Forsom, Orla, »Højbo«,
Højmark, Lem. Rgk. a.
Bastholm, Peter, »Faurholt«,
Hjallerup. Hj. a.	Fossheim, Kjell Egil, Driva p. å.,
Sør Trøndelag, Norge.
Bertelsen, Egon Lykke, »Sølund«,
Bøvling. Rgk. a.	Frederiksen, Jon, Roum Søndergård,
Møldrup. Vib. a.
Bladt, Jørgen, Højen præstegård,
Vejle. Ve. a.	Gotthardsen, Mathias T., Daler,
Møgeltønder. Tø. a.
Boje, Jørgen Elkær, »Toldstedgård«,
Bastrup, Vamdrup. Ri. a.	Gottlieb, Per Schøler,
Trøjborgvej 44 ³ , Århus N. År. a.
Boysen, Nommen, Lindholm, Risum
(2263), Nordfrisland, Sydslesvig.	Hansen, Arne Harmundal,
»Skovsgård«, Solbjerg.
Havrebjerg. Ho. a.
Brinkgård-Jensen, Sven,
Fru Krabbesvej 1, Rønne. Bo. a.	Hansen, Godske, Kjeplund,
Skærbæk. Tø. a.
Carlsen, Gjøde Krogsgård,
Stauning, Skjern. Rgk. a.	Hansen, Jens, Lystagertorp,
Fuglebjerg. So. a.
Christensen, Jørgen, »Hørninggård«,
Hørning. Skbg. a.	Hansen, Ole Borg, Tokkekøbvej 12,
Allerød. Frb. a.
Christensen, Jørgen Thoni, Rufas,
Avnbøl. Søbg. a.	

Elevlisten

- Hansen, *Poul Bent* Hartvig,
»Thorsgård«, Kyse, Hyllinge. So. a.
- Heissel, Nis Peter, »Damgård«,
Snogbæk, Vester Sottrup. Søbg. a.
- Henriksen, Henrik, Kongevejen 168,
Helsingør. Frb. a.
- Holmgård, Erik, »Moesgård«,
Mejrup, Holstebro. Rgk. a.
- Jacobsen, Mogens Karmark,
Dagmarsgade 71², Ringsted. So. a.
- Jensen, Erik Eskild,
Frederiksværksgade 19,
Hillerød. Frb. a.
- Jensen, Erling Houmøller, Tødsø,
Nykøbing Mors. Thi. a.
- Jensen, Tom Horn,
Svendsgade 27², Vejle. Ve. a.
- Johnsen, Gunnar, »Kologård«,
Egens, Rønde. Ra. a.
- Kirk, *Erik* Peter, Vindinge,
Roskilde, Ro. a.
- Klausen, Søren, »Vestergård«,
Lødderup, Nykøbing Mors. Thi. a.
- Kristensen, Ejgil Holmberg,
»Rosenhøj«, Rotterdam Mark,
Hindbjerg. Vib. a.
- Lynge, Knud, Frederiksborgvej 60 st.,
København NV. Kbh.
- Madsen, Jørgen Skade, »Skade-
gården«, Strandvejen 6,
Vester Åby. Svbg. a.
- Madsen, Steen Leonhardt,
Virumgade 54 C, Virum. Kbhvs. a.
- Mathiassen, Ole, Malmlosevej 21,
Holte. Kbhvs. a.
- Merrild, *Poul* Vilhelm, Gormsvej 12,
Herning. Rgk. a.
- Mortensen, Jørgen Vang,
Skov-Vallenderød, Tølløse. Ho. a.
- Mossing, Michael, Tårbækdalsvej 3 B,
Klampenborg. Kbhvs. a.
- Nicolajsen, Torkild, »Kirkehøj«,
Idom, Holstebro. Rgk. a.
- Nielsen, Ib, »Skovlund«,
Rurup, Toflund. Tø. a.
- Nielsen, Niels *Møller*,
»Øster Kjelder«,
Lomborg, Ramme. Rgk. a.
- Nielsen, Ove Haldrup, Nørgård,
Vindblæs. Ålb. a.
- Olesen, *Hans* Jørgen, »Slotsgård«,
Skibsted, Kongerslev. Ålb. a.
- Olesen, Nis Peter, »Hjortlund«,
Gestrup, Toflund. Had. a.
- Olesen, Ole, Saugstrup Mølle,
Borbjerg, Holstebro. Rgk. a.
- Pedersen, Egon Elkjær, »Vesterhøj«,
Hvejsel, Jelling. Ve. a.
- Pedersen, Orla Grøn, »Sølyst«,
Hjarnø ved Horsens. Ve. a.
- Pedersen, Paul Erik, Østbanegade 27¹,
København Ø. Kbh.
- Pedersen, Peter Åge,
Nyby, Brørup. Ri. a.
- Petersen, Ole, »Lindeborggård«,
Vemmelev. So. a.
- Rasmussen, Hans Christian Bremholm,
Marbæk, Frederikssund. Frb. a.
- Rasmussen, Jens Bonne, »Højvang«,
Nymarken, Malling. År. a.
- Rasmussen, Knud, »Vesterbo«,
Vammen, Viborg. Vib. a.
- Rasmussen, Ole Bjørn, »Lykkebo«,
Efterårsvej 21, Næstved. So. a.
- Rasmussen, Svend Juhl,
Rødovrevej 75, Vanløse. Kbh.
- Rindom, Erik, »Vestergård«,
Mojbøl, Øster-Lindet. Had. a.
- Schmidt, Kristian Fogh,
»Fredensberg«, Sig. Ri. a.
- Sejerøe-Olsen, Mogens,
Store Gilsager, Ringsted. So. a.
- Skála, Kári, Dr. Jacobsensgade 15,
Tórshavn, Føroyar.
- Stræde, Knud, Fårborg, Lem. Rgk. a.
- Sørensen, Frits Johannes Malling,
»Essenbækgård«, Volk Mølle,
Assentoft. Ra. a.
- Sørensen, Poul, Ås Mark, Tårs. Hj. a.
- Thomsen, Hans, »Hoffmannsgave«,
Roost, Branderup. Tø. a.
- Andersen, *Anny* Nielsine,
Vestergade 4, Ganløse,
Måløv. Frb. a.

Vinterskolen 1965-66

- Andersen, Else, »Havgård«,
Snogbæk, Vester Sottrup. Søbg. a.
- Andersen, Karin, »Sønderbo«,
Sverigesvej 15, Middelfart. Od. a.
- Bredal, *Wenche* Lull,
Karl Staaffsveg 29, Oslo 6, Norge.
- Brodersen, Anne-Marie, Ellum,
Løgumkloster. Tø. a.
- Buch, Aase Boesen,
Jordrup, Jordrup st. Ri. a.
- Bøggild, Ida *Marianne*,
Skovtoftebakken 43, Virum.
Kbhvs. a.
- Carlsson, Helga, Svaldbardsvegur,
Tórshavn, Föroyar.
- Christensen, Karen Margrethe,
Foerlev Møllegård,
Skanderborg. Skbg. a.
- Clausen, Ella, Østergade 9,
Toftlund. Had. a.
- Clausen, Else Viuff,
»Østergård«, Ødis. Ve. a.
- Dalhøj, Lene,
Engvej 4, Odense. Od. a.
- Everberg-Hansen, Anne,
Jerslev Sj. Ho. a.
- Fabricius, Anne-Pia, Langelinie 34 E,
Odense. Od. a.
- Fenger, Elisabeth Hauch,
Store Skræppenborg,
Tommerup. Od. a.
- Halvorsen, Anna Helene, Yrkje,
Haugesund, Rogaland, Norge.
- Hansen, *Amalia* Malena,
Svínoy, Föroyar.
- Hansen, Birthe Petersen, »Ly«,
Bakkevej 9, Rødding. Had. a.
- Henriksen, *Kirsten* Marie,
Fjallerslev, Nykøbing Mors. Thi. a.
- Holm, Merethe, Paradis,
Bergen, Hordaland i Norge.
- Iversen, Birthe Skovgaard,
Løjt Kirkeby, Løjt. Åb. a.
- Jakobsen, Elisabeth Sandal,
»Sdr. Kirk«, Sundby, Mors. Thi. a.
- Jakobsen, Ethel Holmlund,
Statens Sømandsskole,
Sønderborg, Søbg. a.
- Jakobsen, *Lone* Marianne,
Majbølle, Guldborg. Ma. a.
- Jensen, Anne Peiter, »Aulkær«,
Højby, Fyn. Od. a.
- Jensen, Ellis, Saunsø, Nakskov. Ma. a.
- Jensen, Esther Møller,
Herborg. Rgk. a.
- Jensen, Grethe, »Musgård«,
Rønbjerg, Skive. Rkg. a.
- Jensen, Ruth Elleмосe,
Andelsmejeriet »Centrum«,
Søndersø. Od. a.
- Jensen, Vera Johansen, »Susdal«,
Sdr. Vilstrup. Had. a.
- Jespersen, Karen Margrethe,
Vester Enge, Ribe. Ri. a.
- Juul, Solveig, Eiriksgöta 13,
Tórshavn, Föroyar.
- Jørgensen, Anne-Mette, Lintrup
præstegård, Lintrup. Had. a.
- Jørgensen, *Gerda* Margrethe,
Nr. Højrup, Skamby. Od. a.
- Jørgensen, Ragnhild, Lysabild,
Skovby. Søbg. a.
- Jølver, Kirsten Camilla, »Fængegård«,
Lille Kregme, Frederiksværk.
Frb. a.
- Karstensen, Birthe, Læssøegade 201,
Odense. Od. a.
- Kjeldsen, Gudrun Breum,
»Strandlykke«, Gøttrup,
Fjerritslev. Thi. a.
- Klemensen, Inger Marie Bundgaard,
»Bundgård«, Højmark, Lem.
Rgk. a.
- Klockmann, Birthe,
Baungårdsvej 39 a, Vejen. Ri. a.
- Klungseth, Liv, Ekeberggatan 22,
Sandefjord, Vestfold, Norge.
- Knag, Agnethe Jessen, Østerende,
Ballum. Tø. a.
- Knudsen, Gudrun Fosgrau,
»Ellehavgård«, Ulstrup. Vib. a.
- Knudsen, Kirsten Nørup,
»Thomashøj«, Asløkke,
Juelsminde. Ve. a.
- Kristensen, Lisbet Møller,
Egknudvej 20, Ølgod. Ri. a.

Elevlisten

- Kærgård, Lisbet, »Vandborg«,
Borbjerg, Holstebro, Rgk. a.
- Langballe, Inge, Stationsvej 5,
Bedsted. Thi. a.
- Larsen, Bente Skøtt,
»Sillebjerggård«, Slettelt,
Helsing. Frb. a.
- Larsen, Lise, »Voldsted«,
Vind. Rkg. a.
- Lohrer, Helene, Jensløvs Tværvej 2,
Charlottenlund. Kbhs. a.
- Ludvigsen, Randi Dichmann,
Rødegårdsvej 68 st., Odense. Od. a.
- Lund, Margit Kathrine, Fole. Had. a.
- Madsen, Lizzie K. Sørup,
Allerødvej 22, Allerød. Frb. a.
- Moos, Karin Marie, Elstrup,
Guderup. Søbg. a.
- Mortensen, Annelise Dam,
Jagtvej 61, Odense. Od. a.
- Mortensen, Anne-Marie, »Kærsgård«,
Venslev, Rude. So. a.
- Mortensen, Karen Margrethe
Haubjerg, Lillegade 2, Avedøre,
Hvidovre. Kbhs. a.
- Mortensen, Lis Dam,
Vellingvej 59, Ringkøbing. Rgk. a.
- Mouritsen, Lis Helga, Lunde J. Ri. a.
- Møller, Hanne Flensted,
Toftevang 28¹, Kgs. Lyngby.
Kbhs. a.
- Nielsen, Ellen Marie Bøgelund,
»Bøgelundgård«, Røjle. Od. a.
- Nielsen, Grete Pape,
Ønslev brugsforening,
Eskilstrup. Ma. a.
- Nielsen, Hanna Margrethe,
Sdr. Tarp, Lunde J. Ri. a.
- Nielsen, Hanne Skovgaard,
»Stakhavegård«, Ringsted. So. a.
- Nielsen, Ingrid. »Hedelykke«,
Skarrild, Kibæk. Rgk. a.
- Nielsen, Ingrid Dahl,
Vejstrup-Hejls andelsmejeri,
Sjølund. Ve. a.
- Nielsen, Karen Margrethe Bach,
Boddum, Hurup. Thi. a.
- Nielsen, Ulla Sejr, Vadbros 86¹,
Søborg. Kbh.
- Nielsen, Vibeke Busse,
»Gammelgård«, Ejby. Od. a.
- Nissen, Greta, Skyttevej 9,
Fredericia. Ve. a.
- Nør, Klara, »Neldegård«,
Lysabildskov, Skovby, Als. Søbg. a.
- Olsen, Lene Kirsten, Lupinvej 1¹,
Kalundborg. Ho. a.
- Olsen, Tove Kirsten,
Fogense, Bogense. Od. a.
- Ottosen, Kirsten, »Nordkær«,
Nr. Halne, Vadum. Ålb. a.
- Pedersen, Bessie, »Grønhøj«,
Østermarie, Bornholm. Bo. a.
- Pedersen, Gudrun Fog, Rødding
højskole, Rødding. Had. a.
- Pedersen, Inga Krogh, Rolfsgade 5¹,
København F. Kbh.
- Pedersen, Margit Damgård,
Magnoliavej 22 st., Glostrup.
Kbhs. a.
- Petrussen, Karoline Nicoline Irine
Margrethe, Kangek, Godthåb,
Grønland.
- Plougsgaard, Signe Møller,
Gl. Sogn, Ringkøbing. Rgk. a.
- Rasmussen, Aase Brandt,
Sjælsølund efterskole, Hørsholm.
Kbhs. a.
- Schmidt, Andrea, Hærvejen 22,
Bov, Padborg. Åb. a.
- Selvåg, Ingunn, Sørvåg i Ryfylke,
Rogaland, Norge.
- Severin, Signe Lund,
»Vestergård«, Agerskov. Had. a.
- Sinning, Kirsten, Øster Assels
Centralskole, Øster Assels,
Mors. Thi. a.
- Sonerud, Nanna,
Olav Haraldssonsgatan 45 B,
Østfold, Norge.

Vinterskolen 1965-66

Søndergård, Gudrun, »Hegnsgård«,
Årre, Varde. Ri. a.
Sørensen, Ragnhild, Århusvej 52,
Viborg. Vib. a.
Thorn, Marianne, Byvej 35,
Frederikssund. Frb. a.

Thøgersen, Birthe Kathrine,
Bjergby, Erslev, Mors. Thi. a.
Trier, Julie, Fjordgården,
Svinninge. Ho. a.
Viborg, Inge Andersen,
Gl. Sogn, Ringkøbing. Rgk. a.

BILLEDERNE

Årsskriftets omslag er formgivet af tekn. bogkonsulent *Viggo Naae*. *Emil Petersens* stregtegninger findes i år på s. 18 og på s. 22 og 25 (gade- og gårdparti ved kirken San Clemente i Rom) samt s. 55 (fra Grib Skov ved Stenholt). Tuschtegningen s. 33 er af forfatteren *Henning Nielsen*. De fleste fotos er af *Ernst Løcke*, Tønder, og *Gunnar Glindvad*, Nybøl. Fotografiet fra »Hallerne« i Paris s. 75 er udlånt af *Gleerups Bokförlag* i Lund. Billedet side 79 af stubmøllen ved Højbjerg i Nordsjælland, Pibe Mølle, er fotografet af *Axel Christensen*, København. Tegningen s. 6 er af *Jean Arp*. De små vignetter s. 44 og 48 er fra romanen »Don Camillos lille Verden« og tegnet af dens forfatter, *Giovannino Guareschi*. Maleriet »Forstander Ludvig Schrøder holder foredrag på Askov Højskole side 15 er malet i 1902 af *Erik Henningsen*; pigen på talerstolens fod er Pip Christiansen som syvårig. Billedet s. 51 er en gengivelse af *Edvard Munchs* maleri, »Historien«, i Oslo universitets festsal.